

Yhteistoimintamalli luonnonvarojen käytön, elinkeinojen ja ennallistamisen alueelliseen toteuttamiseen

Kokemuksia Koitajoen valuma-alueen yhteistyöryhmästä ja Koitajoki-Koitere foorumista

KÄKI TIINA
LEHTOVAARA VILMA
NESTERINEN NIKO

Freshabit LIFE IP Koitajoen osahanke RAPORTTI | 2022

Yhteistoimintamalli luonnonvarojen käytön, elinkeinojen ja ennallistamisen alueelliseen toteuttamiseen - Kokemuksia Koitajoen valuma-alueen yhteistyöryhmästä ja Koitajoki-Koitere foorumista

Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Kansikuva: Eija Irene Hiltunen

www.doria.fi/ely-keskus

Hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta. Aineiston sisältö heijastelee sen tekijöiden näkemyksiä, eikä Euroopan komissio tai CINEA ole vastuussa aineiston sisältämien tietojen käytöstä.

Sisältö

Summary	1
1 Johdanto.....	2
2 Koitajoen valuma-alue ja FRESHABIT LIFE IP -hanke.....	3
2.1. Koitajoen valuma-alueen yleiskuvaus ja nykytila	3
2.2. Koitajoen valuma-alueen luonnonvarojen käyttö ja toimijakenttä.....	8
2.3. Freshabit LIFE IP -hanke ja Koitajoen osahanke	9
3. Koitajoen alueen yhteistyöryhmä ja Koitajoki-Koitere foorumit.....	11
3.1. Yhteistyöryhmän kuvaus ja merkitys.....	11
3.1.1. Yhteistyöryhmän viestintä	12
3.2. Koitajoki-Koitere foorumit.....	13
3.2.1 Foorumien muoto ja toimintamalli	13
3.2.2 Foorumien sisältö	14
3.3 Muu yhteistyötä tukeva toiminta	15
3.3.1. Yhteistoimintaa tukevat hankkeen aikaiset julkaisut ja selvitykset	15
3.3.3. Yhteistoimintaa tukevat yhteistyöhankkeet ja -toiminta	17
4. Yhteistoiminta Koitajoen ja Koitereen alueella - onnistumisia ja haasteita	19
4.1 Onnistumisia	19
4.1.1. Käytännön esimerkki onnistumisesta: Suokokonaisuuden ennallistaminen (Pieni- ja Iso-Piitsonsuo, Kiukoisensuo sekä Sammalpuronsuo).....	20
4.2. Haasteita.....	21
5. Yhteistoimintamallin jatkomahdollisuudet.....	24
5.1 Koitajoen ja Koitereen yhteistoimintamalli suhteessa ympäristöasioiden yhteishallinnan tutkittuun tietoon.....	24
5.2 Yhteistoiminnan kehittämismahdollisuudet	25
5.2.1. Ideoita ja esimerkkejä yhteistyön organisoinnista	30
6. Yhteenveto.....	33
Lähteet.....	34
Liitteet.....	35
Liite 1. Kartta Natura 2000 -alueista Koitajoen valuma-alueella	35
Liite 2. Kartta Metsähallituksen kiinteistöistä Koitajoen valuma-alueella.....	36
Liite 3. Kartta maanpeitemuutoksista 2012-2018 (Corine) Koitajoen valuma-alueella	37
Liite 4. Kartta järvilohen ja planktonsiian elinympäristöjen sijainnista Koitajoen valuma-alueella.....	38
Liite 5. Koitajoki-Koitere foorumin sisällöistä tarkemmin	39
Liite 6. Maptionnaire -karttakysely.....	49
Liite 7. SOVIKO-hanke osana Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoimintaa	67

Summary

The catchment basin of River Koitajoki is strongly modified by the land use which affects the condition of the surface water systems. The size of the catchment basin is 6 630 km², of which 3 741 km² is in Finland. There are 104 identified surface water systems (the operational programme of North Karelia for the water frame directive WFD) - 70 lakes and 34 rivers. In these surface water systems 17 of the lakes or rivers are not in good ecological status, in good hydrological – morphological status or are in risk. The risks for the ecological and hydrological-morphological status are caused by forestry and hydropower. Locally also by peat production, mining and sewage treatment are risks for of the condition of the water systems.

The large scale and multilateral collaboration will be needed to improve the condition of the surface water systems in the large catchment basin. Most of the livelihoods in the catchment basin of River Koitajoki are based on natural resources, like forestry, peat production, nature tourism and peat mining. The use of natural resources has affected and strongly affects the condition and the development of the surface water systems. It is important that different livelihoods take each other into consideration. This guarantees that diverse ways of living are possible and the vitality of the area that is known for its valuable nature remains. Without collaboration and functional communication this kind of coordination of the different interests is not possible. Community that is able to act and communicate is more capable to enhance the environmental condition of the catchment basin and is more resilient towards global challenges such as climate change.

During the project Freshabit LIFE IP collaboration among the stakeholders was developed within catchment basin of River Koitajoki. Acknowledgement of the locals as a part of the environment and improvement of their possibilities to influence can enhance the social cohesion and self-esteem of the area. As part of the project a local collaboration group was established. Several actors, including Ilomantsi municipality, tourism sector, cultural heritage representatives, fishery area, forestry sector, peat and mining industry were invited to join. The main focus of the group was to develop the sustainable use of natural resources in the area. As a way to distribute knowledge on local projects, nature and heritage values a Koitajoki-Koitere Forum for locals was founded. Both the collaboration group and the Forum were established as a platform for discussions that aim to harmonize different interests and inspire new development project that will improve the environment of the catchment basin.

During Freshabit LIFE IP project several publications were published, a map survey was conducted, and collaboration was done with several local projects such as SOVIKO in the catchment basin of River Koitajoki. This gathered information and collaboration actions supported the project as they offered material and perspectives for the discussions.

There is willingness to continue the collaboration started in the project and develop it further. This report describes the operational environment of the catchment area, the collaboration model that was founded within the project and experiences during the process. The report lists successes during the process as well as challenges that were encountered. Finally, a compilation of development needs and possibilities is presented.

This report has been published within Freshabit LIFE IP project that run from 2016 to 2022. The writers of this report did not take part in the establishment of the collaboration group and Koitajoki-Koitere Forum from the very start.

1 Johdanto

Ihminen on muokannut maankäytöllään voimakkaasti Koitajoen valuma-alueita ja näin vaikuttanut voimakkaasti vesistön tilaan. Koitajoen valuma-alue on pinta-alaltaan 6 630 km² ja siitä 3 741 km² on Suomen puolella. Tällä valtavalla alueella on Suomen puolella 104 vesimuodostumaa, 70 järveä ja 34 jokea. Vesienhoidon suunnittelussa on tunnistettu 17 hyvää huonommassa tilassa tai riskissä vesistöä tällä valuma-alueella. Vesistöön kohdistuvia paineita muodostuu muun muassa metsätalouden kuormituksesta ja voimataloudesta sekä paikallisesti esimerkiksi turvetuotannosta, kaivosteollisuudesta ja yhdyskunnan jätevesistä.

Kun valuma-alueita katsotaan kokonaisuutena ja pyritään suunnitelmallisesti parantamaan sen vesistöjen tilaa, tarvitaan laaja-alaista ja monitasoista yhteistyötä. Koitajoen valuma-alueella on monia luonnonvarojen käyttöön pohjautuvia elinkeinoja metsätaloudesta turvetuotantoon ja luontomatkailusta kaivannaistalouteen. Luonnonvarojen käyttö valuma-alueella on vaikuttanut ja vaikuttaa merkittävästi vesistön tilaan ja sen kehittymiseen. Edelleenkin maa- ja metsätalous, turve- ja kaivostoiminta sekä matkailu on keskeisiä toimintoja Koitajoen valuma-alueella. Elinkeinojen tulisi huomioida toisensa, jotta monella alalla toimeentulon saaminen olisi turvattu ja samalla myös säilyisi luonnonarvoistaan tunnetun alueen vetovoimaisuus. Tällaisen moniulotteisen kokonaisuuden yhteensovittaminen ei onnistu ilman toimivaa yhteistyötä ja alueen toimijoiden välistä kommunikaatiota. Toiminta- ja kommunikaatiokykyinen yhteisö pystyy taas paremmin valuma-alueen ympäristön tilan edistämisen lisäksi paremmin varautumaan myös maailmanlaajuisiin haasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen.

Freshabit LIFE IP Koitajoen osahankkeen aikana kehitettiin yhteistoimintaa toimijoiden välillä Koitajoen valuma-alueella. Alueen toimijoiden tunnustaminen osana elinympäristöään ja heidän vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen lisäävät kuuluvuutta ja alueellista itsetuntoa. Osana hanketta perustettiin yhteistyöryhmä, jonka toiminnassa on mukana eri toimijoita, kuten Ilojoen kunnan, matkailun, kulttuuriympäristön, kalatalouden, metsätoimijoiden, turvetuotannon ja kaivosteollisuuden edustus. Yhteistyöryhmän toiminnassa on pyritty kehittämään luonnonvarojen kestävää käyttöä. Yhteistyöryhmän toimintaan on keskeisesti kuulunut Koitajoki-Koitere Foorumin järjestäminen tiedon välittämiseksi alueella hankkeista sekä luonto- ja kulttuuriperintöarvoista. Yhteistyöryhmä ja foorumi on myös tarkoitettu alustaksi keskusteluille, joilla pyritään ratkaisemaan ristiriitoja eri intressien välillä sekä saamaan alueelle uusia hankkeita vesiluonnon parantamiseksi.

Freshabit LIFE IP Koitajoki -hankkeessa tuotettiin useita julkaisuja, teetettiin karttakysely ja tehtiin yhteistyötä muiden aluetta koskettavien hankkeiden kanssa, kuten SOVIKO -hankkeen kanssa. Näillä toimilla oli yhteistyötä tukeva vaikutus, sillä ne tarjosivat materiaalia ja näkökulmia keskusteluihin.

Hankkeessa aloitetulle yhteistoiminnalle on toivottu jatkoa myös hankkeen jälkeen. Tässä raportissa on kuvattu Koitajoen valuma-alueita toimintaympäristönä ja koottu kuvaus alulle saadusta yhteistyömallista sekä hankkeessa karttuneita kokemuksia. Raportti sisältää myös kuvauksen hankkeen aikaisista onnistumisista ja toisaalta myös haasteista, joita yhteistoiminnassa on havaittu. Loppuun on koottu ajatuksia alueen yhteistyön jatkumahdollisuuksista sekä kehittämiskohteista.

Tämä raportti tuotettiin osana Freshabit LIFE IP -hanketta, joka oli käynnissä vuosina 2016–2022. Lisähuomiona todettakoon, että tämän raportin kirjoittavat eivät ole olleet mukana Koitajoen valuma-alueen yhteistyöryhmän ja Koitajoki-Koitere foorumin toiminnassa alusta asti.

Hanke on saanut rahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta. Aineiston sisältö heijastelee sen tekijöiden näkemyksiä, eikä Euroopan komissio tai CINEA ole vastuussa aineiston sisältämien tietojen käytöstä.

2 Koitajoen valuma-alue ja FRESHABIT LIFE IP -hanke

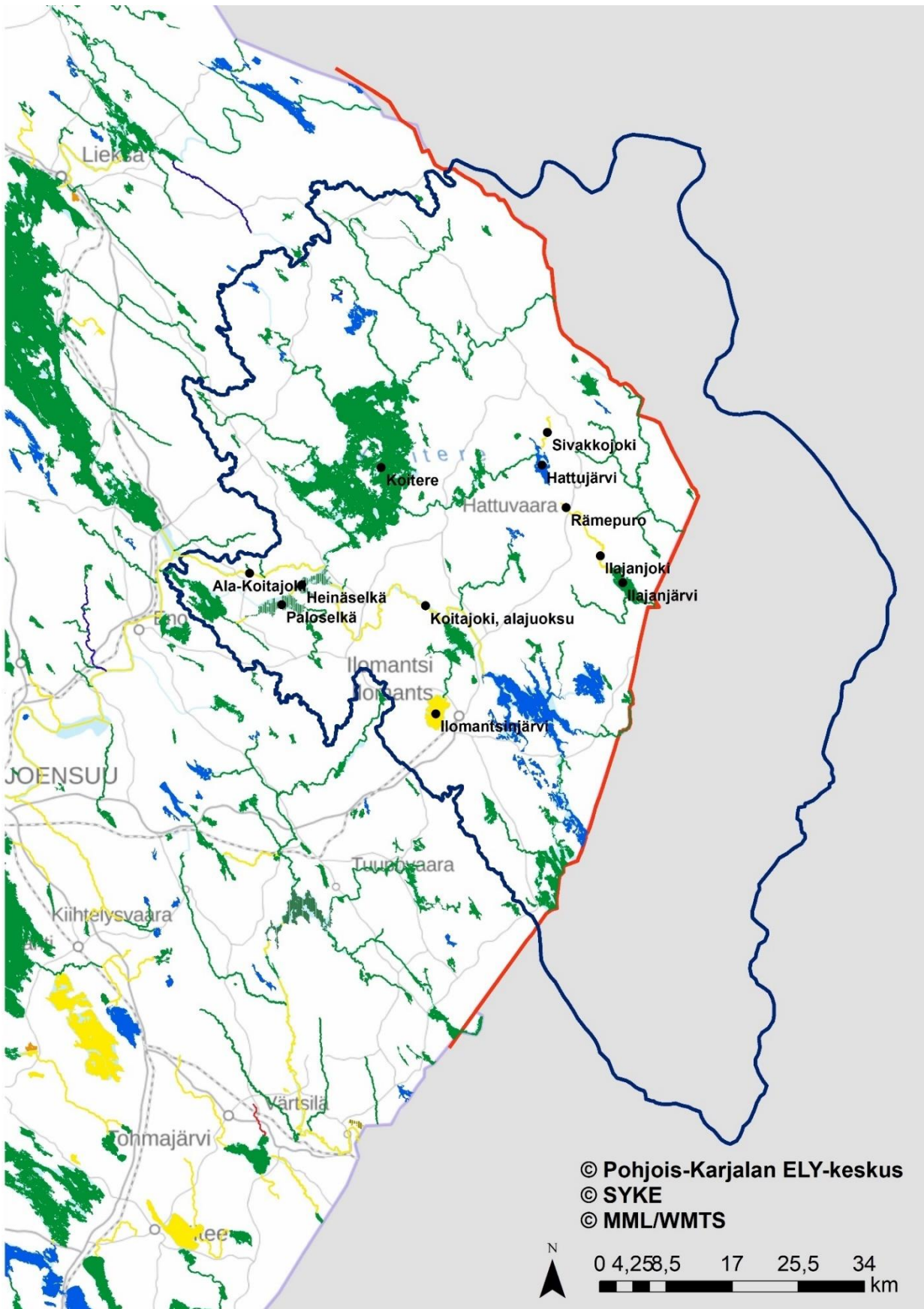
2.1. Koitajoen valuma-alueen yleiskuvaus ja nykytila

Koitajoen valuma-alue on pinta-alaltaan 6 630 km², josta Suomen puolella on 3 741 km². Valuma-alueella turve- maata on 39 %, metsämaata 77 % ja vesialueita 8 %. Alueen merkittävin järvi on 165 km²:n suuruinen Koitere. Koitajoen alueella Suomen puolella on kaikkiaan 104 vesimuodostumaa, 70 järveä ja 34 jokea. Alueen vesistöt ovat tyypillisesti humuspitoisia. Koitajoen alueella on myös vähähumuksisia, pieniä järviä ja lampia. Keskikokoisia tai sitä suurempia jokia on 15, ja ne ovat kaikki tyypiltään turvemaiden jokia. Koitajoen alueen 104 vesimuodostumasta suurin osa vesimuodostumista on luokiteltu hyvään tilaan. Hyvään tai erinomaiseen tilaan on luokiteltu myös kaikki Venäjälle tai sieltä laskevat joet sekä rajajärvet. Erinomaiseen tilaan on arvioitu mm. Nuorajärvi, Suomunjärvi ja lukuisat suojelualueilla sijaitsevat pienehköt järvet ja lammet, kuten Iso-Hietajärvi Lieksan yhdennetyn seurannan alueella. Tyydyttävään ekologiseen tilaan on luokiteltu Ilomantsinjärvi sekä Koitajoen alajuoksu, Ilajanjoen yläjuoksu ja Sivakkojoki. (Mononen ym. 2021)

Vesienhoidon suunnittelussa Koitajoki on jaettu kahdeksi muodostumaksi: Nuorajärvestä Tekojärveen ulottuva alajuoksu on tyypiltään suuri ja yläjuoksu keskisuuri turvemaiden joki. Myös Ala-Koitajoki (vanha uoma) on luontaiselta tyypiltään suuri turvemaiden joki. Vedet virtaavat Koitereesta valtaosin Pamilon voimalaitoksen kautta Jäsykseen. Ala-Koitajoen alkuperäinen uoma on suljettu Hiiskosken padolla Pamilon voimalaitoksen tarpeisiin. Vanha jokiuoma on edelleen potentiaalinen äärimmäisen uhanalaisen järvilohen lisääntymisalue. Nuorajärven alapuolinen Koitajoki on kalataloudellisesti arvokkaan uhanalaisen planktonsiian luontaista lisääntymisaluetta. Koitajoen alueen säännöstellyt järvet ovat Koitere (164 km²) ja sen alapuoliset, lähes samassa tasossa olevat Heinäselkä (5,7 km²) ja Palojärvi (8,2 km²). Järviä säännöstellään Pamilon voimalaitospadolla. Sekä Heinäselkä että Palojärvi on nimetty keinotekoisiksi muodostumiksi. Tekojärvi on osa Heinäselkää vesienhoidon suunnittelussa. Koitereella muutokset liittyvät järven säännöstelyyn; keskivedenkorkeuden nostoon ja kevätalenemaan. (Mononen ym. 2021)

Kuva 1. Näkymä Kesonsuon yli Koitajoelle (Kuva: Jürgen Haberhauer)

Kartta 1. Karttaan on merkitty Koitajoen valuma-alueen raja (sininen viiva) ja vesienhoidon suunnittelun vesistöjen ekologisen tilan luokittelu sekä taulukossa 1 mainitut hyvää huonommassa olevien vesistöjen nimet. Ekologisen luokittelun erinomaisessa tilassa olevat vesistöt on merkitty sinisellä värillä, hyvässä tilassa olevat vihreällä värillä, tyydyttävässä tilassa olevat keltaisella värillä, välttävissä tilassa oranssilla värillä ja huonossa tilassa olevat punaisella värillä.

Vesienhoidon suunnittelussa on tunnistettu Koitajoen alueen vesistöt, jotka ovat hyvää huonommassa tilassa tai riskissä. Näille vesistöalueille on esitetty toimenpiteitä vesienhoidon suunnittelussa (taulukko 1). Vesistöön kohdistuvia paineita muodostuu muun muassa metsätalouden kuormituksesta ja voimataloudesta sekä paikallisesti esimerkiksi turvetuotannosta, kaivosteollisuudesta ja yhdyskunnan jätevesistä. Vaikutukset vesistöön voivat esiintyä muun muassa happamina valuntoina, raskasmetalleina sekä humus- ja kiintoainekuormituksena. Ravinne- ja kiintoainekuormituksen vähentämisellä olisi myönteinen vaikutus Koitajoen tilaan. Koitajoen alaosaan (04.912) virtaa vesiä monelta eri valuma-alueelta, Koitereesta sekä Ilomantsin alueelta Koitajoen suunnasta. Fosforikuormituksesta noin 20 % tulee Koitereen alueelta. Vedet ovat humuspitoisia sekä ajoittain happamia. Kuormituksen vähentämistarpeet liittyvät erityisesti metsätalouden humus- ja kiintoainekuormitukseen ja sitä kautta muun muassa liettymishaittojen vähentämiseen. Samalla vähenee myös ravinnekuormitus. (Mononen ym. 2021)

Koitajoen alue on laaja ja monimuotoinen suojelualuekokonaisuus. Alue koostuu useiden soiden ja vanhojen metsien muodostamasta alueesta, joiden läpi Koitajoki virtaa mutkitellen tulvahiekkamaiden välisessä uomassa, välillä matalia koskia pitkin. Lukuisat vanhat joenuomat ovat osittain soistuneet. Koitajoen alue kuuluu kansainvälisesti arvokkaisiin lintualueisiin (IBA). Koitajoen alueen pohjoisosa on Natura 2000 -aluetta. Koitajoen alueella sijaitsevat lisäksi Ristisuon ja Ruosmesuon-Hanhisuon soidensuojelualueet sekä Koivusuon ja Kesonsuon luonnonsuojelualueet. Valuma-alueelle sijoittuu Patvinsuon sekä Petkeljärven kansallispuistot. Turvemaiden laajat kuivatukset ovat vaikuttaneet myös luonnontilaisten soiden, pienvesien ja Koitajoen luonnontilaan. (Mononen ym. 2021)

Vesistökunnostuksilla on usein mahdollisia vaikutuksia kulttuuriperintöön, mikä on myös huomioitava hankkeita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Koitajoen valuma-alueelta löytyy valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä vesistöjen läheltä, kuten Mekrijärven kylä ja Sissolan talo sekä Möhkön ruukinalue sekä esimerkiksi arkeologisia erityiskohteita Havukkakallion muinaislinnasta Lohisensaaren asuinpaikkoihin ja Oinassalmen taistelu-kaivantoihin. (Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristöohjelma 2021–2027)

Kuva 2. Sammalpuronsuon ennallistamiskohde. Kuva Janne Raassina.

Taulukko 1. Hyvää huonommassa tilassa olevat ja riskissä olevat vesistöt Koitajoen alueella ja esitetyt toimenpiteet tilan parantamiseksi. Taulukon vesistöjen sijainti on esitetty kartassa 1.

Vesistö	Vesistöalue	Ekologinen tila	Hydrologis-morfologinen tila	Toimenpiteet	Valuma-aluekunnostukset ja perusteet kunnostuksille	Suoraan vesistöön kohdistuvat toimenpiteet
Koitajoki, alajuoksu	04.912	Tyydyttävä	Välttävä	joen elinympäristökunnostus, valuma-aluekunnostukset	metsätalous, kuormituksen vähentäminen	Kesonsuon ympäristön planktonsiian kutualueiden kunnostus, valuma-aluekunnostukset
Heinäselkä	04.912	Tyydyttävä	Huono	vesirakentamisen haittojen vähentäminen järvivesimuodostumassa		selvitys säännöstelyn haittojen vaikutuksista, eroosiosuojausta ja vesikasvillisuuden poistoa
Palojärvi	04.912	Tyydyttävä	Huono	vesirakentamisen haittojen vähentäminen järvivesimuodostumassa		selvitys säännöstelyn haittojen vaikutuksista, eroosiosuojausta ja vesikasvillisuuden poistoa
Ala-Koitajoki	04.913	Tyydyttävä	Huono	puron elinympäristökunnostus	valuma-aluekunnostukset valmistuivat, täydennyksiä Freshabit LIFE IP – hankkeen aikana tehtyihin kunnostuksiin	kalataloudelliset kunnostukset, selvitys ympäristövirtaaman riittävydestä, taantuneiden kalakantojen hoito istuttamalla, Hiiskosken patoon liittyvät tulvajuoksutukset
Kelsimänjoki	04.913	Riskissä		metsätalouden toimenpiteet	metsätalous, kuormituksen vähentäminen	
Ilomantsinjärvi	04.926	Tyydyttävä		suuren rehevöityneen järven kunnostus, valuma-aluekunnostukset	maa- ja metsätalous, kuormituksen vähentäminen	kalastorakenne, mahdolliset hoitokalastukset, mahdolliset vesikasvillisuuden poistot
Ilajanjoki, yläjuoksu	04.933	Tyydyttävä		puron elinympäristökunnostus, valuma-aluekunnostukset	maa- ja metsätalous, kuormituksen vähentäminen	mahdolliset eroosiosuojaukset ja uoman ennallistaminen
Räme puro	04.933	Tyydyttävä	Tyydyttävä	puron elinympäristökunnostus, valuma-aluekunnostukset	metsätalous, kuormituksen vähentäminen	mahdolliset eroosiosuojaukset ja uoman ennallistaminen
Ilajanjärvi	04.933	Riskissä		suuren rehevöityneen järven kunnostus, valuma-aluekunnostukset	maa- ja metsätalous, kuormituksen vähentäminen	sisäinen kuormitus (syvänteen happitilanne), kalastorakenne ja mahdolliset hoitokalastukset, mahdolliset vesikasvillisuuden poisto umpeenkasvaneilla alueilla
Koitere	04.941		Välttävä	säännöstelykäytäntöjen kehittäminen, vesirakentamisen haittojen vähentäminen järvivesimuodostumassa		säännöstelyn kehittämistyö jatkuu, eroosiosuojaukset (Vattenfall)

Vesistö	Vesistö- alue	Ekologinen tila	Hydro- logis- morfolo- ginen tila	Toimenpiteet	Valuma-aluekunnos- tukset ja perusteet kunnostuksille	Suoraan vesistöön kohdistuvat toi- menpiteet
Sivakkoja- kin	04.983	Tyydyttävä		puron elinympäristökun- nostus, valuma-aluekun- nostukset	metsätalous, kuormi- tuksen vähentäminen	mahdolliset eroosiosuojaukset ja uoman ennallistaminen
Hattujärvi	04.983	Riskissä		valuma-aluekunnostukset	metsätalous, kuormi- tuksen vähentäminen	
Alinen Hie- tajärvi	04.932	Riskissä		metsätalouden toimenpi- teet	metsätalous, kuormi- tuksen vähentäminen, kaivosvedet	
Yläjoki-Suo- joki	04.934	Riskissä		metsätalouden toimenpi- teet	metsätalous, kuormi- tuksen vähentäminen	
Haapajoki- Lutinjoki	04.951	Riskissä				Haapajoki-Lutinjoki, kalataloudelli- nen selvitys uoman tilasta Haapa- joen osalta
Suomunjoki	04.961	Riskissä				kalataloudellisiin kunnostuksiin liit- tyvä selvitys
Syväysjoki	04.981	Riskissä		metsätalouden toimenpi- teet	metsätalous, kuormi- tuksen vähentäminen	

2.2. Koitajoen valuma-alueen luonnonvarojen käyttö ja toimijakenttä

Kun valuma-aluetta katsotaan kokonaisuutena ja pyritään suunnitelmallisesti parantamaan sen vesistöjen tilaa, tarvitaan laaja-alaista ja monitasoista yhteistyötä. Koitajoen Suomen puolinen valuma-alue on Ilomantsin kunnan, Lieksan ja Joensuun kaupungin alueilla. Koitajoen valuma-alueella on monia luonnonvarojen käyttöön pohjautuvia elinkeinoja metsätaloudesta turvetuotantoon ja luontomatkailusta kaivannaistalouteen. Luonnonvarojen käyttö valuma-alueella on vaikuttanut ja vaikuttaa merkittävästi vesistön tilaan ja sen kehittymiseen. Raportin liitekartoissa (liitteet 1–4) on kuvattu Koitajoen valuma-alueen Natura 2000 -alueet, Metsähallituksen omistamat kiinteistöt, maanpeitemuutokset vuosina 2012-2018 sekä planktonsiian ja järvilohen kutu- ja poikastuotantoalueiden sijainnit.

Alueen nykyiseen tilaan ovat vaikuttaneet niin energiatalous, kuten Pamilon voimalaitoksen rakentaminen, laajat metsien hakkuut ja metsänparannustoimet, laajat soiden ojitukset ja turvetuotanto ja paikallisemmin kaivostoiminta sekä vähäisemmässä määrin maatalouden päästöt (Wolff ym. 2019). Monet paikalliset ympäristöongelmat ovat osa laajempia globaaleja ympäristöongelmia ja nämä, kuten ilmastonmuutos heikentää paikallista ympäristöntilaa ja luoda uusia haasteita alueelle. Koitajoen luonnonvarojen käytön historiaa tarkemmin on koottu hankkeen aikana tuotettuun raporttiin "Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana" (Albrecht 2019), sekä raportissa "Koitajoen erämaataloudet muuttuvassa ympäristössä" (Mustonen & Mustonen 2018). Kuvaus näistä raporteista löytyy kohdasta 3.3.1. "Yhteistoimintaa tukevat julkaisut ja selvitykset".

Edelleenkin maa- ja metsätalous, turve- ja kaivostoiminta sekä matkailu on keskeisiä toimintoja Koitajoen valuma-alueella. Eri toiminnoissa on tärkeää huomioida alueen muut elinkeinot, jotta elinkeinojen harjoittamiseen olisi mahdollista monilla eri aloilla ja samalla myös säilyisi luonnonarvoistaan tunnetun alueen vetovoimaisuus.

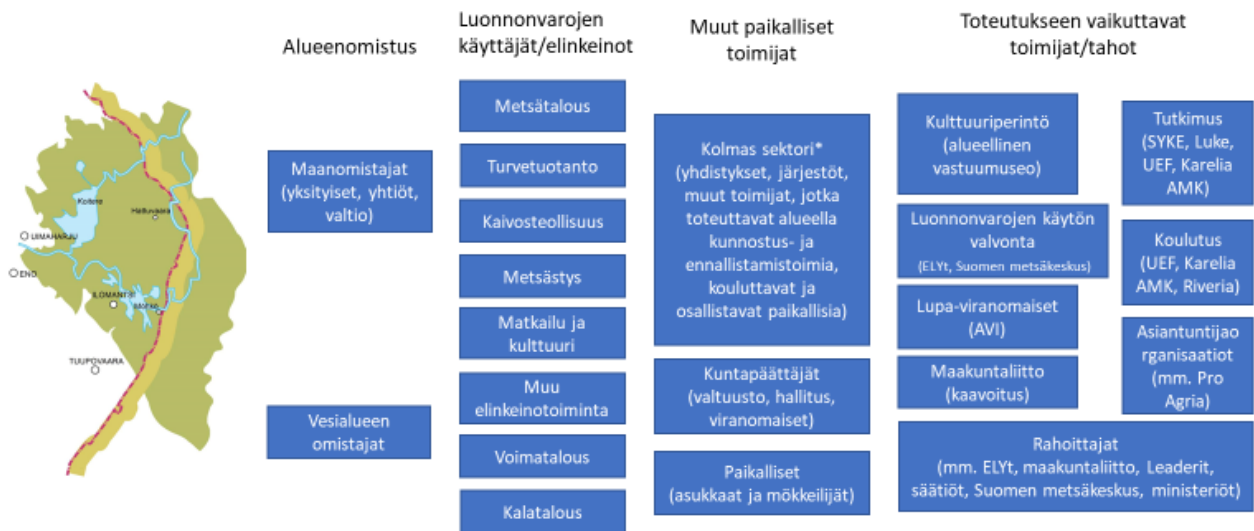
Ilomantsin kunnan metsäalasta poikkeuksellisen suuri osuus on valtion ja metsäyhtiöiden omistuksessa. Kunnan elinkeinorakenteesta huomattavan osan muodostavat metsätoimiala sekä kaivannais- ja kiviteollisuus. Alueella on laajoja suoalueita ja turvetuotantoa. Vaikka energiaturpeen tuotantoa on ilmastosyistä ajettu alas, Ilomantsiin perustettu aktiivihiihtehdas takaa turpeenoston jatkumisen ja asettaa paineita tuotantoalan lisäämiselle.

Koitajoen alueen matkailutoiminta perustuu pääasiassa luonto- ja kulttuurimatkailuun, sillä valuma-alueella on kaksi kansallispuistoa (Petkeljärven ja Patvinsuon kansallispuistot) sekä useita retkeilyreittejä (esimerkiksi Taitajan taival ja Susitaival). Ilomantsissa on vahva karjalainen kulttuuriperintö ja rajan tuntumasta löytyy monia sotahistoriallisesti merkittäviä kohteita. Ammattiikalastusta on Koitereella jonkin verran, mutta virkistyskalastustoiminta on merkittävää. Koitajoen valuma-alueella on kolme kalatalousaluetta – Koitajoen, Koitereen ja Pielisjoen kalatalousalue.

On kuitenkin syytä muistaa myös kolmannen sektorin toimijat ja paikalliset asukkaat. Järjestöillä (esimerkiksi Maa-seudun sivistysliitto), kyläyhteisöillä ja yhdistyksillä on merkittävä rooli käytännön toimien toteuttamisessa. Näitä toimia toteutetaan usein hanketyönä, jolloin myös erilaiset rahoitusta tarjoavat tahot (esimerkiksi Leader, Maakuntaliitto) tulisi olla mukana ulkoringillä. Siinä vaiheessa, kun suunnitellaan toteutusta, on syytä myös turvautua viranomaisten asiantuntija-apuun, jotta lupaprosesseissa ei tule yllätyksiä. Sidosryhmistä asukkaiden sitouttaminen ja osallistaminen on tärkeää toimenpiteiden hyväksyttävyyden kannalta. Paikalliset kannattaa ottaa mukaan jo yhteistyön ja toimenpiteiden suunnitteluun asiantuntijoista koostuvan työryhmän lisäksi, sillä paikallisten alueen tuntemus on äärimmäisen merkityksellistä.

Pohjois-Karjalan alueella on myös useita tutkimus- ja koulutuslaitoksia. Tutkimuslaitoksissa (Luonnonvarakeskus, Itä-Suomen yliopisto, Suomen ympäristökeskus) tehdään monenlaista luonnonvarojen käyttöön liittyvää tutkimusta, joka hyödyttää tuloksillaan yhteistyöverkostoa mutta myös voi saada tarvitsemaansa tietoa sen kautta. Oppilaitoksissa (Itä-Suomen yliopisto, Karelia ammattikorkeakoulu, Riveria) on monia koulutusaloja, kuten esimerkiksi matkailu, jotka hyötyvät yhteistyöstä alueen muiden toimijoiden kanssa. Koitajoen valuma-alueen toimijaverkko koostuu siis isolta osin monenlaisista luonnonvaroja hyödyntävistä tahoista.

Yhteistyössä huomioitava toimijakenttä

* mm. Metsänhoitoyhdistys, MTK paikallisyhdistys, luonnonsuojeluyhdistys, matkailuyhdistys, museosäätiö, paikallisvaliokunta, kalatalousalue ja osakaskunnat, Maaseudun sivistysliiton paikallisjärjestö

Kuva 3. Yleistävä koonti toimijakentästä, joka on hyvä ottaa huomioon yhteistoimintaa suunnitellessa ja toteuttaessa. Eri toimijoiden merkitys voi vaihdella paljon paikan ja ajan mukaan. Koonti on esimerkinomainen ja sen tarkoitus on muistuttaa toimijakentän laajuudesta ja monimuotoisuudesta. Kaikkien toimijoiden ei kuitenkaan tarvitse olla mukana toiminnassa, mutta kuulemis- ja osallistumismahdollisuus on hyvä tarjota kaikille.

2.3. Freshabit LIFE IP -hanke ja Koitajoen osahanke

Freshabit LIFE IP -hanke oli vuosina 2016–2022 toteutettu laaja luonnonsuojeluhanke, jota toteutettiin yhteensä 43 Natura 2000-alueella ja 12 vesistöalueella. Hankkeen tavoitteena oli parantaa Suomen sisävesien luonnon monimuotoisuutta ja kohdevesistöjen ekologista tilaa kehittämällä valuma-alueen suunnittelun toimintatapoja ja testata näitä hankkeen kohdevesistöissä ([Metsähallitus 2022](#)).

Hankkeen tavoitteena oli yhteistyön lisääminen erityisesti vesi-luonto-maa ja metsätaloussektoreiden välillä, pinta- ja pohjavedestä riippuvien luontotyyppien ja lajien tilan parantaminen sekä valtion että yksityisten mailla, sisävesien vedenalaisen luonnon ja kulttuurisen monimuotoisuuden arvostuksen kasvattaminen ja tietoisuuden lisääminen sisävesien monista merkityksistä.

Seitsemän vuotta kestäneessä laajassa hankkeessa tehtiin töitä noin 20 miljoonalla eurolla ympäristön ja luonnon hyväksi. Keskeisiä toimenpiteitä olivat muun muassa valuma-alue- ja virtavesikunnostukset, kalatienhankkeet, sisävesiluonnon kartoittaminen, latvavesien kartoitus- ja tilanarviointimenetelmien kehittäminen ja ympäristökasvatus. Euroopan unionin myöntämä LIFE-tuen osuus oli huomattava osa hankkeen budjetista. Erilaisia kunnostuksia tehtiin kahdeksalla erilaisella kohdealueella, joihin kuului puroja, jokia, reittivesistöjä, lintuvesiä ja muita järvalueita valuma-alueineen. Kohdealueet ovat Karjaanjoki, Koitajoki, Naamijoki, Pohjanmaan joet, Puruvesi, Saarijärven reitti, Lounais-Suomen joet ja Vanajavesi. Yhteensä kunnostusten vaikutusalue oli 80 000 ha eli lähes Pielisen tai Oulujärven verran. Kohdealueilla toteutettiin myös Freshabit ia täydentäviä hankkeita (yli 80 täydentävää hanketta), joiden kokonaisarvo oli yhteensä 86 miljoonaa euroa. Osa täydentävistä hankkeista sai alkunsa Freshabit -hankkeesta, toiset niistä olivat yhteistyötä muiden hankkeiden kanssa.

Koska vesistöt ja valuma-alueet eivät tunne rajoja, hankkeessa tarvittiin paljon yhteistyötä. Mukana on poikkeuksellisen laaja joukko tutkimuslaitoksia, valtion virastoja, yrityksiä, järjestöjä ja rahoittajia, kaiken kaikkiaan 31 kumppania. Hankkeen pääkoordinaattorina toimi Metsähallitus.

Kuva 4. Freshabit LIFE IP -hankkeen kaikki toteutusalueet

Freshabit LIFE IP Koitajoen osahanke

Pohjois-Karjalassa toteutettiin Koitajoen osahanke, jonka painopisteenä oli vesistön ja sen valuma-alueen tilan parantamisessa. Hankkeen keskeisiä toimia olivat valuma-alue- ja elinympäristökunnostukset (erityisesti planktonsiian ja järvilohen). Osahankkeen vetäjänä toimi Pohjois-Karjalan ELY-keskus, joka osallistui valuma-aluekunnostusten ja ennallistusten tekemiseen yhdessä Suomen metsäkeskuksen ja Metsähallituksen Itä-Suomen luontopalveluiden (Lieksa) kanssa sekä toteutti Kelopuron veden laadun seuranta Lieksan Hietajärven ympäristön yhdenmetyt seuran alueella. Lisäksi hankkeen aikana on tutkittu haitallisten aineiden sedimentin historiaa. Pohjois-Savon ELY-keskus teki planktonsiian ja järvilohen elinympäristöjen kunnostusta. Suomen ympäristökeskus toteutti hankkeessa vesibiologisia tutkimuksia, menetelmien kehittämistä ja kunnostustöiden vaikutusten seuranta. Suomen ympäristökeskuksen osuuteen kuului ekosysteemipalvelu -osuus, jossa hankkeessa arvioitiin kunnostustoimien ja luonnonvarojen kestävä käytön vaikutuksia valuma-alueen ekosysteemipalveluihin. Lisäksi Luonnonvarakeskuksen toimesta on jatkettu vedenlaadun ja ravinnekuormituksen mallinnus- ja arviointijärjestelmän eli VEMALA-mallin kehittämistä. Suomen metsäkeskus kehitti myös metsäkeskuksen malleja, joilla mallinnetaan muun muassa maanmuokkauksen aiheuttamaan kiintoainekuormitusta.

Hankkeen aikana syntyi myös ajatus yhteistoiminnan kehittamisestä eri toimijoiden välillä Koitajoen valuma-alueella. Osana hanketta perustettiin yhteistyöryhmä, jonka toiminnassa on mukana eri toimijoita, kuten Ilomantsin kunnan, matkailun, kulttuuriympäristön, kalatalouden, metsätoimijoiden, turvetuotannon ja kaivosteollisuuden edustus. Yhteistyöryhmän toiminnassa on pyritty kehittämään luonnonvarojen kestävä käyttöä. Keskeisesti yhteistyöryhmän toimintaan on kuulunut Koitajoki-Koitere Foorumin järjestäminen tiedon välittämiseksi alueella hankkeista sekä luonto- ja kulttuuriperintöarvoista. Yhteistyöryhmä ja foorumi ovat tarjonneet alustan keskusteluille, joilla pyritään ratkaisemaan ristiriitoja eri intressien välillä sekä saamaan alueelle uusia hankkeita vesiluonnon parantamiseksi.

3. Koitajoen alueen yhteistyöryhmä ja Koitajoki-Koitere foorumit

3.1. Yhteistyöryhmän kuvaus ja merkitys

Koitajoen alueen yhteistyöryhmän alkuperäisenä koolle kutsujana toimi Pohjois-Karjalan ELY-keskus ja Pohjois-Karjalan biosfäärialuetoiminta. Yhteistyöryhmä muodostui keskusteluiden pohjalta eri toimijoiden kanssa ja ryhmästä muodostui edustuksellinen työryhmä, jossa kukin henkilö edustaa jotakin tahoa tai useampaa ja toimii tiedon välittäjänä ko. tahoon. Yhteistyöryhmä ei ollut osa alkuperäistä Freshabit LIFE IP Koitajoki osahankkeen suunnitelmaa ja budjettia, joten sen kehittämisen resurssit osana hanketta olivat melko pienet.

Koitajoen valuma-alueelle perustetun yhteistyöryhmän tavoitteena on ollut muodostaa uusia toimintamalleja yhteistyössä paikallisten toimijoiden ja yritysten kanssa sovittamalla yhteen luonnonvarojen käyttöä ja muita elinkeinoja sekä luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua. Myös kulttuuriarvojen sekä paikallisten ja alueella liikkuvien ihmisten tarpeiden huomioiminen on nähty tärkeäksi. Toimintamallit voivat liittyä esimerkiksi matkailun edistämiseen tai paikallisten asukkaiden elinympäristöihin. Lisäksi tavoitteena on ollut, että yhteistyöryhmä ja siihen liittyvä laajemman osallistumisen mahdollistava Koitajoki-Koitere foorumi muodostuisivat alueella tärkeiksi toimintatavaksi, jonka paikalliset sidosryhmät kokevat tärkeänä, ja jonka toiminta jatkuisi myös FRESHABIT LIFE IP Koitajoki -hankkeen päätyttyä.

Freshabit Koitajoen yhteistyöryhmän jäsenet

Luonnonvarakeskus (Joensuu)
Metsähallitus (Metsätalous oy)
Pohjois-Karjalan metsänhoitoyhdistys
Suomen metsäkeskus (Joensuu)
UPM-Kymmene Oyj
Tornator Oyj
Endomines Oy
Neova Oyj (entinen Vapo Oyj)
Koitajoen kalatalousalue
Möhkön matkailuyhdistys
Ilomantsin museosäätiö
Museovirasto
Ilomantsin kunta, kunnanjohtaja
Ilomantsin kunta, ympäristösihteeri
Ilomantsin asukkaiden edustaja
(Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piiri)

Sihteerinä on toiminut Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen edustajat ja kokouksiin on voitu kutsua ulkopuolisia asiantuntijoita.

Yhteistyöryhmä on muodostettu alueellisista toimijoista ja siinä ovat olleet edustettuina Luonnonvarakeskus, Metsähallitus, metsänhoitoyhdistys, Suomen metsäkeskus, metsäyhtiöt, kaivosteollisuus, turvetuotanto, kalatalousalue, matkailuyhdistys, museosäätiö sekä kunnan ja sen asukkaiden edustus. Kuntaa ryhmässä on edustanut kunnanjohtaja ja ympäristösihteeri. Yhteistyöryhmää täydennettiin vuonna 2019 Museoviraston edustajalla ja myös SLL:n edustajalle lähetettiin kutsu yhteistyöryhmään. Voimatalous ei ole ollut edustettuna yhteistyöryhmässä, vaikka monet muutokset Koitajoen vesiympäristössä, esimerkiksi Ala-Koitajoen virtaama ja Koitajoen alapuolisen osuuden allastuminen, johtuvat hydrologis-morfologisista muutoksista. Koitajoen alueella toimii Koitereen säännöstelyn seurantaryhmä, joka seuraa Koitereen säännöstelysuositusten toteutumista ja vaikutuksia.

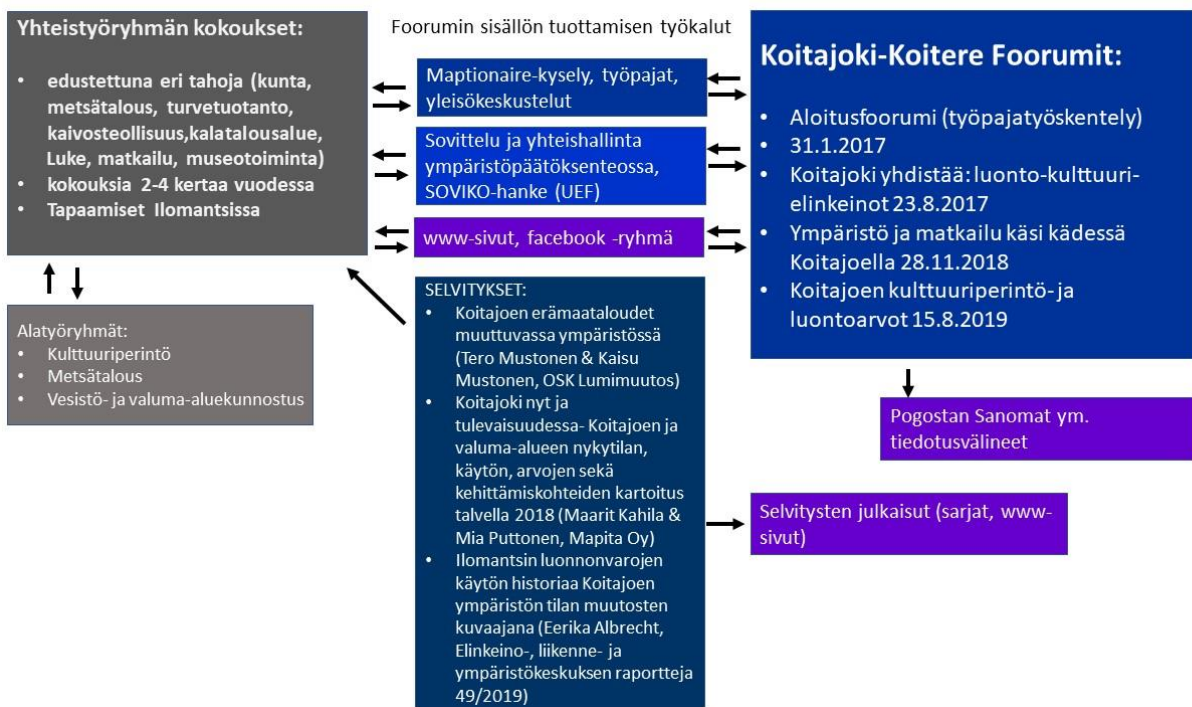
Toiminnan ytimessä on ollut paikallisuus ja paikallisten toimijoiden yhteistyön kehittäminen sekä keskeisistä ta-

voitteista ja tarvittavista toimenpiteistä sopiminen (kuva 5). Yhteistyöryhmä on kokoontunut 2–4 kertaa vuodessa ja työryhmän sihteerinä ja kokoonkutsujina on toiminut Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen edustajat, jotka ovat olleet mukana hanketoimissa. Kokouksiin on lisäksi voitu kutsua ulkopuolisia asiantuntijoita. Kokouksissa on käsitelty hankkeen toimenpiteitä, toteutettujen selvitysten tuloksia ja suunniteltu tulevia foorumeita. Kokouksilla on ylläpidetty keskusteluyhteyttä eri toimijoiden välillä.

Yhteistyöryhmän alle muodostettiin myös kolme alatyöryhmää (kulttuuriympäristö, metsätalous sekä vesistö- ja valuma-aluekunnostus), joiden tarkoituksena on ollut koota samaan aihepiiriin kuuluvia tahoja edistämään hank-

keita. Kulttuuriympäristöryhmä ehti kokoontua kaksi kertaa vuoden 2019 aikana. Kulttuuriympäristöryhmässä valmistettiin neljännen foorumin sisältö (15.8.2019, Koitajoki-Koitere foorumi - Koitajoen kulttuuriperintö ja luontoarvot). Metsätalosalatyöryhmä kokoontui kerran ja vesistö- ja valuma-aluekunnostusalatyöryhmä ei kertaakaan. Alatyöryhmien, kuten muutakin toimintaa sotkivat, henkilöstöpula tilaisuuksien vetäjistä ja myös koronaepidemia.

Koitajoen osahankkeella on ollut myös ohjausryhmä. Sen tehtävänä on ollut tukea hankkeen toteuttamista. Jokaiselle Freshabit LIFE IP -osahankkeella on oma ohjausryhmänsä. Ohjausryhmän kautta välittyi tieto ajankohtaisista asioista hankkeessa mukana olevien toimijoiden välillä (kuten hallinnointiin liittyvät asiat) sekä eri yhteistyökumppaneiden toimenpiteiden toteutustilanteesta. Ohjausryhmä on ollut olemassa vain hanketta varten.

Kuva 5. Yhteistyöryhmän ja foorumien välinen vuorovaikutus.

3.1.1. Yhteistyöryhmän viestintä

Olennainen osa hankkeen ja yhteistyöryhmän toimintaa on ollut myös viestintä, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti paikallisuuteen. Hanketiedotusta varten luotiin verkkosivut Pohjois-Karjalan biosfäärialueen verkkosivujen alle, sekä oma Facebook-tili Freshabit LIFE IP Koitajoki nimen alle. Verkkosivut ovat tarjonneet hankkeen tiedoille eräänlaisen kotipesän, josta on voinut käydä lukemassa perustietoja hankkeesta, Koitajoesta alueena sekä hankkeen aikana toteutetuista toimenpiteistä ja yhteistyöryhmästä yhteen paikkaan koottuna. Tämän lisäksi verkkosivuille on jokaisen Koitajoki-Koitere foorumin jälkeen laadittu tiivistetty versio kunkin foorumikerran sisällöistä. Freshabit LIFE IP Koitajoki Facebook-tilillä viestintä on koostunut pääsääntöisesti Koitajoki-Koitere foorumiin liittyvistä tiedotus- ja markkinointisisällöistä, muualta linkitettävästä hankkeen toimintaan liittyvästä materiaalista sekä hankkeen mediaseurannasta. Koitajoen osahankkeen viestintämateriaaleja ovat näiden alustojen lisäksi kattavasti jakaneet Pohjois-Karjalan ELY-keskus sekä Pohjois-Karjalan biosfäärialue omilla viestintäkanavillaan ollen näin merkittävä viestinnällinen tuki hankkeen viestinnän saavuttavuuden edistämiseksi.

Yhteistyön merkittävänä ulospäin näkyvänä toimena on ollut noin kerran vuodessa järjestetty kaikille avoin Koitajoki-Koitere foorumi. Tilaisuudessa on sekä viestitty hankkeen etenemisestä ja alueella muuten tapahtuvista aihepiiriin olennaisesti liittyvistä toimista, mutta myös kerätty tietoa ja näkemyksiä toiminnan kehittämiseen. Foorumit ovat tarjonneet paikallisille toimijoille mahdollisuuden osallistua toimintaan liittyvään keskusteluun, ja tätä kautta

myös vaikuttaa toiminnan suuntaamiseen. Yhteistyö Freshabit-ryhmän ja foorumin tavoitteena myös on luoda Ilo-mantsiin Koitajoen alueelle uutta ja pysyvää yhteistoimintaa. Alkuperäisenä ajatuksena oli myös tehdä aloitteita luonnonvarojen kestävästä käytön edistämiseksi niin, että jatkotoimien suuntaamisessa keskeistä olisi alueen käyttäjien ja asukkaiden näkemykset.

Koska Koitajoki-Koitere foorumit ovat tarkoitettuja avoimiksi yleisötilaisuuksiksi, on niistä hankkeen aikana pyritty myös viestimään kattavasti kaikkien asiasta kiinnostuneiden tavoittamiseksi. Hieman foorumikerrasta riippuen viestintää tapahtumista on toteutettu hankkeen omilla viestintäalustoilla, yhteistyötahojen viestintäalustoilla sekä paikallismediassa (sanomalehdet) lehdistötiedotteiden, ilmoitusten ja erinäisten lehtiartikkelien myötä ennen ja jälkeen kulloinkin toteutettavaa foorumia. Samalla foorumimainoksia on pyritty levittämään konkreettisesti alueen muiden julkaisujen (esim. Ilomantsin matkailuyhdistyksen matkailijan oppaassa) tai alueen yritysten ja toimijoiden toimitiloihin vietävien posterimainosten avulla.

3.2. Koitajoki-Koitere foorumit

3.2.1 Foorumien muoto ja toimintamalli

Koitajoki-Koitere-foorumit ovat olleet avoimia yleisötilaisuuksia, joissa on tehty Koitajoen aluetta ja hanketyötä tunnetuksi sekä kerätty näkemyksiä toiminnan suuntaamiseksi. Paikallisen hyväksyttävyyden ja osallistamisen kannalta on ollut tärkeää, että osana hanketta on ollut toimintaa, jolla on pyritty takaamaan mahdollisuus asukkaille saada äänensä kuuluviin. Paikallisten näkökulmia voidaan näin huomioida käytännön toimien jatkosuunnittelussa. Foorumi on myös tarkoitettu yhteistyöryhmän työkaluksi julkista keskustelua ja asioiden käsittelyä varten. Tilaisuuksissa on keskusteltu valuma-alueen luonnon käytöstä ja vesien ympäristökysymyksistä sekä monikäytöstä. Foorumien tavoitteena on ollut etsiä ratkaisuja sen sijaan että olisi keskitytty ongelmiin.

Foorumien järjestämisestä on vastannut Pohjois-Karjalan ELY-keskus, mutta sisällöt on suunniteltu yhdessä yhteistyöryhmän kanssa. Työmuotoina foorumeissa on ollut luennot, työpajat sekä fasilitoitu keskustelu. Freshabit LIFE IP Koitajoki -hankkeen toimenpiteet, mutta myös sidosryhmien valuma-alueella tapahtuvaa toimintaa on esitelty foorumeissa. Foorumi voidaan siis nähdä myös alustana valuma-alueella tapahtuvien muidenkin hankkeiden esittelylle (katso 2.3. Muu yhteistyötä tukeva toiminta). Liitännäishankkeiden toimien esittelyllä yhteisissä tilaisuuksissa voidaan myös mahdollistaa hankkeiden välistä yhteistyötä ja näin saada synergiaetuja. Toisaalta keskustelujen ja työpajatyöskentelyn kautta on saatu näkemyksiä ja tietoa toiminnan eteenpäin viemiseksi. Foorumi on ajateltu jatkuvaksi toimintatavaksi alueelle.

Kuva 6. Foorumien muotona on ollut pääasiassa luennot ja ryhmätyöt, mutta myös maastoretkelle päästiin vuonna 2022 tarkastelemaan hankkeen maastotöiden tuloksia. (Kuvat Vilma Lehtovaara ja Timo Hokkanen).

3.2.2 Foorumien sisältö

Freshabit Koitajoki -osahankkeen aikana järjestettiin neljä Koitajoki-Koitere foorumia vuosina 2017–2022. Maailmanlaajuisen koronaviruspandemian vuoksi foorumeita ei järjestetty vuosina 2020 ja 2021 vaikka muut hanketoimet jatkuivatkin.

Foorumeissa on koettu tärkeäksi yhteisen tahtotilan löytäminen alueen kehittämiseksi. Valuma-alueen tilan laaja-alainen kohentaminen on ainoastaan mahdollista, jos luonnonvarojen käyttäjät tekevät yhteistyötä.

Foorumeissa on käsitelty valuma-alueen asioita teemoittain ja kunkin vuoden ohjelma on muokkautunut sekä sen hetkisen hankkeen toteutustilanteen mukaan, että yhteistyöryhmästä nousseiden toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Alla on lyhyesti koottu kunkin foorumi sisältö, mutta tarkempi ohjelma ja keskustelujen yhteenveto löytyy liitteestä 5.

31.1.2017 Koitajoki-Koitere aloitusfoorumi

Ensimmäinen Koitajoki - Koitere -foorumi pidettiin Ilomantsin kunnantalolla yli viidenkymmenen osallistujan voimin. Tilaisuus sai kiitosta tiiviistä puheenvuoroista sekä hyvästä hengestä, joka tuotti myös monipuoliset ryhmätyötulokset. Tilaisuudessa koottiin pienryhmissä mielipiteitä koko Koitajoen alueesta ja erilaisista kysymyksistä, jotka alueelta nousevat esille. Yhteenvedot (liite 5) toimivat pohjana seuraavien tilaisuuksien järjestämiselle.

23.8.2017 Koitajoki-Koitere foorumi - Koitajoki yhdistää: luonto - kulttuuri - elinkeinot

Syksyn foorumissa käytiin läpi hankkeen tilannetta sekä tehtyä kalastotutkimusta. Lisäksi esiteltiin siikakalojen kalastusperinnettä ja nuottauskulttuuria Koitajoella sekä kerrottiin syksyllä tehtävästä karttapohjaisesta Maptionnaire-verkkokyselystä.

Ohjelma jatkui ryhmätyöskentelyllä, jossa työstettiin Koitajoen alueen vesiympäristön ja luonnonvarojen käytön tavoitteita (liite 5). Teemoina keskusteluissa olivat mm. turvekenttien jälkihoito, kalakannan parantaminen, Koitajoen varsien ennallistaminen, Lylykosken pohjapato, latvavesien kiintoaineksen vähentäminen ja maankäytön suunnittelu.

28.11.2018 Koitajoki-Koitere foorumi - Koitajoki yhdistää: ympäristö ja luontomatkailu

Järjestyksessään kolmannen Koitajoki-Koitere-foorumin ohjelmassa olivat metsänkäsittely ja matkailunäkymät Koitajoen valuma-alueella sekä Freshabit-hankkeen tähänastiset tulokset ja jatkovaiheet.

Foorumissa esiteltiin Freshabit valuma-alueen kunnostuksia, mm. Ala-Koitajoella kutualueiden kunnostustoimenpiteitä (vesisammalten siirto) ja vaihtoehtoja metsänkäsittelyyn, planktonsiian kutualueiden puhdistamisen edistymistä ja tulevia toimenpiteitä, kuten raivausnuottien kehittämistä sekä luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja yhteensovittamisen edellytyksiä tarkastelevaa tutkimushanketta.

Työryhmäkeskusteluissa päähuomion vei matkailu. Yleisön parissa korostettiin matkailun puitteita vahvistavien ja markkinoita edistävien ideoiden keräämistä.

15.8.2019 Koitajoki-Koitere foorumi - Koitajoen kulttuuriperintö ja luontoarvot

Neljäs foorumi keskittyi kulttuuriperintöön ja luontoarvoihin. Tilaisuudessa päästiin tutustumaan Koitajokeen ilmakuviin kautta, kulttiin alueen arkeologisesta ja elävästä kulttuuriperinnöstä, uhanalaisen planktonsiian tilasta ja hankkeen puitteissa toteutetuista toimista sekä valuma-alueen Natura-alueista ja luontoarvoista. Työpajatyöskentelyä ei toteutettu tässä foorumissa vaan keskustelua käytiin esitysten välissä.

Vuosina 2020 ja 2021 foorumia ei järjestetty maailmanlaajuisen koronapandemian vuoksi.

8.-9.6.2022 Koitajoki-Koitere foorumi - Freshabit LIFE IP Koitajoki - mitä on saatu aikaiseksi?

Hankkeen viimeisenä vuonna järjestettiin kaksipäiväinen tapahtuma, jossa ensimmäisenä päivänä esiteltiin hankkeen toteutustuloksia ja toisena päivänä järjestettiin maastokierros, jolla toteutuskohteisiin pääsi tutustumaan paikan päällä. Maastokierroksen aikana tutustuttiin mm. Sammalpuronsuon, Iso-Piitonsuon ja Mykränsuon ja Kesonsuon raviinien ennallistamiskohteisiin sekä Hiiskosken virtavesikunnostuskohteisiin. Ensimmäisen päivän tilaisuuteen oli mahdollista osallistua myös etäyhteyden välityksellä. Vuorovaikutteisena elementtinä foorumissa toteutettiin alueen toteutettua yhteistoimintaa arvioimaan ja tulevaisuuden toimintaa orientoimaan pyrkivä kysely, johon foorumiin osallistuneilla oli mahdollista vastata paperilomakkeella tai sähköisesti. Kysely tehtiin, jotta tuloksia voitaisiin käyttää toiminnan jatkon suunnitteluun hankkeen päättymisen jälkeen.

7.10.2022 Koitajoki-Koitere foorumi - yhteistyön jatkumahdollisuudet Koitajoen valuma-alueella

Freshabit -hankkeen jälkeen on suunniteltu järjestettäväksi vielä kuudes webinaari, jossa on tarkoitus suunnitella yhdessä, miten yhteistyötä voitaisiin jatkaa hankkeen päättymisen jälkeen.

3.3 Muu yhteistyötä tukeva toiminta

Freshabit LIFE IP Koitajoki -hankkeessa tuotettiin useita julkaisuja, teetettiin karttakysely ja tehtiin yhteistyötä muiden aluetta koskettavien hankkeiden kanssa. Näillä toimilla oli yhteistyötä tukeva vaikutus, sillä ne tarjosivat materiaalia ja näkökulmia keskusteluihin.

3.3.1. Yhteistoimintaa tukevat hankkeen aikaiset julkaisut ja selvitykset

Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana

Eerika Albrechtin (2019) laatiman Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana - raportin tarkoituksena on Koitajoen ja Koitereen alueen historiakatsauksen (1940–2010-lukujen väliin painottuva ajanjakso) avulla laajentaa tietopohjaa Freshabit- hankkeen yhteistyön ja luonnonvarojen kestäväen käytön suunnittelun tueksi. Historiakatsauksen avulla on pyritty selvittämään:

- Millaisia luonnonvarojen käyttöön kohdistuvia vaatimuksia paikalliset toimijat, yritykset, kansalaisyhteisöt ja valtiolliset toimijat asettavat ja ovat asettaneet eri aikoina?
- Kuinka ilomantsilainen ja pohjoiskarjalainen ihminen toimii ja on toiminut luonnonvarojen hyödyntäjänä, ympäristömuuttajana ja ympäristönsuojelijana?
- Kuinka ympäristöhallinto toimijana vaikuttaa ja on vaikuttanut tämän vuorovaikutussuhteen muotoutumiseen?

Koitajoen luonnonvarojen käyttöön kohdistuvat vaatimukset ovat olleet vaihtelevia tarkastelujakson eri vuosikymmeninä. Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä luonnonvarojen käytössä on korostunut llomantsin rooli raaka-ainereservinä muulle Suomelle tai maailmalle, josta myös hyödyt ovat jossain määrin valuneet muualle. Vastinparina voimaperäiselle ympäristön muuttamiselle ovat läpi vuosikymmenien toimineet paikallisten nautintaoikeudet, jolloin kysymystä luonnonvarojen käytöstä on tulkittu myös suhteessa kysymykseen: "kenellä on oikeus päättää llomantsin luonnonvarojen käytöstä?". Eräänä osoituksena tästä on Pamilonkosken säilymisestä 1940-luvulla käyty kampa-pailu, jossa vaakakupissa olivat ajassa elänyt kansallisen tason politiikka ja Pamilon kosken luonto ja luonnontilaisuus. Ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutos on raportin perusteella ollut sodanjälkeisinä vuosikymmeninä voimakasta yhteiskunnan nopeasta teknisestä ja sosiaalisesta kehityksestä johtuen. Albrecht kuvaa tätä kehityskaarta tuotantoaloittain taustoittaen sitä ryhmittelemällä ympäristösuhteen kehittymistä. 1940-luvulta 1970-luvulle asettuvat ympäristösuhteen heikkenevän vuorovaikutuksen vuosikymmenet ovat vaihtuneet 1980-luvulta 2000-luvulle välisen ajanjakson ympäristösuhteen palautusyrityksiksi, ja siitä 2000-luvun kestävä kehityksen ympäristösuhteeseen kuvaavasti myös Koitajoen alueella. Samalla 2010-luvun voimistunut raaka-ainetalouden uusnousu on havaittavissa myös llomantsin alueella. Luonnonvarojen kuluttaminen näyttää kestävyyspuheesta ja kestävään kehitykseen tähtäävistä toimista huolimatta jatkavan kasvuaan. Näiden haasteiden sekä kasvavan luonto- ja kulttuurimatkojen myötä yhteensovittamisen tarve alueen luonnonvarojen käytössä korostuu. Yhteensovittamisesta voi esimerkiksi maankäytön ja kaavoituksen avulla hyötyä monella tasolla koko kunta. Yhteistyössä alueen toimijoiden kesken on mahdollisuuksia sovittaa yhteen alueen erilaisia luonnonkäyttötapoja sekä pyrkiä varautumaan laajempiin ympäristön tilan ja globaalin toimintakentän muutoksiin.

Koitajoen erämaataloudet muuttuvassa ympäristössä

Tero Mustosen ja Kaisu Mustosen (2018) laatima Koitajoen erämaataloudet muuttuvassa ympäristössä -raportti on monitieteinen selvitys Koitajoen valuma-alueesta, joka yhdistää paikallisten asukkaiden tietoa, limnologisten ja biologisten aineistojen tulkintaa, ekologiaa, maantiedettä, perinteen tutkimusta sekä alueen historian tarkastelua. Raportissa pyritään selvittämään Koitajoen alueen vesistön tilaan liittyvän kulttuurisen ja paikallisen tiedon tulkintoja ympäristönmuutoksesta.

Selvityksen perusteella Koitajoki llomantsin ja Suomen puolen Karjalan valtaviirana on kulttuurillisesti ja luontoarvojen puolesta vertaistaan vailla oleva. Se on toiminut vuosisatojen ajan ajatusten, moninaisen kaupan, kalojen, eränkävijöiden, tutkijoiden sekä runonlaulajien kulkuväylänä. Viimeisen vuosisadan aikana mm. vesistörakentaminen, ojitukset, turvetuotanto sekä ilmastonmuutos ovat kuitenkin muuttaneet jokea merkittävästi vaikuttaen negatiivisesti esimerkiksi Koitajoen valuma-alueen vesistön laatuun sekä kalakantoihin. Alueella toteutetun tutkimustyön myötä aletaan kuitenkin hiljalleen ymmärtämään valuma-alueen metsien, joen, soiden sekä esimerkiksi siian muodostamaa herkkää ja toisistaan riippuvaista kokonaisuutta. Selvityksessä annetaan alueen tilan edistämiseksi myös toimenpide-ehdotuksia. Näissä ehdotetaan, että monitieteinen Koitajoki-arvio perinnetietoineen tulisi käynnistää viipymättä, laajamittainen rajat ylittävä vesiensuojelutyö ja valuma-aluekunnostus tulisi käynnistää viipymättä, kansalaisvetoisia vesiensuojelutoimia tulisi edistää sekä alueen kulttuuriperintöä ja yhteishallintaa tulisi kehittää UNESCO:n biosfääri- ja kulttuuriperintötoiminnan avulla. (Mustonen & Mustonen 2018, 33–79)

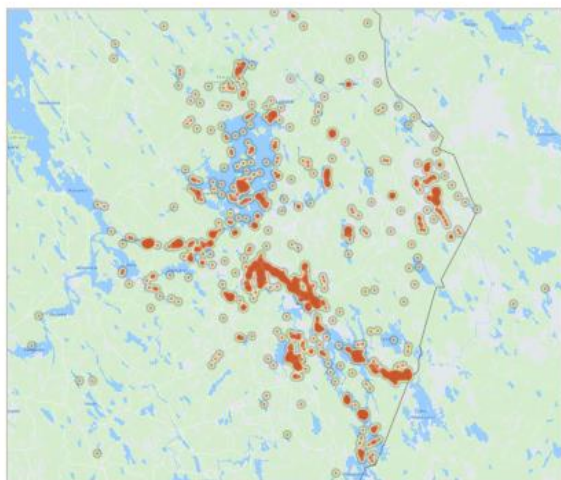
”Koitajoki nyt ja tulevaisuudessa -karttakysely Maptionnaire-sovelluksella

Yhteistyöryhmän toiminnan ja Koitajoki-Koitere foorumien tueksi osana hanketta toteutettiin ”Koitajoki nyt ja tulevaisuudessa” -karttakysely. Kysely oli työkalu, jolla kartoitettiin vastaajien näkemyksiä Koitajoen ja sen valuma-alueen nykytilasta, alueen käytöstä, arvoista sekä kehittämiskohteista. Kyselyn tiedonkeruu-aika oli 31.10.2017 - 31.1.2018. Vastauksia saatiin yhteensä 295.

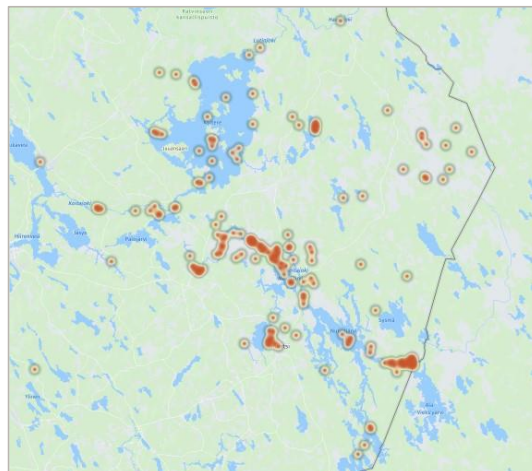
Kartoitus toteutettiin verkkokyselynä Mapita Oy:n Maptionnaire-sovelluksella. Kysely oli avoin alueen asukkaille, muille toimijoille sekä vierailijoille ja alueesta kiinnostuneille. Kyselyllä tavoiteltiin erilaisia mielipiteitä sisältävää ku-

vaa alueen luonto-, kulttuuri- ja talousarvoista. Kyselyn tarkoituksena oli auttaa linjaamaan Koitajoen alueen kehittämistoimia ja luoda pohjaa suunnittelulle. Tulokset esitettiin Koitajoki-Koitere Foorumissa maaliskuussa 2018 ja vastaukset toimivat keskustelujen pohjana foorumissa. Kooste kyselyn vastauksista on liitteenä 6.

Arvokkaiden paikkojen tihentymät

Kehitettävien paikkojen tihentymät

Kuva 7. Maptionnaire-karttakyselyyn vastanneiden mielestä arvokkaiksi koettujen paikkojen sekä kehitettävien paikkojen tihentymät kartalla Koitajoen valuma-alueella. Kyselyyn vastanneet pystyivät merkitsemään karttakyselyssä muun muassa oman näkemyksensä alueen arvokkaista ja kehitettävistä paikoista monissa eri kategorioissa (esimerkiksi kulttuuriarvoiltaan arvokas paikka, kohtaamisen paikka, kunnostettava paikka sekä rantautumisen haasteet ja eroosio).

3.3.3. Yhteistoimintaa tukevat yhteistyöhankkeet ja -toiminta

Itä-Suomen yliopiston SOVIKO-hanke (tiivistelmä Jukka Sihvosen hankkeen kuvauksesta, koko teksti liite 7)

Itä-Suomen yliopiston SOVIKO-tutkimushanke (sovittelu ja yhteishallinta ympäristöpäätöksenteossa – kokeilu- ja kehittämishanke luonnonvarojen käytön yhteensovittamisessa) oli mukana Koitajoki-Koitere-foorumin perustamisvaiheessa ja toiminnassa välillä 1.1. 2017–31.12. 2018. Hankkeesta löytyy lisää tietoa liitteestä 7. Hanke oli Maj ja Tor Nesslingin säätiön rahoittama.

SOVIKO-hankkeen lähtökohtaisena tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa sovittelun ja yhteishallinnan menetelmien mahdollisuuksista suomalaisessa ympäristösuunnittelussa ja -päätöksenteossa. Hankkeessa pyrittiin myös kartoittamaan luonnonvarojen käyttöön liittyviä kipupisteitä ja etsimään uusia toimintamalleja erilaisten intressien yhteensovittamiseksi. Hankkeessa tutkittiin myös oikeudellisen sääntelyn (esim. erilaisten lupa- ja kaavoitusprosessien) suhdetta vapaaehtoisiin osallistumis- ja neuvotteluprosesseihin luonnonvarojen hallinnan viitekehyksessä.

Yhteistoiminnan tavoitteena oli 1) ympäristöhuolien ja -ristiriitojen vuorovaikutteinen ratkaisu sekä 2) vapaaehtoisen yhteistyön vahvistaminen eri toimijoiden välillä. Se vaati ympäristövaikutusten ja huolien konkreettista paikallistamista.

SOVIKOn tutkimushankkeessa huomio kohdistettiin siihen, että jokivesistön yhteydessä ympäristö, luonnonvarojen hyödyntäminen ja vesistöympäristön muuttuminen kulminoituvat sosiaalisina ja kulttuurisina sekä paikallistaloudellisina kysymyksinä. Foorumien ideana oli nostaa esiin Koitajoen valuma-alueen erilaiset arvot; ekologiset asiayhteydet, mutta myös asumisen, muiden elinkeinojen ja luonnon ja kulttuurimaiseman kontekstit. Koitajoen yhteistoimin-

nallinen kokeilu loi eri intressiryhmiä yhdistävän toimintamallin, joka voisi mahdollistaa viranomaisten, yritysten, kansalaisten ja tutkijoiden yhteiset keskustelut. Ympäristöhuolien tausta on sekä valuma-alueen luonnonkäytön historiassa että nykypäivän luonnonvarojen hyödyntämistavoitteissa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat ympäristövaikutukset ovat pitkäkestoisia tai luonteeltaan yllättäviä.

Koitajoki-Koitere-foorumit järjestettiin fasilitoijan vetäminä tilaisuuksina. Tällä tavoin saatiin esiin valuma-alueella asuvien ja toimivien ihmisten ympäristökokemuksia ja paikannettiin Koitajoen ympäristön tilaan liittyviä ongelmia. SOVIKO-hanke esitti yhteistyöryhmälle kaikille avoimen digitaalisen karttakyselyn toteuttamista. Koitajoen arvojen kartoittaminen - kaikille avoin digitaalinen Maptionnaire -karttakysely, toteutettiin Freshabit-Life -hankkeen kustantamana ajanjaksolla 30.10. 2017–11.2. 2018. Tämä tiedonkeruu /kyselyaineisto oli ensimmäinen askel Koitajokea koskevien huolien sekä kansalaisille tärkeiden kohteiden esiintuomisessa.

Pohjois-Karjalan biosfäärialuetoiminta

Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen koordinoima Pohjois-Karjalan biosfäärialue oli mukana hankkeessa ja osallistui erityisesti yhteistoiminnan kehittämiseen. Tämä kestävä kehityksen yhteistyöalue on osa UNESCO:n Ihminen ja biosfääri -ohjelmaa ja sen tavoitteena on edistää alueen kestävä kehitystä tukemalla ihmisten luontosuhdetta, luonnon monimuotoisuuden suojelua ja vastuullisten elinkeinojen kehittymistä. Toiminnassa etsitään paikallisia ratkaisuja globaaleihin haasteisiin yhteistyössä maailmanlaajuisen biosfäärialueiden verkoston kanssa. Näin ollen myös biosfäärialuetoiminnan kautta alueella on tilausta tällaiselle eri intressejä sovittellevalle ympäristöyhteistyölle.

Biosfäärialuetoiminta oli mukana yhteistoiminnan suunnittelussa ja alulle saattamisessa. Biosfäärialuekoordinaattori toimi yhteistyöryhmässä sihteerinä Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen koordinaattorin ohella ja osallistui foorumien valmisteluihin sekä tiedottamiseen. Koitajoki -osahankkeen verkkosivut ovat biosfäärialueen verkkosivujen alla, mikä takaa niiden jatkuvuuden myös hankkeen jälkeen ja hankkeen Facebook-sivujen ylläpito tapahtui biosfäärialuetoiminnan kautta.

Pohjoisen periferia ja Arktis -ohjelmasta rahoituksensa saanut SHAPE-hanke sijoittui ajallisesti ja alueellisesti yhteen Freshabit -hankkeen kanssa. SHAPE-hankkeen tavoitteena oli kehittää luontomatkailupalveluja biosfäärialueilla sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelu- ja yhteistyöalueilla. Hanketta toteutettiin Euroopan pohjoisosissa ja subarktisisessa Kanadassa. Hankkeessa pyrittiin löytämään ja hyödyntää paremmin luonto- ja kulttuurimatkailun monipuolisia mahdollisuuksia pohjoisalueilla, saada luotua yhteistyötä eri toimijoiden välille, sekä tukea luontomatkailupalvelujen suunnittelua kestävä kehityksen arvojen mukaisesti. Biosfäärialuetoiminnan kautta tämä kansainvälinen hanke ja Koitajoen osahanke saivat synergiaetuja mm. foorumissa, joka keskittyi luontomatkailuun.

4. Yhteistoiminta Koitajoen ja Koitereen alueella - onnistumisia ja haasteita

Yhteistoiminta Koitajoen ja Koitereen alueella käynnistyi 2016–2017 välisenä aikana Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen puitteissa. Tästä seuranneelle ajanjaksolle mahtuu edellä olevien luvuissa kuvatun mukaisesti paljon moninaista toimintaa ja toimenpiteitä. Tässä luvussa käsittelemme yhteistoiminnassa näiden vuosien aikana saavutettuja onnistumisia, ja toisaalta myös toimintaan vaikuttaneita sekä yhä vaikuttavia haasteita.

4.1 Onnistumisia

Kuva 8. Yhteistoiminnan keskeiset onnistumiset Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa

Keskeisimpänä onnistumisena Koitajoen- ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa voidaan pitää itse toiminnan käynnistymistä ja raamien onnistunutta muodostumista. Yhteistoimintaan on alusta asti saatu mukaan kattavasti alueellisia yhteistyötahoja, jonka toiminnalle muodoksi on asetettu Koitajoki-Koitere yhteistyöryhmä. Yhteistyöryhmän toiminta on käynnistynyt ja vakiintunut säännöllisesti pidettyjen tapaamisten kautta. Näissä tapaamisissa on pystytty eri tahojen sekä kutsuttavien asiantuntijavierailijoiden kautta jakamaan ajantasaista tietoa alueen tilanteesta sekä tätä kautta rakentamaan yhteistä tilannekuvaa toiminnan ohjaamisen tueksi. Yhteistyöryhmän toiminnan kautta on päädytty tilaamaan lisäselvityksiä alueen luonnonvarojen käytöstä sekä asiantuntijatietoa (Albrecht 2019 ja Mustonen & Mustonen 2018) että paikallista kokemustietoa (Maptionnaire-kysely) hyödyntäen. Näiden selvitysten kautta tilannekuvaa valuma-alueesta on saatu tarkennettua entisestään.

Toinen merkittävä onnistuminen yhteistoiminnassa on ollut Koitajoki-Koitere foorumin säännöllinen järjestäminen tapahtumana, jossa on mahdollista sekä viestiä paikallistasolle kaikesta siitä, mitä Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen, yhteistyöryhmän taikka muun ajankohtaisen alueellisen toiminnan parissa on tapahtunut, että ottaa vastaan palautetta ja huomioita paikallisilta toimijoilta toiminnan kehittämiseksi. Viidennen kerran vuonna 2022 järjestetty ja kuudetta kertaa toteutettavaksi lokakuussa 2022 suunniteltava Koitajoki-Koitere foorumi on yhdistänyt erilaisia toimintamuotoja pienryhmäkeskusteluista asiantuntijaesityksiin ja maastokatselmuksista kehityskyselyihin. Samalla toiminnan yhteydessä saatujen palautteiden ja toteutettujen kyselyiden perusteella sitä voidaan kuvailla

asemaansa vakiinnuttaneena tapahtumaformaattina, jolle toivotaan jatkoa Koitajoen alueen ajankohtaisten asioiden ja yhteistyön toteuttamisen alustana.

Tavoite Koitajoen ja Koitereen alueen ja alueella tehtävän luonnonvarojen käytön yhteensovittamisen tunnettavuuden lisäämisessä on toteutettujen toimintamuotojen myötä edistynyt, sillä Koitajoki-Koitere foorumit ovat keränneet tasaisesti osallistujia (noin 40-50) ja saaneet näkyvyyttä eri alustoilla säännöllisesti viimeisten vuosien aikana toteutetun viestinnän kautta. Viestinnässä yhteistyö alueen muiden toimijoiden kanssa ja erityisesti Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen sekä Pohjois-Karjalan biosfäärialueen tarjoama tuki on lisännyt hankkeen alueellista tavoitavuutta merkittävästi siihen nähden, että se olisi toiminut pelkästään itsenäisesti omien viestintäkanaviensa kautta. Paikallinen sanomalehti Pogostan Sanomat on osallistunut Koitajoki-Koitere foorumeihin ja tehnyt uutisia Freshabit LIFE IP Koitajoen osahankkeesta.

Ainakin osittain hankkeen ja yhteistoiminnan myötä on syntynyt uusia yhteistyöhankkeita. Seuraavana kuvataan käytännön esimerkkiä tällaisen hankkeen synnystä Freshabit LIFE IP Koitajoki- osahankkeen aikana.

4.1.1. Käytännön esimerkki onnistumisesta: Suokokonaisuuden ennallistaminen (Pieni- ja Iso-Piitsonsuo, Kiukoisensuo sekä Sammalpuronsuo)

Kuva 9. Iso-Piitsonsuo-ennallistamiskohde. Kuva Janne Raassina.

Onnistuneeksi käytännön esimerkiksi soiden ennallistamisessa voidaan hankkeessa nostaa Tornator Oyj:n maille sijoittuva suokokonaisuuden ennallistaminen (Pieni- ja Iso-Piitsonsuo, Kiukoisensuo sekä Sammalpuronsuo). Tornator Oyj on toiminut alusta asti aktiivisena yhteistyöryhmässä. Yhtiö edustaa myös merkittävää maanomistajaa Koitajoen valuma-alueella.

Ensimmäistä kertaa suokokonaisuuden ennallistamisen nosti esille ELY-keskuksesta eläköitynyt vesilain yleinen edunvalvoja Freshabit-hankkeen alkumetreillä. Tämän jälkeen hän ja suokokonaisuuden suunnittelija neuvottelivat asiasta Tornator Oyj:n kanssa. Tämä kaksikko on jo aiemmin edistänyt Juutinsuo-ennallistamista Kesälahdella

yksityisellä ja UPM-Kymmene Oyj:n mailla. Juutinsuolla hankkeen toteutti Hiilipörssi, johon tällä kaksikolla oli myös yhteyksiä Suomen luonnonsuojeluliiton kautta. Kyseiseen Juutinsuon toteutukseen Hiilipörssi sai rahoitusta Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen kautta ympäristöministeriön rahoittamasta vesiensuojelun tehostamisohjelmasta.

Koitajoella suokokonaisuuden ennallistaminen (Pieni- ja Iso-Piitsonsuo, Kiukoisensuo sekä Sammalpuronsuo) lähti käyntiin ensin Freshabit LIFE IP -osahankkeessa tehdyillä ennallistamisilla. Koska Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen rahoitus oli avustusmuotoista rahoitusta, ELY-keskuksen piti löytää hankkeelle toteuttaja, joka ottaisi avustuksen vastaan. Tähän riensi apuun Koitajoen kalatalousalue, joka on myös mukana yhteistyöryhmän kokoonpanossa. Loput ennallistamisesta toteutetaan Hiilipörssin toimesta. Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen kautta Hiilipörssi sai tähänkin toteutukseen vesiensuojelun tehostamisohjelmasta rahoitusta.

Mitä voidaan päätellä tästä onnistumisesta? Tarvitaan yksittäisiä ihmisiä, joiden osaamiseen luotetaan, ja jotka haluavat saada asioita eteenpäin, kuten ympäristön tilan paranemisen. Myös nämä henkilöt ovat jo aiemmissa toimitaan tehneet yhteistyötä. Yhteistyöketjua laajennetaan, jolloin se saadaan vaikuttavammaksi.

Tämän onnistuneen toteutuksen ja yhteistyön kautta voidaan ottaa oppia siihen, minkä kaltaisia toimijoita tarvitaan jatkossa yhteistyöryhmän toimintaan. Kaikkien tahojen ei tarvitse olla mukana kaikissa mahdollisissa hankkeissa, mutta mahdollistaisi oikeiden yhteistyökumppaneiden löytämisen.

4.2. Haasteita

Siinä missä Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa on tunnistettu onnistumisia, on toiminnassa kohdattu myös haasteita. Keväällä 2020 käynnistynyt koronapandemia muutti yhteistoiminnan suunnitelmia merkittävästi, ja esimerkiksi Koitajoki-Koitere-foorumit laitettiin pandemian myötä tauolle. Koronatauon tuoma viivytys näkyy väistämättä myös siinä, missä vaiheessa yhteistoiminta tällä hetkellä etenee. Hankkeen aikana tapahtui myös monia henkilövaihdoksia hanketta ja yhteistoimintaa toteuttavissa tahoissa, jotka osaltaan myös hidastivat yhteistyötä. Näiden muutosten ja poikkeustilanteiden ohella on kuvassa 10 hahmoteltu yhteistoiminnan keskeisiä haasteita. Seuraavat kappaleet avaavat kukin kaavion laatikoita samaisessa järjestyksessä.

Kuva 10. Yhteistoiminnan keskeiset haasteet Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa

Toiminnan muoto: Alusta asti toiminnan muodon hakemisen tärkeänä tavoitteena on ollut miettiä, miten yhteistoiminta saataisiin rakennettua niin, että sillä olisi edellytyksiä jatkua Koitajoen osahankkeen päättymisen jälkeen. Hanke on toiminut laajamittaisen yhteistoiminnan käynnistämisen ja ylläpitämisen moottorina. Hanketoimijat kutsuivat yhteistyöryhmän koolle ja valmistelivat kokousmateriaalit sekä muistiot. Hankkeen aikana testattiin myös kolmen alatyöryhmän perustamista yhteistyöryhmän alle, mutta kokeilu ei ollut toimiva. Täysin itsenäisesti toimivaa järjestäytymisen muotoa ja toimintamallia ei hankkeen aikana vielä löydetty. Yhteinen tahtotila yhteistyön jatkamiseksi ja sen tarpeellisuus kuitenkin syntyi hankkeen myötä.

Pandemia ja resurssit: Yhteistyömallin kehittämistä hankkeen aikana on myös hidastanut koronapandemia, jonka vuoksi tapaamiset ja foorumit olivat katkolla kaksi vuotta (2020–2021). Osittain saman aikaisesti tapahtui myös henkilövaihdoksia, joiden vuoksi paljon aikaa kului asioihin perehtymiseen ja toimijoihin tutustumiseen. Kuten jo aiemmin todettu, yhteistoiminnan kehittäminen ei myöskään ollut alkuperäisissä hankesuunnitelmissa tai budjetissa, joten kehittämistoimintaan varatut resurssit, varsinkin henkilöresurssit, olivat hyvin pienet. Yhteistyön kehittäminen onkin vielä kesken eikä sen potentiaalia ole vielä saatu käyttöön, mutta valmiudet jatkolle ovat hyvät. Haasteena on jatkossakin se, ettei yhteistyömalli muodostu liian raskaaksi toteutettavaksi.

Kattavuus: Eri vaiheissa yhteistoiminnan varrella on viime vuosien aikana käyty keskustelua, onko kaikille alueen tahoille tarjottu mahdollisuus olla mukana ja siitä, onko esimerkiksi yhteistyöryhmän kokoonpano optimaalinen. Esimerkiksi Metsähallituksen luontopalvelut ja Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piiri (SLL) ovat tarjoutuneet olemaan mukana yhteistyöryhmän toiminnassa. Hankkeen aikana onkin sovittu, että SLL otetaan mukaan yhteistyöhön, mutta valitettavasti korona-ajan tuomat muutokset kokoontumismahdollisuuksissa ovat viivyttäneet tämän toteutumista. On myös mietitty, voisiko Koitereen säännöstelyn seurantaryhmä ja yhteistyöryhmä jatkossa toimia yhteistyössä. Yhteistyöryhmän yhteyteen luotu Kulttuuriympäristö -alatyöryhmän kautta myös Museovirasto tuli mukaan yhteistoimintaan. Yhteistoiminnan jatkoa suunnitellessa tulee tarkastella ovatko eri toimijat kattavasti edustettuina.

Intressit: Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan käynnistämisessä eräänä päätavoitteista oli yhteensovittaa eri intressejä, joita eri tahoilla on Koitajoen valuma-alueen luonnonvarojen käytön suhteen. Kattavasti Koitajoki-Koitere-yhteistyöryhmään lähteneiden tahojen kautta on päästy toiminnassa saman pöydän ääressä luomaan tilannekuvaa alueen tilanteesta. Intressien yhteensovittaminen ja mahdollisten ristiriitojen ratkaisu on kuitenkin vielä kesken. Kun huomioidaan Koitajoen valuma-alueen koko, niin toimijoita intresseineen on alueella runsaasti. Myös tarvittavien toimenpiteiden määrä on laaja. Esimerkiksi virtavesi- tai valuma-aluekunnostusten toteutus yhdellä hankkeella on mahdoton tehtävä. Alueen monimuotoisuuden tähden myös valittavat kunnostustoimenpiteet poikkeavat toisistaan.

Kerätty tieto: Hankkeen aikana on Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa kerätty ja syntynyt kiitettävä määrä tietoa alueesta ja siellä tapahtuvasta toiminnasta sekä paikallisten toimijoiden jakamien kokemusten että toteutettujen selvitysten kautta. Tämän tiedon kääntäminen toimintaan on kuitenkin tuottanut haasteita ja toteutetut selvitykset eivät ole päässeet vielä toistaiseksi täyteen hyödyntämispotentiaaliinsa. Myös on pelko, että osa hyödynnettävästi tiedosta painuu unholaan. Suurin osa selvityksistä on sen kaltaisia, ettei niiden avulla päästäisi käsiksi esimerkiksi kunnostus- tai ennallistamiskunnostuksiin. Ennen toteutuksia tarvitaan niin luonto- kuin kulttuuriperintöselvitykset sekä suunnitelmat toteutukseen.

Konkretia: Hankkeen aikana esitettiin toiveita, että yhteistoiminta painottuisi konkretiaan. Tähän pääsemiseksi tarvitaankin pitkäjännitteistä asioiden eteenpäin viemistä ja tällaiseen hankeajan lyhyys ei riittänyt. Monet vireille saatetut toimet saadaan alulle tai päätökseen hankkeen jälkeisenä aikana. Oman aikansa vie löytää tahot, jotka aidosti haluavat viedä asioita eteenpäin. Myös sopivan rahoituksen etsintä vie oman aikansa. Vaikka rahoitusta saataisiinkin avustusmuotoisena, niin omarahoitusosuus tarvitaan hankkeisiin. Eri vuosien välillä avustusrahoituksessa painotetaan eri tavalla avustettavia kohteita. Kohteet myös kilpailevat valtakunnallisesti muiden hankkeiden kanssa. Hankehakemuksen kirjoittaminen vaatii aikaa ja ammattitaitoa. Ongelmia tuottaa myös löytää taho, jolla on kokemusta hankehallinnoinnista ja hankkeiden käytännön toteutuksista. Alueen maa- ja vesialueen omistajien suostumukset tarvitaan toteutukseen eli hankkeiden tulee olla yleisesti hyväksytyjä.

Viestintä: Yhteistyöryhmä on lisännyt tiedonvaihtumista toimijoiden välillä ja palautteen perusteella on myös koettu, että paikallisten hyväksyntä ennallistamistoimia kohtaan on parantunut. Tietoa on siis jossain määrin siirtynyt ja ymmärrys parantunut. Toisaalta on havaittu, että viestintä ei ole kulkenut eri organisaatioissa tai yhtiöissä sisäisesti (liite 7) ja osallistujamääristä päätellen myös tieto foorumista voisi levitä tehokkaammin. Viestintä on resurssikysymys, mutta myös suunnitelmallisuudella ja johdonmukaisuudella voidaan saavuttaa paljon. Viestintään ei ollut hankkeen aikana riittävästi resursseja, ja se on liikaa jäänyt yksittäisten toimijoiden harteille. Foorumissa pidettyjen esitysten kansantajuuteen tulisi myös kiinnittää erityishuomiota.

Vastuut: Vielä jossain määrin muotoaan hakeva yhteistoimintamalli tarvitsisi selkeämpiä vastuiden jakamisen käytäntöjä siitä, mitkä tahot toimivat yhteistyön raameissa milläkin tavoin. Hankkeen aikana yhteistyön järjestäminen on ollut muutaman ihmisen varassa. Kun asioiden valmistelu on vain muutaman ihmisen varassa, niin tuloskin on sen mukainen. Erityisesti yhteistyöryhmän sekä vierailevien asiantuntijoiden asiantuntemusta ja mielipiteitä kaivataan, jotta yhteistoiminnalle saadaan paras mahdollinen tulos.

Päämäärä: Yhteistoiminnan organisoitumisen kokonaisuuteen liittyy haaste asettaa yhteisesti selkeästi sovittuja päämääriä sekä mittaristoja näiden päämäärien tavoittamiseksi. Koska yhteistoiminnan tavoitteita ei ole selkeästi kirjattu, eikä mittaristoja yhdessä sovittu, voi olla vaikea seurata yhteistyön tuloksellisuutta. Selkeä yhteistyön rakenne ja tavoitteet myös tekisivät helpommin ymmärrettävän paikallisten toimijoiden näkökulmasta ja voisi edesauttaa mukaan tuloa.

Kuva 11. Pesäpuron luonnontilaista osaa Ala-Koitajoelta. Kuva Tiina Käki.

5. Yhteistoimintamallin jatkumahdollisuudet

Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan tulevaisuuden suhteen on ilmassa useita kysymysmerkkejä toiminnan rinnalla kulkeneen Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen päättyessä syksyllä 2022. Yhteistoiminnasta viimeisen viiden vuoden aikana saatujen kokemusten perusteella yhteistoiminnalle on toivottu jatkoa toimintaan mukaan osallistuneiden tahojen keskuudessa sekä Koitajoki-Koitere foorumeihin osallistuneiden henkilöiden toimesta. Yhteistoiminnan tulevaisuuden suunnittelua on määrä toteuttaa muun muassa lokakuussa 2022 järjestettävässä kuudennessa Koitajoki-Koitere foorumissa ja toiminnan suunnittelemisen tueksi on käynnissä kyselytutkimus, jota on määrä jakaa vastattavaksi laajasti kesän ja syksyn 2022 aikana.

Tässä luvussa pyrimme hahmottamaan potentiaalisia kehittämismahdollisuuksia Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan jatkon tueksi sekä vastaamaan niihin haasteisiin, joita yhteistoiminta on tähän mennessä kohdannut. Lisäksi alla on pyritty yhdistämään tutkittua tietoa (ympäristöasioiden yhteishallinnasta (collaborative governance) löytyy enenevässä määrin tutkimustietoa mm. Gieseke (2020), Greenwood Singer & Willis (2021) sekä Emerson & Nabatchi (2015)) ja esimerkkeinä toimivia toimintamalleja yhteistyöstä muualta.

Kuva 12. Vuoden 2022 yhteydessä järjestetty maastoretki sai kiitosta, sillä se konkretisoi ennallistamista. Maastoretkiä toivotaan myös jatkossa, mutta niiden järjestäminen vaatii tietysti resursseja.

5.1 Koitajoen ja Koitereen yhteistoimintamalli suhteessa ympäristöasioiden yhteishallinnan tutkittuun tietoon

Koitajoen ja Koitereen alueella toteutettu yhteistoiminta on moniulotteinen kokonaisuus. Jotta tätä kokonaisuutta olisi mahdollista jäsentää selkeämmin ja arvioida yhteismitallisemmin, on sen tarkastelu syytä kiinnittää tässä raportissa myös ympäristöasioiden yhteishallintaa käsittelevään teoreettiseen kontekstiin. Tätä tukee myös SOVIKO-hankkeen tiivis mukanaolo Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen alkuvaiheessa ja erityisesti sen yhteydessä käytetty yhteishallinnan (collaborative governance) näkökulma, joka yhteistyön yhteydessä on antanut oman sävynsä valuma-alueen yhteistoiminnan muodostumisessa.

Koitajoen ja Koitereen yhteistoiminta voidaan hahmottaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kontekstissa ympäristöasioiden yhteishallintaan tähtäävänä toimintamallina, joka on muodostunut Koitajoen valuma-alueelle Freshabit LIFE IP Koitajoen osahankkeen myötävaikutuksessa. Yleisellä tasolla ympäristöhallinnan käsitteen voi määritellä tarkoittavan ympäristöongelmien sekä niiden ratkaisujen yhteiskunnallista hallintaa (Sairinen 2009, 139–147). Kun Koitajoen ja Koitereen alueen yhteishallinnan järjestäminen ja toteuttaminen pitää olennaisesti sisällään myös laajempaan osallistumiseen ja vuorovaikuttamiseen, erilaisten toimijoiden välisen yhteistyön edistämiseen sekä erilaisten intressien yhteensovittamiseen tähtääviä toimintamuotoja, on toteutettua yhteistoimintamallia perusteltua kuvata erityisesti deliberatiivisena ("keskustelevana") ympäristöasioiden yhteishallintamallina (Gieseke 2020).

Deliberatiivisten ("keskustelevien") yhteishallintamuotojen ilmaantuminen kietoutuu keskeisesti yhteen laajemman yhteiskunnallisen kehityksen kanssa, jonka taustalla on kehitys, jossa yhteiskunnalliset ongelmat ja haasteet sekä ymmärrys niistä ovat kasvaneet skaalaltaan ja erilaisine ulottuvuuksineen sellaisiin mittoihin, joihin on enää haastavaa vastata perinteisen mallin mukaisesti yhden toimijan tai perinteisten demokraattisen käytäntöjen voimin. Valuma-alueen luonnonvarojen käytön yhteensovittaminen, ilmastonmuutos tai luontokato ovat hyviä esimerkkejä monimutkaisista, sektorirajat ylittävistä haasteista, joiden ratkaisemisessa tarvitaan laajemman sidosryhmän mukaan osallistumista, toimintojen yhteensovittamista ja kattavaa yhteistyötä (Sairinen 2009, 133). Tämän kaltaisia moniulotteisia ongelmia on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa kuvattu muun muassa viheliäisiksi ongelmiksi (wicked problems). Kompleksisten, dynaamisten ja muotoaan muuttavien ongelmien äärelle muodostetuille yhteishallintamuodoille on perinteisesti ollut tyypillistä muoto, jossa yksittäisen julkisen toimijan sijasta toimintaa ohjaa monisektorillinen yhteistyötaho. (Gieseke 2020, 1–2.) Samalla yhteishallintamuodoille on ollut tyypillistä myös hallinnan toteutuminen monipuolisina hiarkisina ja hierarkiattomina ohjausmuotoina, jotka pyrkivät yhteishallinnan toteuttamiseen sovitun kaltaisessa yhteistyömallissa yhdessä valtion, markkinoiden sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kesken. Toiminnan luonteeseen on perinteisesti kuulunut myös deliberatiivisten ja markkinavetoisten elementtien hyödyntäminen sekä julkisen että yksityisen tahon ohjauksen hyödyntäminen ja yhdistäminen. (Bäckstrand ym. 2010, 12–13).

Koitajoen ja Koitereen alueella viimeisinä vuosina toteutettua yhteistoimintaa voi siis halutessaan perustellusti kuvata yllä olevan kaltaisesti deliberatiivisena yhteishallintamallina (tai ainakin kurkotuksena sellaista kohti), jolla pyritään ratkaisemaan yhteistyössä alueen toimijoiden kesken valuma-alueen kompleksisia ympäristöongelmia (wicked problems) yhteensovittamalla alueen luonnonvarojen käyttöä sekä luomalla uusia toimintamalleja tavoitteeseen yltämiseksi samalla tarjoten paikallisille tahoille kattavasti mahdollisuuksia osallistua mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Toivomme, että tämän teoreettisen linkityksen avulla myös tämän raportin käyttöpotentiaali nousee ja, että raportti voisi toimia eräänlaisena tapausesimerkkinä deliberatiivisen ympäristöhallinnan toteuttamisesta Koitajoen valuma-alueen viitekehityksessä.

5.2 Yhteistoiminnan kehittämismahdollisuudet

Tässä osiossa tarkastelemme alueen yhteistoiminnan kehittämiskohteita, jotka ovat nousseet jo tehdyn yhteistoiminnan onnistumisia ja haasteita kootessa. Seuraavat kappaleet avaavat kukin kaavion laatikoita samaisessa järjestyksessä.

Kuva 11. Yhteistoiminnan jatkokehittäminen - ajatuksia kokemusten, esimerkkien ja kirjallisuuden pohjalta

Yhteistoiminnan tulevaisuuden muoto ja resurssointi

Jotta yhteistoiminta voisi tarjota hedelmällisen alustan käytännön toimille, yhteistyön tulisi olla järjestäytyntä ja sillä tulisi olla resursseja. Kun tiedetään, että rahoituksen niukkuus ja epävarmuus sekä toiminnan hankemaisuus muodostavat haasteen kestäväen kehityksen edistämiseen tähtäävän toiminnan pitkäjänteiselle ja onnistuneelle toteuttamiselle Pohjois-Karjalassa (Eisto 2009), olisi tärkeää taata myös yhteistyön jatkuvuus. Freshabit LIFE IP Koitajoen osahankkeen päättyessä on hyvä aika tarkistaa ja tarvittaessa muokata yhteistyöryhmän kokoonpanoa ja toimintatapoja.

Yhteistoiminnalle tarvitaan vähintään pysyvä kokoonkutsuja, jotta jatkuvuus on taattu. Jatkossakin saattaa olla hyvä, että pienempi ryhmä (yhteistyöryhmä) kokoontuu ja suunnittelee säännöllisesti järjestettävän, kaikille avoimen foorumin. Yhteistyöryhmään olisi tärkeä saada mukaan tahot ja henkilöt, jotka ovat mukana konkreettisesti tekemässä ja suunnittelemassa toimintaa alueella ja toisaalta haluavat olla mukana. Yhteistyön tulisi tukea kunkin mukana olevan toimijan olemassa olevaa toimintatarkoitusta. Kun toimijat toteuttavat yhteisiä tavoitteita palvelevia toimenpiteitä osana omaa toimintaansa yhteistyöllä, on yhteistyölle helpompi löytää vakaa pohja. Yhteistoiminta voi myös olla muodoltaan joustavaa ja heijastella alueella kulloinkin meneillään olevia isompia hankekokonaisuuksia, joihin yhteistoiminnan edistäminen sopii. Näin yhteistyölle voidaan saada resurssitukea hankkeista, jotka myös hyötyvät jo olemassa olevasta yhteistyöfoorumista. Yhteistyöryhmän tahoissa tulee olla edustettuina erilaiset intressit. Tällä turvataan, että esimerkiksi elinkeinot, kulttuuriympäristö, matkailu ja virkistyskäyttö sekä luonnonsuojelu huomioidaan eri toimissa.

Toiminnan organisoiminen rakennetta pohtiessa eräänlaisena huomiona voisi nostaa vielä esiin hankkeessa ja hankkeen aikana toteutuneen Piitsonsuon suokokonaisuuden ennallistaminen yhteistyössä eri tahojen kanssa. Tällainen pienemmällä kokoonpanolla organisoitava toiminta koettiin helpommaksi ja konkreettisemmin orientoituvaksi. Samaan aikaan yhteistoiminnassa kokeillut alatyöryhmät on puolestaan koettu organisaatorakenteena olemassa olevien resurssien puitteissa raskaiksi ja jossain määrin haasteellisiksi ylläpitää. Voisiko siis juuri entisestään joustavampi ja tilannekohtaisesti muovautuvampi rakenne olla tulevassa toiminnassa hedelmällisempi? Tällöin yhteishallintamallin sisältä voisi helpommin löytää konkreettiseen toimintaan kulloinkin sopivimmat tahot eikä kaikkien välttämättä tarvitsisi olla kaikessa mukana. Tällaista ajatusta tukee myös Gieseken (2020) kuvaus yhteishallinnalle tyypillisten hybridioorganisaatioiden potentiaalista joustavaan ongelmanratkaisuun ja toiminnan vakiintuneempia rakenteita ketterämpään järjestäytymiseen.

Koitajoen yhteistoiminnallinen kokeilu loi eri intressiryhmiä yhdistävän toimintamallin, joka voisi mahdollistaa viranomaisten, yritysten, kansalaisten ja tutkijoiden yhteiset keskustelut. Yhteistoiminnan muotona foorumit ovat olleet tärkeitä mm. ennallistamistoimenpiteiden paikallisen hyväksyttävyyden ja osallistamisen kannalta. Foorumia pidettiin jopa yhteistyöryhmää tärkeämpänä paikallisten ja yhtiöiden kohtaamispaikkana (liite 6). Vapaaehtoinen yhteistyö, joka perustuu säännöllisiin väliajoin tehtävään kansalaisia, yrityksiä ja organisaatioita yhdistävään ympäristötiedonkeruuseen, mahdollistaisi kokemuksellisen ja tiedepohjaisen seurantatiedon yhdistämisen. Se myös edesauttaa intressien yhteensovittamista. Tällaisen toimintamallin avulla voidaan mitata myös erilaisten toimenpiteiden hyväksyttävyyttä. Onnistuessaan vahvistaa informatiivista ohjausta luonnonvarojen hallinnassa.

Hankkeen aikana toteutettujen kyselyjen alustavien tulosten perusteella toivotaan foorumia/alustaa, jolla voisi saada tietoa ajankohtaisista tiedotettavista asioista, hankkeista ja toimenpiteistä alueella. Lähtökohtana yhteistoiminnan jatkolle nykyisessä toimintaympäristössä voisikin olla malli, jossa foorumi keskittyy olemaan tiedonvälitysalusta paikallisille toimijoille. Foorumi voisi olla enenevässä määrin toimijoille kohtaamispaikka, jossa voisi syntyä uuden tiedon pohjalta ideoita ja hankeyhteistyötä, mutta myös synergiaetuja jo olemassa olevien hankkeiden välille. Tavoitteena olisi innostaa ja tukea paikallisia aloitteellisuuteen, sillä nykyisin rahoituksen saaminen voi olla helpompaa kuin tekijöiden löytäminen. Vaikka kokonaisuutena Koitajoen valuma-alue on laaja, ympäristöjä voidaan kunnostaa myös pienin askelin, hanke kerrallaan. Ehkä myös toimijoiden yhteen tuominen voisi synnyttää hankkeita, joissa voitaisiin paremmin resurssein suunnitella ja viedä eteenpäin myös keskustelua, joka rakentavasti pureutuisi syvällisemmin alueen luonnonvaroihin liittyvien intressiristiriitihin.

Tutkitun tiedon hyödyntäminen prosessin hallinnassa

Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa keskeisimmäksi haasteeksi on koettu konkreettisen toiminnan käynnistäminen. Tarkasteltaessa alueella tähän mennessä toteutettua yhteistoimintaa suhteessa yhteishallinnasta tuotettuun tutkittuun tietoon, voidaan Koitajoki-Koitere yhteistyöryhmän yhteistoiminnan käynnistämässä nähdä paljon hyvää. Onnistunut ympäristökysymysten yhteishallinnan käynnistäminen kulkee pääsääntöisesti kolmen keskeisen vaiheen kautta, joita ovat ongelman määrittelyn vaihe, toiminnan määrittelyn vaihe sekä toimeenpanon vaihe (Gieseke 2020, 43). Ongelman määrittelyn vaiheessa yhteistyötahot pyrkivät muodostamaan yhdessä yhteisen tilannekäsityksen asiasta ja sopimaan toiminnan organisoinnista ja vetovastuista sekä sitoutumaan sovitulla kokoonpanolla yhteishallinnan toteuttamiseen. Edellä kuvattujen lukujen (4.1 ja 4.1.1) mukaisesti Koitajoki-Koitere-yhteistoiminnassa voidaan nähdä onnistumisia tämän vaiheen toteuttamisessa sen suhteen, että yhteinen toimintaraami on saatu muodostettua ja sen puitteissa on käynnistetty yhteisen tilannekuvan rakentaminen selvitysten, kyselyiden ja esimerkiksi vuorovaikutteisen Koitajoki-Koitere foorumin puitteissa. Samalla toiminta on Koitajoki-Koitere foorumin ja esimerkiksi Piitsonsuo suokokonaisuuden ennallistamisen kaltaisten toimintamuotojen kautta saatu jo käyntiin.

Toiminnan määrittelyn vaiheessa toimintaan osallistuvat yhteistyötahot tunnistavat ja hyväksyvät toistensa intressit ja pystyvät yhteensovittamaan ne yhteiseksi kokonaiskuvaksi sekä sovittamaan niistä johdettuja tavoitteita yhteen (Gieseke 2020, 43). Toimeenpanon vaiheessa puolestaan nämä yhteisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi muodostetut toimenpiteet saadaan käynnistettyä ja niiden täytäntöönpanoa valvottua yhteisesti sovitulla tavoilla. Siinä missä Koitajoen ja Koitereen yhteistoiminnassa on voitu nähdä onnistumisia määritelmän mukaisen ongelman määrittelyn vaiheen toteuttamisessa, voidaan seuraavien kahden vaiheen toteuttamisessa nähdä enemmän haasteita. Suhteessa Gieseken kuvaaman prosessin kahteen viimeiseen vaiheeseen yhteistoimintamallin käynnistämisen Koitajoella voisi kuvata olevan vielä osittain kesken, erityisesti jos sitä tulkitaan suhteessa yhteistyöryhmän asettamiin valuma-alueen luonnonvarojen käytön yhteensovittamisen tai kestävän kehityksen edistämisen tavoitteisiin. Toiminta on tuottanut onnistuneesti Koitajoki-Koitere foorumin kaltaisen vuorovaikutteisen toimintamallin sekä kattavasti alueellista vuorovaikutusta ja selvitystietoa, mutta niiden tarjoaman tietopohjan kääntäminen yhteisesti toteutetuksi konkreettiseksi suunnitelmaksi ja sitä kautta toiminnaksi ei ole ainakaan vielä kattavasti toteutunut.

Yhteishallinnan toteuttamisen prosessia ja sen hallinnan tutkimuksen pohjalta (Gieseken 2020, Greenwood, Singer & Willis 2021, Emerson & Nabatchi 2015) olisi löydettävissä runsaasti lisätietoa yhteishallintaprosessin eteenpäin viemiseen. Eräs hyvä ratkaisu Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan kehittämisessä voisikin olla näiden olemassa olevien mallien valjastaminen entistä tehokkaammin toiminnan suunnittelun ja organisoimisen tueksi, jotta jo alkanut toiminta saataisiin vietyä konkreettisemmaksi ja kattavammaksi. Tutkitun tiedon mukaan tuominen yhteistyön hallintaan ja organisoimiseen auttaisi jäsenitelemään moniulotteista kokonaisuutta selkeämmin, tarjoamaan tutkitusti toimineita ohjenuoria toiminnan tueksi sekä tätä kautta välttämään mahdolliset sudenkuopat tehokkaammin. Juuri prosessin hallinnan puutteellisuus on tunnistettu olevan keskeisimpiä riskejä yhteishallinnan onnistumiselle (Gieseke 2020, 41–43).

Niin kauan kuin resurssit ovat hyvin rajalliset yhteistoiminnan kehittämiseen ja ohjaamiseen, tulisi kuitenkin harkita mitä kaikkea sen puitteissa voidaan tehdä. Toimintakenttä alueella on laaja ja erilaisia intressejä paljon, pienten resurssien kanssa tulisikin rajata toimintaa ja pyrkiä edistämään sellaisia asioita kerrallaan, joihin on edellytykset.

Yhteisen kokonaisnäkömyksen muodostaminen ja keskeisen päämäärän valinta

Pohjois-Karjalan alueella esimerkkinä toimivasta paikallistason vakiintuneesta ympäristöyhteistyöstä on Koitereen säännöstelyn seurantaryhmä. Seurantaryhmän toiminnan taustat ovat kuvattu Koitereen säännöstelyn kehittämissuunnitelman aikana tehdyssä työssä (Tarvainen ym. 2006), jossa onnistuttiin vuorovaikutteisesti hankkeen ohjausryhmän ja vesistön käyttäjien kesken muodostamaan monipolvisesta ja konfliktisesta aiheesta kattava yhteisymmärrys. Yhteisymmärryksen syntymisessä keskeisessä roolissa oli, että selvitystyön aikana hankkeen toiminnassa mukana

olleet tahot olivat oppineet ymmärtämään toistensa näkökantoja ja tavoitteita. Samalla hankkeen aikana perusteellisesti toteutettu selvitystyö tuotti monipuolisesti tietoa sekä säännöstelyn vaikutuksista että niiden ehkäisyn mahdollisuuksista. Tämän kattavan ja yhteisen kokonaisnäkömyksen kautta hankkeessa onnistuttiin yhteensovittamaan eri osapuolien tavoitteita konkreettisen suosituskokonaisuuden alle, jossa mukana olleet tahot ovat olleet valmiita joustamaan omista tavoitteistaan kollektiivisten tavoitteiden vuoksi. Osana tätä suosituskokonaisuutta perustettiin edelleen aktiivisessa toiminnassa oleva Koitereen säännöstelyn seurantaryhmä. (Tarvainen ym. 2006, 97–99.)

Koitereen säännöstelyn seurantaryhmän taustatarina ja sen yhteydessä onnistuneesti toteutettu pohjatyö voisi tarjota potentiaalisen toimintamalli-idean myös Koitajoen ja Koitereen yhteistoiminnan kehittämisen tueksi. Avoimuus kokonaisnäkemystä muodostaessa on tärkeää (Gieseke 2020, 41–43; Greenwood, Singer ja Willis 2021, 79–103). Kun toiminnan taustat ovat avoimesti ja ymmärrettävästi perusteltu ja selkeästi kuvattuja, voitaisiin parhaimmillaan päästä Koitereen säännöstelyn seurantaryhmän kaltaiseen tilanteeseen, jossa erilaisten intressien yhteensovittaminen ja kompromissit ovat mahdollisia. On kuitenkin huomioitava, että Koitereen säännöstelyn seurantaryhmässä keskitytään vain yhteen melko kapea-alaiseen aihealueeseen, pääasiassa Koitereen vedenpinnankorkeuteen ja taustalla on ollut kohtuullisen suuri resurssointi laaja-alaisen taustatyön tekemiseksi. Prosessin suunnitelmallisuudesta ja jäsentelystä olisi kuitenkin mahdollista ottaa mallia. Koitajoen ja Koitereen alueelle pilotoitu yhteistoiminta onkin lähtökohdissaan syleillyt laaja-alaisesti mm. luonnonvarojen käyttöä, kulttuuriperintöä ja matkailuelinkeinoa. Tällöin helposti haasteeksi muodostuukin toiminnan pirstaloituminen. Päämäärää tulisikin pystyä rajaamaan ja se tulisi selkeästi kirjata esimerkiksi toimintasuunnitelman muotoon. Kerrallaan voidaan edistää vain niitä pyrkimyksiä, joihin löytyy rahoitusta ja tekijöitä. Selkeillä raamituksilla ”Miksi yhteistyöryhmä/foorumi on olemassa?”, ”Mitä yhteistyöllä halutaan saada aikaiseksi?” ja ”Millä keinoin yhteisiä tavoitteita tavoitellaan?”, toiminta voisi olla myös helpommin ymmärrettävää ja lähestyttävää. Yhteistyötä kehittäessä on tärkeä pitää mielessä kysymys siitä, kuinka toimintaan osallistuminen voisi hyödyttää mukaan pyrkiviä tai toivottavia tahoja. Mitä Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminta voisi tulevaisuudessa tarjota mukaan osallistuville tahoille?

Toimintasuunnitelman laatiminen

Koitereen säännöstelyn seurantaryhmän esimerkki sekä useat onnistuneen yhteishallintaprosessin kuvaukset (Gieseke 2021; Greenwood, Singer ja Willis 2021) sisältävät kaikki yhteisen piirteen, joka on konkreettinen yhteistyössä laadittu ja tavoitteita aidosti yhteensovittava toimintasuunnitelma. Tämän suunnitelman olisi hyvä sisältää kuvaus yhdessä sovitusta toimintamuodoista, tavoitteista, tavoitteiden eteen toteutettavista toimenpiteistä, vastuutahoista sekä siitä, minkälaisin mittarein ja minkälaisella aikasyklillä tavoitteiden toteutumista seurataan. Esimerkiksi Koitereen säännöstelyn seurantaryhmässä suunnitelmallisuus on toteutettu yhteisesti sovittujen toimintasuositusten, niiden toteuttamiseksi sovittujen toimenpiteiden sekä selkeän mittariston ja seurantasyklin avulla. Seurantaryhmän toiminnassa huomionarvoista on myös se, että myös itse seurantaa ja raportointia toteutetaan yhteistyössä mukana olevien tahojen kesken (Dubrovin ym. 2019). Myös Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan voisi nähdä hyötyvän yhteisen suunnitelmakehityksen laatimisesta kokonaisvaltaisen toiminnan helpottamiseksi sekä toiminnan selkeyttämiseksi.

Suunnitelmaraamin edistämistä Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa on toivottu myös toiminnasta saatujen kokemusten perusteella. Vesi- ja ympäristölupiin perustuvien teknisten käytäntöjen rinnalla on koettu vesistön kunnostuksen kannalta tärkeänä toimijoiden yhteisen tahtotilan saavuttamista. Toimintaa tulisi näin ollen kehittää niin, että se tuottaa konkreettista hyötyä. Tahtotilan ylläpitämisen koetaan vaativan moderneja, yhteisesti laadittuja ja hyväksytyjä toimenpiteitä ja niiden myötä konkreettisia tuloksia. Teemojen tunnistamisesta ja tavoitteiden asetelusta on toivottu päästävän kehittämään konkreettisia ehdotuksia ja toimenpiteitä. Yhteistyön uskotaan syntyvän konkreettisissa hankkeissa. Tuloksien tekemiseen tarvitaan yhteistä aikaa ja välineellisiä resursseja, joita voidaan saada hankkeistamalla. Toiminnan käynnistämiseksi ajatus myös pienempien askelten tuomisessa suurempien hankekokonaisuuksien rinnalle voisi olla hedelmällinen erityisesti paikallistahojen toimintaan integroimisen kannustamiseksi.

Tähän mennessä toteutetun perusteella kokemus on, että yhteistyön tulisi tukea kunkin toimijan olemassa olevaa toimintatarkoitusta ja olla luonnollista sekä perustyötä tukevaa. Lisäksi alueen kehittämiseen liittyvät toimenpiteet

edellyttävät monin paikoin erillistä ulkopuolista rahoitusta ja hankkeistamista. Näin ollen suunnitelmakehikon hahmottelussa keskeisenä piirteenä tulisi olla realismi. Mitä Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan raa-meissa on mahdollista toteuttaa siten, että siihen osallistuvat tahot kykenevät ja ovat halukkaita sitoutumaan suunnitelman toteuttamiseen? Yhteisesti koottu suunnitelmakehikko auttaa sitoutumaan ja parhaimmillaan luomaan positiivista hahmotusta yhteistyön mahdollisuuksista (Greenwood, Singer ja Willis 2021, 130–139). Avoimella ja vapaaehtoisuuteen perustuvalla suunnitelmallisuudella voidaan vähentää koettuja uhkia toiminnan ylikuormittavuudesta, kun vastuista on sovittu etukäteen. Tärkeää olisi myös pystyä tekemään seurantaa. Esimerkiksi foorumeissa järjestetyissä työryhmissä huoli Koitajoen veden laadun osalta kulminoitui humukseen, kiintoainekseen ja turvepölyyn, jotka ovat vuosikymmenien ajan päätyneet jokeen ja kasautuneet haitallisesti kalojen elinympäristöihin ja kutupaikkoihin, mikä on uhka erityisesti siika- ja lohikaloille (liite 7). Jotta kehittämistoimenpiteiden edistyminen välittyisi, tulevaisuudessa pitäisi pystyä seuraamaan miten esiin nostettuihin huoliin on alueen eri hankkeissa ja toimenpiteissä vastattu ja millaisia vaikutuksia näillä toimenpiteillä on mahdollisesti ollut.

Avoimeen viestintään panostaminen

Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnassa toteutettu viestintä on sisältänyt sekä onnistumisia että haasteita. Vuorovaikutteiset toimintamallit Koitajoki-Koitere foorumin johdolla ovat mahdollistaneet tiedottaa alueella tapahtuvista toimista ja vastaanottaa tietoa, näkemyksiä ja palautetta toiminnan suuntaamisen tueksi. Myös Koitajoki-Koitere foorumien sisältöjen julkaiseminen Pohjois-Karjalan biosfäärialueen verkkosivuille luodussa kokonaisuudessa on mahdollistanut foorumitoiminnan avoimuuden. Samaan aikaan esimerkiksi Koitajoki-Koitere -yhteistyöryhmän toiminta on jäänyt viestinnällisesti hankkeen aikana enemmän piiloon. Rinnakkaisena esimerkkinä Koitereen säännöstelyn seurantarayhmä on pyrkinyt toiminnan avoimuuteen dokumentoimalla kattavasti omaa kokoustoimintaansa ja laittamalla nämä muistiot nähtäville omille verkkosivuilleen. Tällainen toimintatapa voisi edistää myös Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoiminnan avoimuutta, osallistumismahdollisuuksia sekä parantaa yleisesti toiminnan dokumentaatiota. Tämä edesauttaisi tätä kautta sovitun kokonaisuuden hahmottamista ja takaisi tiedon välityksen myös henkilöstövaihdosten ja muiden mahdollisten organisaatiomurrosten tapahtuessa.

Yhteistoiminnan jatkuessa olisi olennaista sopia yhteisesti siitä missä ja miten viestintää toteutetaan, jotta se saavuttaisi kaikki ne tahot, joita yhteistoiminta koskee. Viestintäsuunnitelma olisi keino vastata tähän tarpeeseen. Avoimen viestinnän vaatimus onnistuneen yhteishallinnan kulmakivenä tulee esille myös tutkimuksissa (Gieseken 2020, Greenwoodin, Singer ja Willisin 2021). Viestinnässä on tärkeää huomioida, että se on oikea-aikaista. Esimerkiksi kun alueella toteutetaan toimenpiteitä, olisi tärkeä taata asianosaisille tahoille kommentointimahdollisuus riittävän aikaisin ennen toteutusta. Foorumia tulisikin kehittää niin, että paikalliset toimijat kokisivat sen hyväksi tilaisuudeksi tulla kertomaan omista toimistaan. Foorumin lisäksi tarvitaan myös muita vakiintuneita tiedotuskanavia (esimerkiksi sähköpostituslistoja).

Monipuolisen tiedon hyödyntämisen jatkaminen ja edistäminen

Tietoa alueesta, siellä toimivista tahoista, niiden toiveista ja historiasta (selvitykset, kyselyt ja keskustelut) on kerätty hankkeen aikana runsaasti, mutta tiedon kääntäminen konkreettiseksi toiminnaksi on koettu osaltaan haastavammaksi. Kuinka siis turvata, että kerätyt hyvät ajatukset tulevat hyödynnetyksi jatkotoiminnassa ja jatkojalostettua toimiviksi käytännön kehittämistoimiksi? Yhteistoiminnan kautta muodostettu tietopohja on tallessa ja hyödynnettävissä tulevaisuuden toiminnan tukena. Toimintaa ei tarvitse tai kannata ryhtyä rakentamaan kokonaan alusta, vaan pikemminkin hyödyntäen kattavasti jo tehtyä.

Mustonen ja Mustonen (2018) kuvaavat omassa selvityksessään monitieteellisen tiedon sekä paikallistiedon yhdistämisen mahdollisuuksia sekä antavat toimintasuosituksen laajemman monitieteisen perinnetietoa hyödyntävän Koitajoki-arvion käynnistämisestä. Hyvä esimerkki läheltä paikallistuntemuksen ja perimätiedon hedelmällisestä yhdistämisestä tieteellisen lähestymistavan kanssa on muun muassa Selkien kylältä käsin toimivan Osuuskunta Lumimuutoksen toiminta. Myös Freshabit LIFE IP Koitajoki-osahankkeessa paikallisten tiedot kalojen kutualueista ja jokinuottausperinteen tuntemus ovat konkreettisesti auttaneet hankkeen vesistökuunnostustavoitteita (Mustonen & Mustonen 2018). Tämän kaltainen laaja-alaisemman tietopohjan tunnistaminen ja hyödyntäminen voisi lisätä

yhteistoiminnan vaikuttavuutta. Se voi myös auttaa toiminnan suuntaamisessa hierarkkisesti järjestäytyneestä asi-
antuntijalähtöisestä tarkastelutavasta kohti keskustelempaa lähestymistapaa. Tällöin yhteistoiminta voisi kum-
muta myös ruohonjuuritasolta lähtevistä aloitteista käsin ja tuoda samalla kaikille yhteistyötahoille kuulumista ja
asianmukaista tunnustusta lisäten toimintaan sitoutumista ja sen mielekkyyttä.

Albrecht (2019, 57–63) kuvaa sitä, kuinka yhteishallinnalle voidaan löytää merkittävää tilausta Koitajoen alueella
ajassamme vaikuttavien paikallisten ja globaalien kehityskulkujen ristipaineessa. Esimerkiksi ilmastonmuutos, luon-
tokato, globaalin maailman epävarmuustekijät, mielipidemailman polarisoituminen sekä Koitajoen alueen raken-
teellinen muutos luovat kokonaisuudessaan vaatimuksen muutoksiin sopeutumiselle. Tällaisiin viheliäisiin ongelmiin
vastaamisessa juuri yhteishallinta voi olla potentiaalinen toimintamalli (Gieseke 2020). Tämän ajatuksen yhteydessä
olisikin hyvä muistaa se, että alueella onnistuneesti toteutettu yhteistoiminta voi kattaa sosiaalisesti, taloudellisesti
ja ympäristöllisesti huomattavasti moninaisempia hyötyjä kuin ensi tarkastelulla tai tavoitteiden tasolla osataankaan
nähdä. Albrechtin (2019) ja Gieseken (2020) ajatusten myötä voidaan pohtia olisiko yhteisesti toiminta- ja kommu-
nikointikykyisen yhteisön esimerkiksi yhteistoiminnan avulla mahdollista varautua ja vastata monipuolisemmin pai-
kallistason haasteisiin. Näin myös yhteistoiminnan moninaisten hyötyjen kattavampi tiedostaminen ja tarkastelu voisi
toimia Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoimintaa tulevaisuudessa edistävänä lähestymistapana ja lisätä pitkällä
aikavälillä myös alueen resilienssiä edellä mainittuja viheliäisiä ongelmia kohtaan.

5.2.1. Ideoita ja esimerkkejä yhteistyön organisoinnista

Muutamia esimerkkejä erilaisista yhteistyöryhmistä, joiden toiminta- ja organisoitumistavoista voi ottaa mallia oman
yhteistoimintamallin kehittämisessä

Koitereen säännöstelyn seurantaryhmä

Koitereen säännöstelynseurantaryhmä perustettiin 2006 valmistuneen Koitereen säännöstelyn kehittämisselvityk-
sen jälkeen. Laaja selvitystyö tehtiin projektina, johon otettiin mukaan myös paikalliset. Seurantaryhmä kokoontuu
vuosittain tarkastelemaan säännöstelyn toteutumista yhteisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Tapaamiset jär-
jestetään vuorotellen eri toimijoiden luona. Yhteistyöryhmän kokousmuistiot, selvitys- ja seurantaraportit ovat va-
paasti luettavissa Ilomantsin kunnan sivuilla.

Seurantaryhmään mukaan kutsuttuja ovat:

- alueen kyläyhdistykset
- kalatalousalueet
- Ilomantsin kunta
- Luonnonvarakeskus
- Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piiri
- kalatalousviranomaisen eli Pohjois-Savon ELY-keskus
- voimayhtiö Vattenfallin
- Pohjois-Karjalan ELY-keskus (vastaa koollekutsumisesta)

<https://www.ilomantsi.fi/saannostelyn-seuranta>

Inarijärven seurantaryhmä

Inarijärven seurantaryhmä perustettiin vuonna 1998 ohjaamaan ja edistämään Inarijärvi-tutkimuksen tuloksiin poh-
jautuvien suositusten toimeenpanoa. Se toimii myös paikallisten asukkaiden, eri hallinnonalojen ja tutkimuslaitosten
välisenä yhteistyöelimenä.

Seurantaryhmässä ovat edustettuina:

- maa- ja metsätalousministeriö
- Luonnonvarakeskus
- Suomen ympäristökeskus
- Inarin kunta
- Metsähallitus
- Saamelaiskäräjät
- paikalliset kalastuskunnat
- Inarin kalatalousalue
- eri kalastajaryhmät
- Inarijärveen liittyvät yhdistykset
- Lapin ELY-keskus (vastaa seurantaryhmän toiminnasta ja kokousten koolle kutumisesta)

Seurantaryhmä kokoontuu yleensä kerran vuodessa, tarvittaessa useamminkin. Kokouksissa käydään läpi Inarijärven käytön ja hoidon kehittämiseen sekä järven tilaan liittyvien toimenpidesuosituksen toteutumista. Seurantaryhmän toimikausi on viisi vuotta.

<https://www.vesi.fi/inarinjarven-saannostely/>

Fennoskandian vihreän vyöhykkeen yhteistyö

Fennoskandian vihreän vyöhykkeen yhteistyön tavoitteena on turvata luonnon monimuotoisuutta, kehittää alueen elinkeinoja, kuten luontomatkailua ja sosiaalista hyvinvointia perustuen alueen ainutlaatuisen luontoon, geologiseen monimuotoisuuteen sekä kulttuuriperintöön, edistää ympäristöllistä kestävyttä alueidenkäytön suunnittelussa ja aluekehittämisen koordinoinnissa sekä lisätä ympäristötietoisuutta ja osallistumista kaikilla tasoilla. Toiminta on jakautunut kansalliseen ja alueellisiin työryhmiin (Karjala, Kaakkois-Suomi ja Lappi).

Esimerkkinä Karjalan työvaliokunta

- Puheenjohtaja: Kuhmon kaupunginjohtaja
- Sihteeristö: edustaja Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Metsähallitus (Kainuu) ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
- Jäsenet: edustuksellinen, mukana yli 30 tahoja; oppilaitoksia, kuntia, yhdistyksiä, järjestöjä ja valtionlaitoksia
- Kokoontuminen: noin kolme kertaa vuodessa
- Kokousten valmistelu: sihteeristö valmistelee esityslistan, jäsenet voivat ehdottaa aiheita ja tiedottaa kokouksessa omista meneillään olevista toimista

<https://kareliabiosphere.fi/fennoskandian-vihrea-vyohyke/>

Malheurin kansallisen luonnonsuojelualueen yhteistoiminta

Itä-Oregonin Malheurin kansallisella luonnonsuojelualueella saatiin käynnistettyä ympäristöyhteistyö alueen maankäytöstä Oregonin Consensus -keskuksen avulla. Alue on arvokas niin muuttolintujen kannalta kuin myös karjankasvatuksen näkökulmasta ja alueella olikin ristiriitoja siitä voiko nämä toiminnot olla alueella rinnakkain. Alla olevan linkin kautta pääsee näkemään, miten alueella löydettiin yhteinen näkemys ja päästiin avoimen vihamielisestä ilmapiiiristä yhteistyöhön, josta kaikki osapuolet hyötyvät.

Lisätietoa yhteistoiminnasta ja yhteisen ohjelman laatimisesta englanniksi:

<https://highdesertpartnership.org/collaboratives/about-malheur-national-wildlife-refuge-comprehensive-conservation-plan/>

Ehdotus yhteistoiminnan rakenteesta tulevaisuudessa

Yllä esiteltyjen muutamien erilaisten yhteistyöryhmien pohjalta tähän on koottu yksi hahmotelma siitä, miltä yhteistoiminta voisi näyttää. Tätä ei ole tarkoitettu suoraan yhteistyön malliksi vaan hahmotelmaksi, jonka pohjalta yhteistyötahot voivat kehittää itselleen ja alueelleen toimivaa toimintatapaa. Asioita, joihin olisi hyvä kiinnittää huomiota: suunnitelmallisuus, johdonmukaisuus, tapaamisten säännöllisyys/ennustettava rytmitys, työtehtävien jakautuminen useammalle toimijalle ja synergiaetu eli toiminta perustuu ja hyödyntää kunkin toimijan olemassa olevia tehtäviä/meneillään olevia hankkeita.

Taulukko 2. Hahmotelma aikatauluksesta ja toimenpiteistä yhteistyölle

Ajankohta	Toimenpide
Tammikuu	Yhteistyöryhmän kokouksen valmistelu (pienempi ryhmä esim. sihteeristö kokoontuu laatimaan asialistan ja tekee kokouskutsun)
Helmikuu	Yhteistyöryhmän kokous - vuosikatsauskokous (mitä kaikkea toimijoilla tulossa/meneillään - yhteisymmärrys meneillään olevista tai alkavista toimista yhteistyöalueella - kaikki samalle kartalle)
Maaliskuu-huhtikuu	Foorumin alustavan ohjelman valmistelu sen pohjalta mitä yhteistyöryhmän kokouksessa on noussut esiin (sihteeristö kokoaa kokouksen pohjalta yhteen)
Toukokuu	Yhteistyöryhmän kokous - Foorumin ohjelman lyöminen lukkoon (vetovastuussa oleva tekee käytännönjärjestelyt, yhteistyöryhmän jäsenet levittävät omassa kanavissaan tietoa ja valmistelevat omalta osaltaan sisältöä sovitun mukaisesti foorumiin)
Syyskuu-Lokakuu	Yhteistyöfoorumi (1 krt vuodessa, suurin piirtein samaan aikaan)
Marraskuu-Joulukuu	Tarvittaessa vielä syksyllä yhteistyöryhmän kokous, jossa käydään läpi foorumin aiheita

6. Yhteenveto

Koitajoen valuma-alue Itä-Suomessa on viimeisen vuosisadan myötä ollut nopeassa muutoksessa, joka jatkuu yhä. Ihminen on muokannut maankäyttöllään voimakkaasti aluetta ja näin vaikuttanut voimakkaasti muun muassa vesistön tilaan. Alueella onkin monenlaisia intressejä, joiden yhteensovittamiseen tarvitaan toimivaa yhteistyötä ja alueen toimijoiden välistä kommunikaatiota. Alueen toimijoiden tunnustaminen osana elinympäristöään ja vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen lisäävät yhteenkuuluvuutta ja alueellista itsetuntoa.

Osana Freshabit LIFE IP Koitajoen osahanketta Koitajoen valuma-alueelle kehitettiin yhteistoimintaa toimijoiden välillä. Hankkeen aikana perustettiin yhteistyöryhmä, joka tarjosi mahdollisuuden eri toimijoille, kuten Ilomantsin kunnan, matkailun, kulttuuriympäristön, kalatalouden, metsätoimijoiden, turvetuotannon ja kaivosteollisuuden edustajille kokoontua yhteen ympäristöasioiden ääreen. Osana yhteistoimintamallia luotiin myös Koitajoki-Koitere Foorumi tiedon välittämiseksi alueella hankkeista sekä luonto- ja kulttuuriperintöarvoista. Yhteistyöryhmä ja foorumi tarkoitettiin myös alustaksi keskusteluille, joilla pyritään ratkaisemaan ristiriitoja eri intressien välillä sekä saamaan alueelle uusia hankkeita alueen kehittämiseksi.

Hankkeen onnistumiseksi voidaan katsoa alueellisen yhteistyöryhmän kokoaminen ja toiminnan käynnistäminen. Alueelle luotiin myös Koitajoki-Koitere foorumi vuorovaikutuksellisenä toimintamallina, jonka paikalliset kokivat onnistuneeksi toimintamuodoksi. Hankkeen aikana saatiin myös selvitysten ja kyselyiden avulla muodostettua yhteistä tilannekuvaa ja lisättyä tietoisuutta viestinnällä. Hankkeen aikana yhteistoiminnan kehittämistä haittasivat muun muassa koronapandemia, henkilövaihdokset sekä resurssivaje. Yhteistoimintamallista ei vielä löydetty itsenäisesti toimivaa muotoa, jossa eri toimijat olisivat löytäneet oman roolinsa ja isoksi haasteeksi koettiin konkretiaan asti pääseminen. Eri intressien yhteensovittaminen jäi myös kesken.

Alueella on toivottu hankkeessa aloitetulle yhteistoiminnalle jatkoa hankkeen jälkeen. Jatkolle olisi myös tarvetta, sillä alueella käynnissä oleva rakennemurros sekä globaalin mittakaavan haasteet, kuten ilmastonmuutos ja luontokato ovat asioita, jotka vaativat reagoimista. Toiminta- ja kommunikaatiokykyinen yhteisö kykenee valuma-alueen ympäristön tilan edistämisen lisäksi paremmin varautumaan myös globaalien megatrendien tuomiin haasteisiin.

Jotta yhteistoiminta voisi tarjota hedelmällisen alustan käytännön toimille, yhteistyön tulisi olla järjestäytyntä ja sillä tulisi olla resursseja. Yhteistyölle olisi tärkeää sanoittaa yhteinen päämäärä ja luoda toimintasuunnitelma kehittämistoimien suunnittelun ja seurannan tueksi. Yhteistoiminnalle tarvitaan vähintään pysyvä kokoonkutsuja, jotta jatkuvuus on taattu. Jatkossakin saattaa olla hyvä, että pienempi ryhmä (yhteistyöryhmä) kokoontuu ja suunnittelee säännöllisesti järjestettävän, kaikille avoimen foorumin. Hankkeen aikana toteutettujen kyselyjen alustavien tulosten perusteella toivotaan foorumia/alustaa, jolla voisi saada tietoa ajankohtaisista tiedotettavista asioista, hankkeista ja toimenpiteistä alueella. Lähtökohtana yhteistoiminnan jatkolle nykyisessä toimintaympäristössä voisikin olla malli, jossa foorumi keskittyy olemaan tiedonvälitysalusta paikallisille toimijoille.

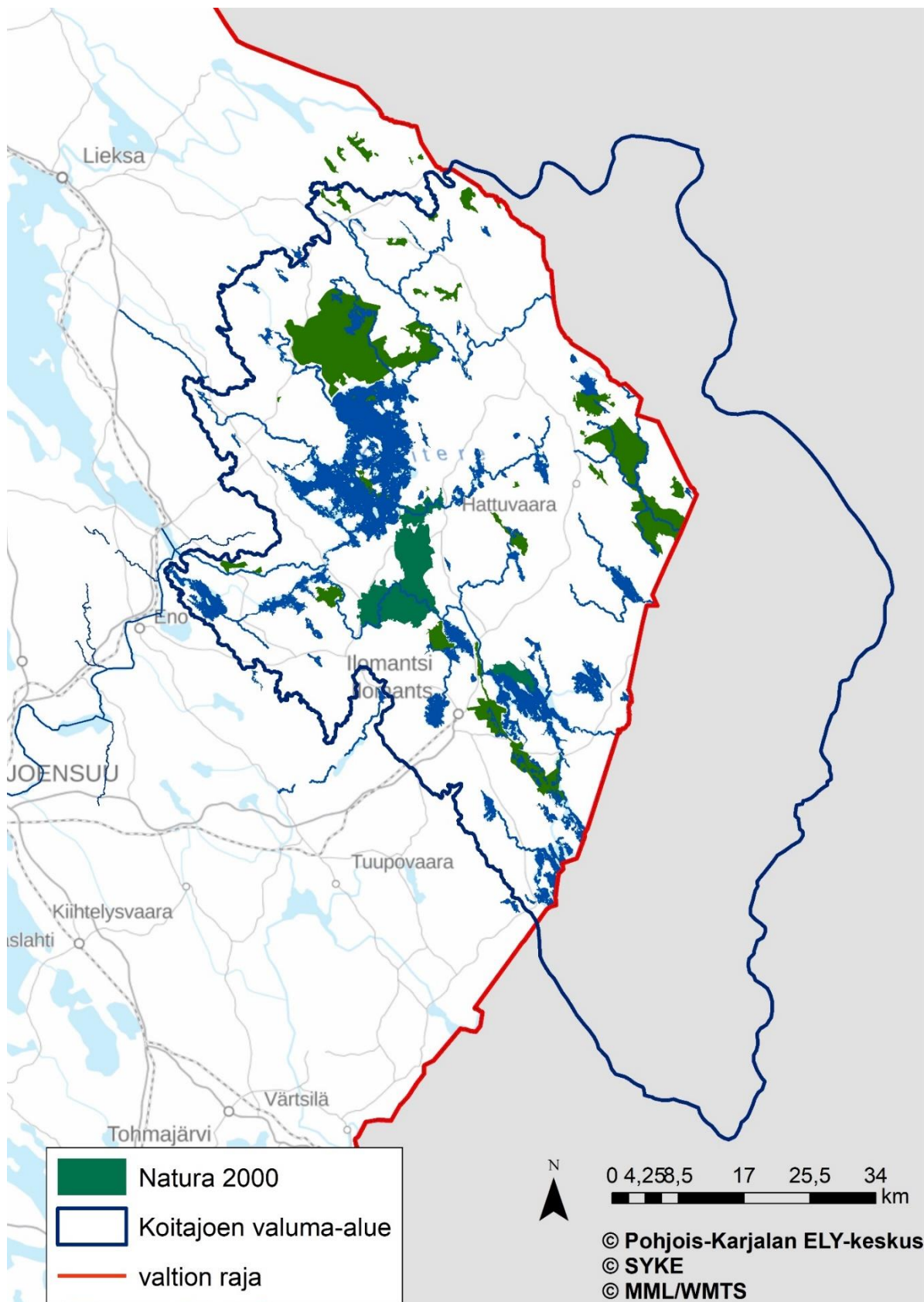
Hankkeen päätyttyä alueella järjestetään Foorumi, jossa yhteistoiminnan jatkoa mietitään ja toivottavasti luodaan askeleet yhteistyön ja alueen kehittämiseksi eteenpäin.

Lähteet

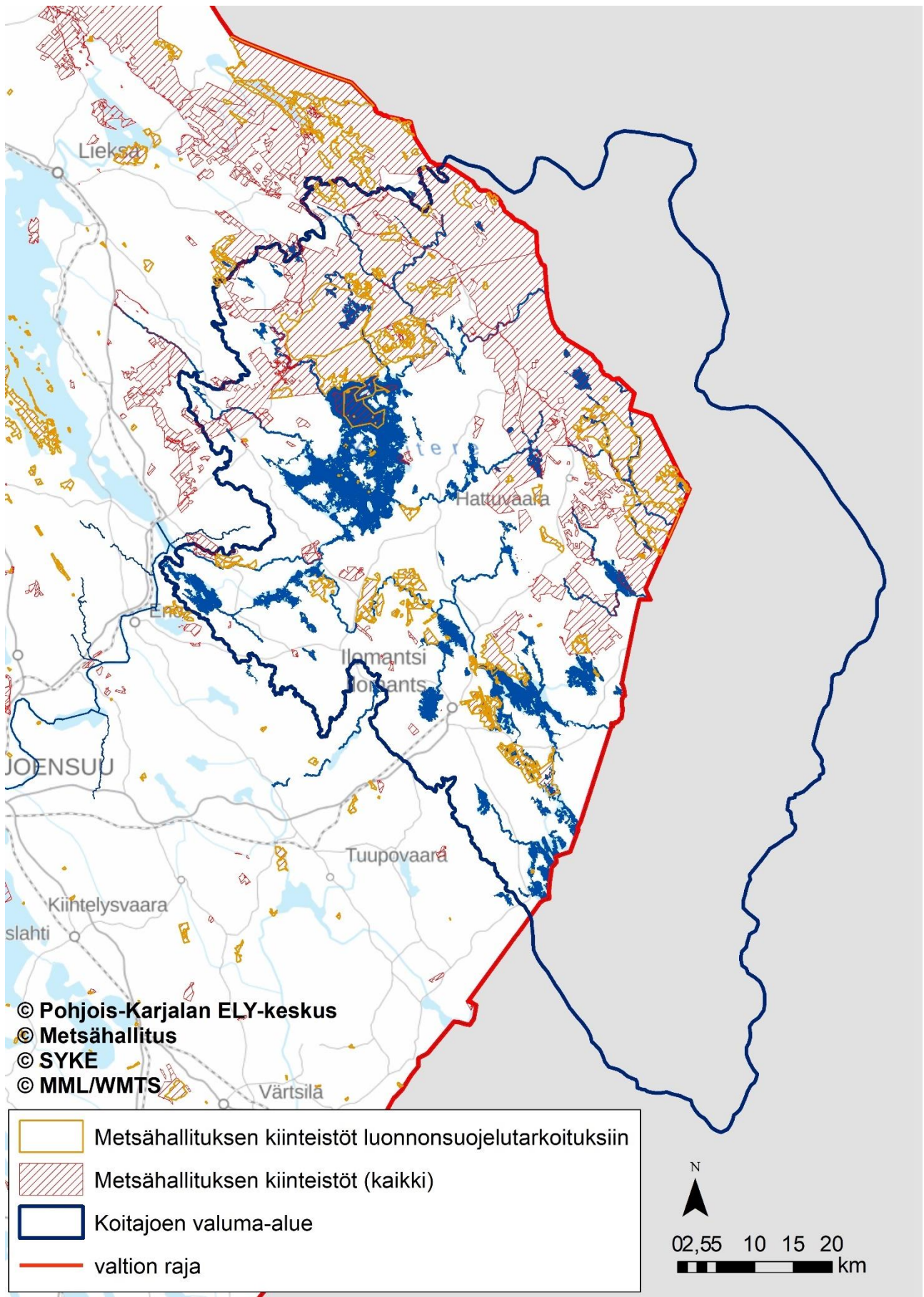
- Albrecht, E. 2019. Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana. (Raportteja; Nro 49). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-824-6>
- Albrecht, E. & Åkerman, M. 2016. Soidensuojelun osallistaminen ympäristöpolitiikan kokeiluna. *Alue ja ympäristö*. 45:2 (2016). s. 4–19.
- Backstrand, K. 2010. *Environmental politics and deliberative democracy: examining the promise of new modes of governance*. Cheltenham. Edward Elgar.
- Dubrovin, T., Haakana, H., Linjama, T. & Kukkonen, M. 2019. Koitereen säännöstelysuositusten toteutuminen ja vaikutukset – Seurantajakso 2012–2017. Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus. Raportteja 47/2019. Punamusta Oy.
- Eisto, I. (2009) *Kylläpä kestää paikallisesti kestävä kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Emerson, K. & Nabatchi, T. 2015. *Collaborative governance regimes*. Washington, D.C: Georgetown University Press.
- Gieseke, T. M. 2020. *Collaborative environmental governance frameworks: a practical guide*. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Greenwood, S., Singer, L. & Willis, W. 2021 *Collaborative Governance: Principles, Processes and Practical Tools*. New York, N.Y: Routledge.
- Metsähallitus 2022. Freshabit LIFE IP – veden valtakunnassa tapahtuu. Verkkosivu: <https://www.metsa.fi/projekti/Freshabit/> (15.8.2022).
- Mononen, P., Huttunen, M., Kukkonen, M., Haakana H., Käki, T., Heikkinen, M. & Rissanen, N. 2021. Pohjois-Karjalan vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022–2027. 218 s.
- Mustonen, T & Mustonen, K. 2018. Koitajoen erämaataloudet muuttuvassa ympäristössä. OSK Lumimuutos. https://www.researchgate.net/publication/325176774_Koitajoen_eramaataloudet_muuttuvassa_ymparistossa_Tero_Mustonen_dosentti_Kaisu_Mustonen_tutkija_OSK_Lumimuutos
- Tarvainen, A., Marttunen, O-M., Nykänen, M., Korhonen, J., Pönkkä, T. & Höytämö, J. 2006. Koitereen säännöstelyn vaikutukset ja kehittämismahdollisuudet. Yhteenveto ja suositukset. Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 37/2006.
- Sairinen, R. 2009. "Ympäristöhallinnan monet teoriat." Teoksessa *Vihreä teoria: ympäristö yhteiskuntateorioissa, toim. Massa Ilmo. Gaudeamus*. 102–129. Helsinki.

Liitteet

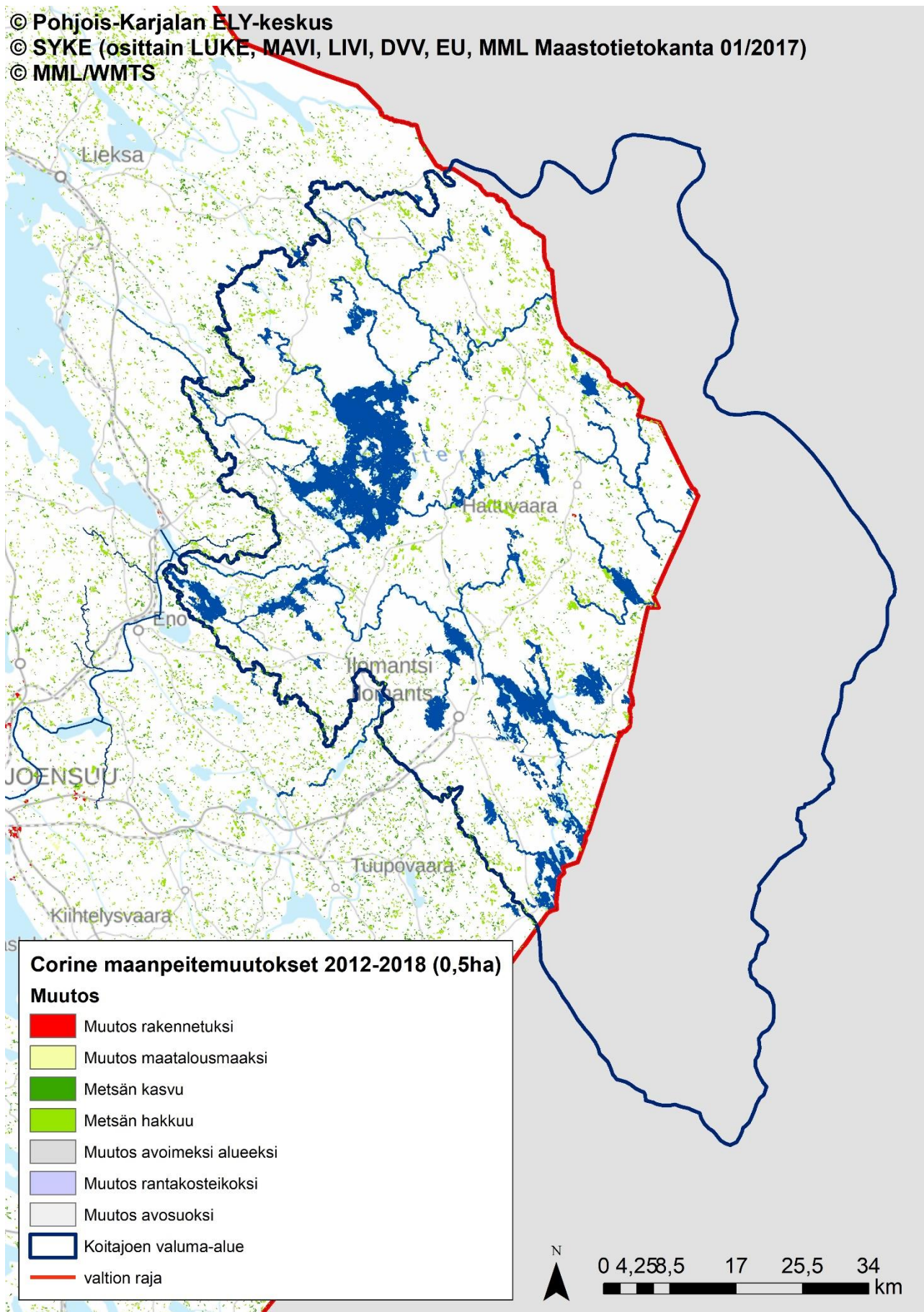
Liite 1. Kartta Natura 2000 -alueista Koitajoen valuma-alueella

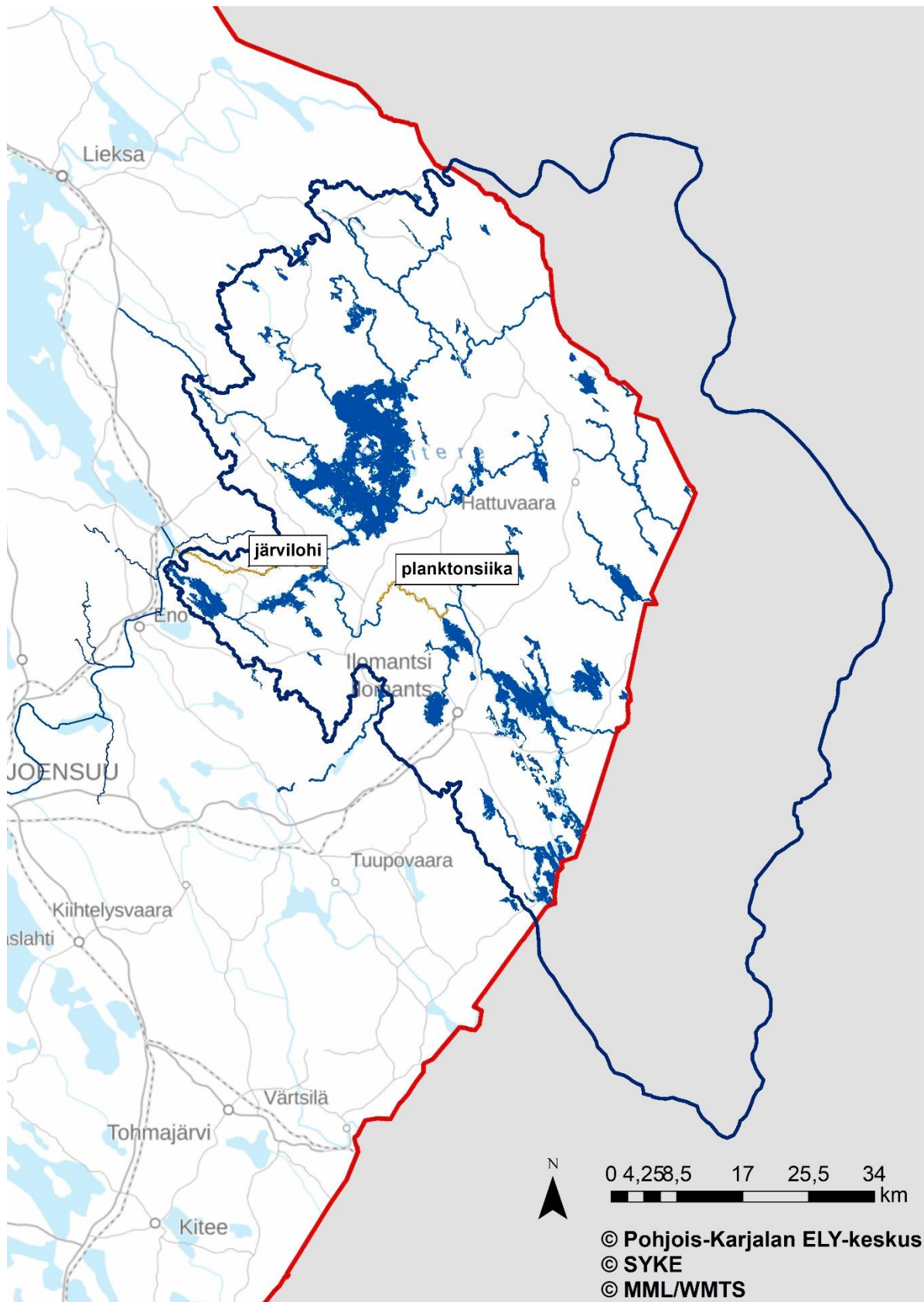
Liite 2. Kartta Metsähallituksen kiinteistöistä Koitajoen valuma-alueella

Liite 3. Kartta maanpeitemuutoksista 2012-2018 (Corine) Koitajoen valuma-alueella

Liite 4. Kartta järvilohen ja planktonsiian elinympäristöjen sijainnista Koitajoen valuma-alueella

Liite 5. Koitajoki-Koitere foorumin sisällöstä tarkemmin

Freshabit LIFE IP Koitajoki-osahankkeen aikana järjestettiin viisi Koitajoki-Koitere Foorumia. Foorumit ovat olleet hankkeessa perustetun yhteistyöryhmän tueksi järjestetty yleisötapahtuma. Foorumi on ajateltu jatkuvaksi toimintatavaksi, josta voisi kehittyä myös esimerkiksi matkailutapahtuma.

Tähän liitteeseen on koottu foorumien mainokset, josta näkyvät kunkin tapahtuman ohjelma, sekä työpajatyöskentelyllä koottuja näkemyksiä ja mielipiteitä alueen kehittämiskohteista.

Koitajoki – Koitere -foorumi järjestetään Ilomantsissa ensimmäisen kerran 31.1.2017 klo 18–20

Yksinkertaiseen kysymykseen ”Mitä kestävä luonnonvarojen käyttö on Koitajoen alueella?” ei ole yksinkertaista vastausta.

Koitajoen valuma-alue on Ilomantsin ydin. Asutus sekä monipuoliset elinkeinot ja virkistystoiminta sitovat monin tavoin asukkaat ja vierailijat Koitajoen vaikutuspiiriin.

Koitajoki on mm. maamme siian istutuksille olennaisen planktonsiian kotipaikka. Vesistöalueen monipuolinen vesiluonto tunnetaan myös retkeily- ja virkistysalueena laajalti. Valuma-alueella sovitetaan yhteen mm. matkailua, metsästystä, marjastusta, turvetuotantoa ja kaivannaistoimintaa. Alue on myös yli kuudentuhannen ilomantsilaisen kotipaikka.

- **Ilomantsin kunnantalolla 31.1.2017 klo 18 – 20 pidettävässä Koitajoki – Koitere -foorumissa keskustellaan alueen monipuolisen toiminnan arvoista sekä niiden säilyttämisestä ja parantamisesta. Paikalliset näkökulmat alueen kehittämiseen ovat erityisen tärkeitä.**

Koitajoki – Koitere -foorumi on osa vuoden 2016 lopulla toimintansa aloittaneen Freshabit Koitajoki –yhteistyöryhmän työkalu. Keskeisistä alueellisista toimijoista muodostettu ryhmä kokoaa työskentelyn pohjaksi kokonaisvaltaisen käsityksen alueen luonnonvaroista ja niiden käytöstä sekä tekee aloitteita luonnonvarojen kestävästä käytön edistämiseksi. Yhteistyöryhmän tavoitteena ovat Freshabit-hankkeen toimia täydentävät käytännön työt sekä alueen tunnettuuden parantaminen.

Koitajoki – Koitere -foorumista kehitetään Ilomantsiin pysyvää alueellista yhteistoimintamuotoa. Freshabit Koitajoki on kansallisen LIFE IP Freshabit -hankkeen Koitajoen valuma-alueelle sijoittuva osahanke, jonka koordinoinnista vastaa Pohjois-Karjalan ELY-keskus.

Hankkeen kansalliset verkkosivut

<http://www.metsa.fi/Freshabit>

Foorumissa pohdittiin pienemmissä ryhmissä eri teemoihin liittyviä onnistumisia, haasteita sekä kehitysideoita Koitajoen valuma-alueella. Alle on koottu joitakin keskusteluissa esiin nousseita asioita.

1. Metsätalous ja ympäristö

Onnistumisia:	Alueella on herätty metsätalouden negatiivisiin vaikutuksiin ja uusia menetelmiä on otettu käyttöön ja ympäristöasioita on korostettu onnistuneesti, esim. FSC-sertifiointi. Metsätalouden vesiensuojelukäytänteet ovat parantuneet selvästi.
Haasteita:	Kiintoaines tulisi saada kuriin poistamalla turhia ojituksia, mutta puusto haittaa ennallistamista. Tarvitaisiin työkalut vesien suojeluun.
Ideoita:	Puhtaita vesistöt yhteiseksi päämääräksi. Järjestetään tapahtumia ja hyödynnetään digitalisaatiota tiedon lisäämisessä ja jakamisessa. Tehdään puskurit suojelualueiden ympärille ja lisätään luontomatka-alueita.

2. Kalat ja vesistöt

Onnistumisia:	Haapajoen alueella on hyvät edellytykset kalastusturismille ja Koitereen kalakanta hyvä.
Haasteita:	Elohopeaa kertyy kaloihin ja keskushermostoon. Kutupaikoilla ja ympäristössä on turvepölyä ja koko joessa suuret vedenkorkeuden vaihtelut.
Ideoita:	Kiintoaines tulisi saada kuriin ennen ruoppausta. Voitaisiin rakentaa kalaportaita ja lisätä vettä Ala-Koitajokeen. Järvilohen säilyttämisestä tulee huolehtia ja siian kutupaikkoja kunnostaa.

3. Suoluonto ja turve

Onnistumisia:	Alueella on onnistuneita metsäojituksia. Soita on myös suojeltu, esim. Kesonsuo ja Patvinsuo. Turvetuotantoyhtiöiden asenne on muuttunut positiiviseksi.
Haasteita:	Turvetuotannon päästöt sekä suojelun ja turvetuotannon tasapainottaminen.
Ideoita:	Paikallisten mielipiteitä tulisi kuunnella ja tietoisuutta lisätä. Tulvahuippuihin pitäisi varautua turvesoilla. Teknisen hiilen tuotantoa selvitettävä lisää. Turvetuotantoalueiden jätevesien ja vesien laadun seuranta ja valvontaa voisi parantaa.

4. Mökkeily ja vapaa-aika

Onnistumisia:	Alueella on hienoja retkeilyreittejä sekä tulipaikkoja ja Koitajoella hyvin merkityt venereitit.
Haasteita:	Raja-alue on ongelmallinen virkistyskäytössä ja matkailun kehittämisessä. Koitajoella on liian vähän rantautumispaikkoja ja merkintä puutteellista. Uimarantojen vastuut ovat epäselviä. Vedenlaatu ja sinilevät huolestuttavat ja Lylykosken veneaukosta kulkeminen on hankalaa.
Ideoita:	Karttojen päivittäminen. Kuhaistutuksia tulisi jatkaa sekä saada roskaaminen ja rikkominen kuriin.

5. Kaivokset

Onnistumisia:	Avoin tiedottaminen ja vierailupäivät.
Haasteita:	Vesien hallinta ja juoksutukset sekä altaiden koon riittävyys mietityttävät.
Ideoita:	Sivukivi pitäisi hyödyntää jotenkin ja avolouhokset maisemoida. Miten haitallisten aineiden irtoaminen estetään jätekivikasoista toiminnan päätyttyä?

Koitajoki yhdistää: luonto - kulttuuri - elinkeinot

"Kestävän luonnonvarojen käytön tavoitteet Koitajoen alueella"

II KOITAJOKI - KOITERE FOORUMI ILOMANTSISSA

23.8.2017

Katri Vala kulttuurikeskus
Katri Valan tie 1a, Iломantsi
klo 14 - 17

13.30 Kokouskahvit
Murginapirtissä

14:00 Foorumin avaus
Yhteistyöryhmän pj. Taneli Kolström

- FRESHABIT-hankkeen kunnostukset ja tutkimukset Koitajoella sekä tietojen keruu hankkeen koordinaattori Hannu Luotonen
- FRESHABIT kalastustutkimukset johtava kalatalousasiantuntija Timo Turunen
- Siian kalastusperinne Koitajoella projektitutkija, dosentti Tero Mustonen
- Mikä Koitajoen alueella on arvokasta?
- Maptionnaire-paikkatietotyökalun esittely ja kyselyyn osallistuminen.
Toimitusjohtaja Anna Broberg, Mapita OY

Jaloittelutauko – mahdollisuus tutustua keskuksen näyttelyihin

15:25 Luonnonvarojen kestävän käytön tavoitteet Koitajoella
Ryhmäkeskustelut ja tavoitteiden määrittäminen valmentaja Lari Karreinen

Foorumin yhteenveto ja jatkotoimet
Yhteistyöryhmän pj. Taneli Kolström

Tilaisuus päättyy n. klo 17

www.metsa.fi/freshabit

Foorumin alussa käytiin läpi hankkeen tilannetta sekä tehtyä kalastotutkimusta. Tutustuttiin järvilohen poikastuotantoon, vesisammalsiirtoihin ja planktonsiian kutualueiden kunnostuksen toimenpiteisiin. Lisäksi esiteltiin siikakalojen kalastusperinnettä ja nuottauskulttuuria Koitajoella sekä kerrottiin syksyllä tehtävästä karttapohjaisesta Maptionnaire-verkkokyselystä.

Ohjelma jatkui ryhmätyöskentelyllä, jossa työstettiin Koitajoen alueen vesiympäristön ja luonnonvarojen käytön tavoitteita. Teemoina keskusteluissa olivat mm. turvekenttien jälkihoito, kalakannan parantaminen, Koitajoen varsien ennallistaminen, Lylykosken pohjapato, latvavesien kiintoaineuksen vähentäminen ja maankäytön suunnittelu. Foorumin työpajaosiossa työstettiin Koitajoen alueen vesiympäristön ja luonnonvarojen käytön tavoitteita. Aluksi tunnistettiin teemat, joihin tavoitteet jakautuvat. Fasilitoitu työryhmätyöskentely jakautui kahdeksaan teemaryhmään.

1. Turvekenttien jälkihoito
2. Kalakannan lisääntymisolosuhteiden parantaminen
3. Koitajoki – varsien ennallistaminen
4. Lylykosken pohjapato
5. Latvavesien kiintoaineuksen saaminen haltuun
6. Kyläyhdistysten paikat Koitajoen varrella
7. Vesistö tarkkailu
8. Maankäytön suunnittelu

Työryhmät kirjasivat tavoitteita kalaston ja virtavesien tilaan, turvetuotannon vaikutuksiin, ja latvavesien kiintoaineuksen hallintaan. Tavoitteita kohdistettiin myös perinnemaisemaan, Koitajokeen liikkumisen ympäristönä, Lylykosken pohjapatoon sekä joen varrella tarvittaviin levähdyspaikkoihin.

- **Turvetuotannon vaikutukset**

Turvetuotannon vaikutusten hallinnassa teknisinä ratkaisuinä nähdään turvetuotantoalueiden jälkikäsittelyn hoitaminen, joihin sisältyvät: kosteikkojen rakentaminen, metsitys ja viljelykset. Tässä yhteistyötoimijoiksi nimetään Vapo ja metsästysseurat. Kalastusalueella on tehtävä kutupaikkojen raivausnuottoa.

- **Kalaston ja virtavesien tila**

Kalaston ja vesistön tilan kohentaminen vuoteen 2020 mennessä tarkoittaa toimenpiteiden nykyai-kaistamista virtavesikalajien elin- ja lisääntymismahdollisuuksien turvaamisessa. Veden laatu on oltava kunnossa, kalojen esteetön kulku ja lisääntyminen turvattava. Yhteinen tahtotila on saavutettava ja lainsäädäntö huomioitava. Alleviivattiin, että mahdollisuudet kasvavat, kun luonnonvarojen käyttäjät tekevät yhteistyötä. Tällöin voidaan päästä myös siihen, että vesistöjen sääntelystä ja merkittävistä nousuusteiden poistamisesta voidaan keskustella avoimesti vuonna 2020. Lähtökoh- tana voisi olla Kuurnan voimalaitos ja sen kalatien suunnittelu. Kalatietä laajempi tavoite olisi voi- malaitoksen ohittavan ekologisen käytävän perustaminen. Nämä tavoitteet vaativat voimayhtiön, viranomaisten ja kansalaisten yhteistyötä ja sitoutumista.

Kalakantojen lisääntymisolosuhteiden parantamisen yhteydessä odotuksena on, että vuonna 2020 humusaine on vähentynyt, tehokas pohjan puhdistus nuottoauksella tehty, verkkokalastuskielto on kumottu. On huomioitava myös se, kuinka istutukset vaikuttavat kalojen luontaiseen kantaan. Va- luma-alueiden kiintoaineen poistamisessa pääosavastuullisiksi nimetään metsäyhtiöt ja Vapo. Pa- milon osalta vaaditaan vedenkorkeuden vaihtelun säännöstelyä.

- **Lylykosken pohjapato**

Lylykosken pohjapatoa koskeva tavoite koskee kanavan turvallista käyttöä. Padon rakenne on ka- pea ja omatoimiseen käyttöön perustuvana teknisesti vaarallinen veneilijöille. Sulkujen toiminnan tulee perustua sähkötekniikkaan.

- **Latvavesien kiintoaineuksen hallinta**

Latvavesien kiintoaineuksen hallinnan tavoite on konkreettinen: jätteen puhdistuslaitoksen nykyai-kaistaminen. Moderneilla ratkaisuilla estetään kiintoaineuksien valuminen ravinteineen vesistöön. Maa- ja metsätalouden osalta se tarkoittaa valuma-aluekunnostusten tekemistä. Joutomaat ja suo- rat vesiuomat on palautettava luonnontilaiseen muotoon. Ennallistamistavoitteen toteuttamisessa yksityismaanomistajat tarvitsevat valtiontukea. Yhteistoimijoina nähdään kunta, maanomistajat ja valtio. Tukipolitiikkaan on kiinnitettävä huomiota.

- **Koitajoki liikkumisen ympäristönä**

Joki liikkumisen ympäristönä tarvitsee Koitajoen viitoittamattoman osan kunnostusta venereitiksi. Monin paikoin joen varrelta on viitoja poistettu, muuta syytä siihen miksi se on tehty, ei ole ilmoitettu. Viitoissa oleva informaatio on tärkeä liikkumisen kannalta. Veden syvyys ei ole riittävä turvalliseen veneilyyn. Kesonsuon alueella Ahvenjoki on noin kilometrin osio, joka vaatisi ruoppausta, mutta voidaanko sellainen toimenpide tehdä kutualueita pilaamatta?

Koitajoen levähdys- ja venelaskupaikoista tulee koota tietopaketti verkkosivuille. Siihen tulee sisällyttää mm. lähteet (vesi-, vedenottoaikat), uimarannat (paikat, joissa uiminen on sallittu) sekä Lyykosken vedenkorkeus. Levähdyspaikkojen tietopaketin ohella tavoite vaatii niiden kuntoarvioita ja vaatii ylläpitovastuiden selvittämistä.

- **Perinnemaisemat**

Perinnemaisemaa koskevissa tavoitteissa ehdotetaan koalueen perustamista. Tavoitteeksi asetetaan vanhan perinteen säilyttäminen. Pilottihankkeessa vesakot niitetään pois. Se tarkoittaa avoimia luonnon monimuotoisuutta lisääviä ympäristöjä sekä niitoperinteiden hallitsemista, kuten pieleksen rakenteiden osaamista.

Työryhmätyöskentelyn loppukeskustelussa osallistujat tiivistivät mm. seuraavia seikkoja. Koitajoen todettiin olleen kalaisa joki, mutta joelta saatavat kalasaaliit ovat vähentyneet. Kiintoaineksen valuminen jokeen on estettävä. Vesiluonnon tilaa on parannettava. Toivomuksena on, että Freshabitin toimenpiteistä on hyötyä. Voimayhtiön toimijarooliin alueella ja veden korkeuden vaihteluihin tulee jatkossa kiinnittää huomiota. Myös Ilomantsin jätteenpuhdistuslaitoksen osuutta Koitajoen kuormittajana tulee arvioida uudelleen. Kokonaisuutena alue on laaja, mutta sen ympäristöihin liittyviä kunnostustoimenpiteitä voidaan tehdä myös pienin askelin. Biotalous tulee kehittää. Ympäristön osalta katse on pidettävä tulevaisuudessa ja siinä yhteydessä on huomioitava myös alueen elinkeinot sekä niihin liittyvä kehittämisselitys.

Keskustelussa todettiin selvästi, että Foorumitoimintaa pitää kehittää niin, että se tuottaa konkreettista hyötyä.

Teemojen tunnistamisesta ja tavoitteiden asettelusta täytyy päästä jatkossa kehittämään konkreettisia ehdotuksia ja toimenpiteitä.

Koitajoki yhdistää: ympäristö ja luontomatkailu

III KOITAJOKI - KOITERE FOORUMI ILOMANTSISSA

28.11.2018
MEGRIN MATKAILU
Yliopistontie 4, Iломantsi
klo 13 - 16

13:00 Foorumin avaus
Taneli Kolström yhteistyöryhmän puheenjohtaja

- **FRESHABIT valuma-aluekunnostukset ja vaihtoehtoja metsän käsittelyyn**
Leena Leskinen elinkeinopäällikkö, Suomen metsäkeskus
Antti Leinonen projektipäällikkö, Suomen metsäkeskus
- **Koitajoen matkailunäkymiä**
Timo J. Hokkanen koordinaattori, Pohjois-Karjalan biosfäärialue
Kommenttipuheenvuorot, Iломantsin Matkailuyhdistys
- **KOKOUSKAHVIT ja tutustuminen Megrin matkailun tiloihin**
- **Yhteistyöllä luonnonvarojen kestävää käyttöä**
Lasse Peltonen professori, SOVIKO-hankeen johtaja
- **FRESHABIT hankkeen tuloksia ja uudet työryhmät**
Hannu Luotonen - Freshabit Koitajoki osahankkeen koordinaattori (30.11.2018 asti) Pohjois-Karjalan ELY-keskus
- **Työ jatkuu: planktonsiian kutualueiden puhdistaminen**
Tiina Käki - Freshabit Koitajoki osahankkeen koordinaattori (1.12.2018 alkaen) Pohjois-Karjalan ELY-keskus
- **Foorumin yhteenveto ja päättäminen**
Taneli Kolström - yhteistyöryhmän puheenjohtaja

Tilaisuus päättyy noin klo 16:00

www.koitajoki.fi

Järjestyksessään kolmannen Koitajoki-Koitere-foorumin ohjelmassa olivat metsänkäsittely ja matkailunäkymät Koitajoen valuma-alueella sekä Freshabit-hankkeen tähänastiset tulokset ja jatkovaiheet.

Foorumissa esiteltiin Freshabit valuma-alueen kunnostuksia, mm. Ala-Koitajoella kutualueiden kunnostustoimenpiteitä (vesisammalten siirto) ja vaihtoehtoja metsänkäsittelyyn, planktonsiian kutualueiden puhdistamisen edistymistä ja tulevia toimenpiteitä, kuten raivausnuottien kehittämistä sekä luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja yhteensovittamisen edellytyksiä tarkastelevaa tutkimushanketta.

Työryhmäkeskusteluissa päähuomion vei matkailu. Yleisön parissa korostettiin matkailun puitteita vahvistavien ja markkinoita edistävien ideoiden keräämistä.

Vahvuuksia

- o hiljaisuus, kalastus, maisema ja ihmiset

Kehittämiskohteita

- o Matkailun rakennettu ympäristö
 - Koitajoen varrelle esitettiin mm. niin kalastajia kuin kanoottirekkelijöitä palvelevien kalamajojen rakentamista, nuottausapajapaikkojen kohentamista, rantautumispaikkojen uudistamista sekä veneilyä haittaavan pohjapadon korjaamista.
- o Viestintä
 - Koitajoen historian ja tarinoiden hyödyntämistä.
- o Vedenlaatu
 - Metsäkeskus painottaa kosteikkojen ja laskeutusaltaiden merkitystä, vesiensuojelua yhdessä maanomistajien kanssa.
 - Kemera-rahoitus mainittiin tärkeänä tässä yhteydessä.
 - Jokiveden laadun kannalta on olennaista myös paikallistaa pohjavesilähteet alueella.

Yleisessä loppukeskustelussa tuotiin esille, että yhteistyössä on edelleen päästävä konkretian tasolle. Yhteistyöryhmän tulee miettiä, mikä on sen yhteys tuleviin alatyöryhmiin. Yhtenä merkittävänä asiana mainittiin rantojen puhdistaminen ja sitä koskevat keinot. Myös aikaisempien toimenpiteiden tulosten kartoitus koettiin tärkeäksi. Tuloksia kaivattiin mm. siitä, millainen vaikutus on veden laatuun ollut Ilajanjärvellä tehdyllä imuruoppauksella. Myös turvepölyn vesistövaikutuksia koskeva tutkimusta olisi toivottavaa lisätä valuma-alueella.

Neljäs Koitajoki-Koitere foorumi - 15.8.2019 - Koitajoen kulttuuriperintö ja luontoarvot

Tämä foorumi oli esityspainotteinen eikä yleisen keskustelun lisänä tällä kertaa järjestetty työpajatyöskentelyä.

KOITAJOKI - KOITERE FOORUMI

Koitajoen kulttuuriperintö ja luontoarvot

torstaina 15. elokuuta klo 13.00-16.00

Katri Vala kulttuurikeskus
Katri Valan tie 1a, Ilomantsi

**Tervetuloa!
KOKOUS-
KAHVIT
klo 12.30**

13:00 Foorumin avaus

- **Koitajoki ilmakuvissa**
Alpo Hassinen
- **Koitajoen arkeologinen kulttuuriperintö**
Päivi Kankkunen, Museovirasto
- **Elävä kulttuuriperintö Koitajoella**
Tero Mustonen, Lumimuutos osk
- **Uhanalaisen planktonsiian tila**
Helena Haakana, Pohjois-Karjalan ELY-keskus
- **Koitajoen Natura-alueet ja luontoarvot**
Mika Pirinen, Pohjois-Karjalan ELY-keskus

www.koitajoki.fi

KOITAJOKI-KOITERE FOORUMI 2022

FRESHABIT

Freshabit LIFE IP Koitajoki – Mitä on saatu aikaiseksi?

8. kesäkuuta 2022 klo 9:30-15

Ilomantsi, Kunnantalo, Kalevala-Sali

9. kesäkuuta 2022 klo 9-15

Maastoretki, lähtö Kunnantalolta

8.6.
KAHVIT
ALKAEN
KLO 9!

Keskustelutilaisuus 8.6.2022

- **Mitä Koitajoen osahankkeessa on toteutettu?**
Toteuttavien tahojen esitykset tehdyistä ennallistamis- ja kunnostustöistä Koitajoen valuma-alueella
- 11:30-12:30 Lounas (omakustanteinen)

KESKUSTELU-
TILAISUUTTA
MAHDOLLISTA
SEURATA MYÖS
ETÄNÄ!

- **Koitajoen osahankkeessa kerätystä aineistosta ja kokemuksista muualta Suomesta Freshabit LIFE IP -hankkeesta**

Maastopäivä 9.6.2022

Maastokierros hankkeen toteutuskohteilla Ilomantsin alueella. Yhteiskuljetus lähtee kunnantalolta klo 9. Matkan aikana tarjotaan eväslounas.

HUOM! maastokierrosta varten pyydämme ilmoittautumisia etukäteen: vilma.lehtovaara@ely-keskus.fi

www.kareliabiosphere.fi/foorumi2022/

selvityksiin. Tämän lisäksi foorumissa esiteltiin muutamia hankkeen ulkopuolisia vesistökuunnostuksiin liittyviä ja teemaan hyvin sopivia kokonaisuuksia. Ensimmäistä kertaa kaksipäiväiseksi laajentunut foorumitapahtuma järjestettiin keskiviikkona 8.6. Ilomantsin kunnantalon Kalevala-salissa sekä torstaina 9.6. toteutetun maastokatselmuksen puitteissa.

Foorumitilaisuuden yhteydessä suunnattiin osittain katsetta myös tulevaan. Seuraava Koitajoki-Koitere foorumi on määrä järjestää lokakuussa 2022 ja sen suunnittelun tueksi foorumiin osallistuneilta tiedusteltiin näkemyksiä toiminnan onnistumisista, haasteista ja tulevaisuuden mahdollisuuksista kyselylomakkeen avulla.

Koitajoki-Koitere foorumin maastoretki 9.6.2022

Maastoretken aikana tutustuttiin Freshabit LIFE IP Koitajoki -osahankkeen aikana Koitajoen alueella toteutettuihin ennallistamis- ja kunnostustoimenpiteisiin toimenpidekohteissa Mykränsuolla, Sammalpuronsuolla, Hiiskoskella sekä Kesonsuon raviineilla. Yhteiskuljetuksella toteutetun Maastoretken aikana kunnostustoimenpiteitä esittelemässä oli toimenpidekohteita kunnostamassa olleita tahoja Metsähallitukselta (Maarit Similä), Pohjois-Karjalan ELY-keskukselta (Tiina Käki), Vesistö- ja Luontokunnostus Janne Raassinalta (Janne Raassina) sekä Tornator Oyj:ltä (Heikki Myöhänen) alueen maanomistajan perspektiivistä.

Koitajoki-Koitere foorumi – 8.6.2022 (Tarkempi ohjelma)

Tervetuliaistoivotus - Jarno Saastamoinen, Ilomantsin kunta

Mitä Koitajoen osahankkeessa on toteutettu?

- **Freshabit LIFE IP - yhteistyötä ja toimintaa**, hankkeen koordinaattori Jari Ilmonen, Metsähallitus
- **Soiden ennallistaminen suojelualueille**, suojelubiologi Maarit Similä, Metsähallitus
- **Koitajoen valuma-aluekunnostukset yksityisillä mailla**, luonnonhoidon asiantuntija Asta Vaso, Suomen Metsäkeskus
- **Vedenlaadun ja ekosysteemipalvelujen arviointi Koitajoen alueella**, tutkimusprofessori Martin Forsius, Suomen ympäristökeskus (SYKE)
- **Kunnostuksia ja yhteistyötä Koitajoen vesistön tilan parantamiseksi**, vesistöasiantuntija Tiina Käki, Pohjois-Karjalan ELY-keskus

Millaista aineistoa Koitajoen osahankkeessa on kerätty?

- **Seuranta Hietajärven valuma-alueella (Patvinsuon kansallispuisto)**, erikoistutkija Liisa Ukonmaanaho, Luonnonvarakeskus (Luke)
- **Virtavesikunnostuksia - järvilohen ja planktonsiian elinympäristöjen parantamiseksi -Pohjois-Savon ELY-keskus**, vesistöasiantuntija Tiina Käki, Pohjois-Karjalan ELY-keskus

Kokemuksia vesistökuunnostuksista hankkeen ulkopuolelta

- **Saarijärvenreitin valuma-alue suunnittelu**, luonnonhoidon asiantuntija Asta Vaso, Suomen metsäkeskus
- **Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana**, YTT tutkijatohtori Erika Albrecht, Itä-Suomen yliopisto (UEF)
- **Ympäristön parantaminen kyläläisten iloksi Issakassa Ilomantsijärven valuma-alueella**, puheenjohtaja Päivi Solehmainen, Mäkikylät ry

KOITAJOKI NYT JA TULEVAISUUDESSA

Koitajoen ja valuma-alueen nykytilan, käytön, arvojen sekä kehittämiskohteiden kartoitus talvella 2018

Kyselyn taustaa

"Koitajoki nyt ja tulevaisuudessa"-karttakyselyllä kartoitettiin Koitajoen ja sen valuma-alueen nykytilaa, käyttöä, arvoja sekä kehittämiskohteita. Kysely toteutettiin osana Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen hallinnoimaa Freshabit LIFE IP Koitajoki -hanketta, ja sen aktiivinen tiedonkeruu-aika oli 31.10.2017 - 31.1.2018.

Kartoitus toteutettiin verkkokyselynä Mapita Oy:n Maptionnaire-sovelluksella. Kysely oli avoin alueen asukkaille, muille toimijoille sekä vierailijoille ja alueesta kiinnostuneille. Kyselyllä tavoiteltiin erilaisia mielipiteitä sisältävää kuvaa alueen luonto-, kulttuuri- ja talousarvoista.

Kyselyn perusteella linjataan Koitajoen alueen kehittämistoimia ja luodaan monipuolista pohjaa pitkälle tulevaisuuteen ulottuvalle suunnittelulle. Tulokset esitetään Koitajoki-Koitere Foorumissa maaliskuussa 2018.

Lisätiedot raportista aineistosta

Anna Broberg
Mapita Oy
anna.broberg@mapitafi

Sisältö

1. Perustietoja kyselystä ja vastaajista

- o Menetelmäkarttakysely
- o Perustiedot vastaajista
- o Vastaajien suhde alueeseen
- o Yhteenvetokartta paikannusten määristä

2. Arvokkaat paikat Koitajoella ja sen valuma-alueella

- o Luontoarvoiltaan arvokas paikka
- o Kulttuuriarvoiltaan arvokas paikka
- o Harrastukset ja virkistymisen
- o Kohtaamisen paikka
- o Taloudelliset mahdollisuudet
- o Henkilökohtaisesti arvokas paikka
- o Arvokas puu
- o Muista syistä arvokas paikka
- o Arvokkaiden paikkojen tihentymät

Sisältö

3. Kehitettävät paikat Koitajoen varressa ja sen valuma-alueella

- o Vesistöissä ja valuma-alueella havaitseman ongelmat
- o Kunnostettava paikka
- o Ilmanlaatu ja meluongelmat
- o Rantautumisen haasteet ja eroosio
- o Yhteentörmäykset eri toimijoiden välillä
- o Muut kehitysehdotuksen alueelle
- o Kehitettävien paikkojen tihentymät

4. Koitajoki ja sen valuma-alue tulevaisuudessa

- o Tärkeimmät seikat alueen tulevaisuuden kannalta

5. Vapaa sana alueen kehittämisestä

- o Vastaajien näkemyksiä alueen mahdollisuuksista
- o Vastaajien huolenaiheita alueella
- o Muut ajatukset ja toiveet

1. PERUSTIETOJA KYSELYSTÄ JA VASTAAJISTA

Menetelmänä karttakysely

Koitajokinyt ja tulevaisuudessa-selvitys tehtiin käyttäen Maptionnaire-karttakyselyä. Karttakyselyn ydin muodostuu kartasta, jolle vastaajat merkitsevät paikkoja ja vastaavat näihin liittyviin jatkokysymyksiin. Kysely usein myös sisältää perinteisiä monivalintakysymyksiä vastaajien taustatietojen keräämiseksi. Tässä kyselyssä Koitajoen valuma-alue oli rajattu karttaan valmiiksi. Kyselyyn vastaaminen ei vaatinut erityistä teknistä osaamista.

Arvokkaat paikat Koitajoella ja valuma-alueella

Mitkä paikat jokivarressa ja valuma-alueella ovat arvokkaita? Mitä näissä paikoissa teet? Mitkä paikat tulisi säilyttää?

Kehitettävää ja ongelmallisia kohteita tarkastellaan seuraavalla sivulla.

- Luontoarvoiltaan arvokas paikka**
Esim. arvokas, monimuotoinen, arvokas
- Kulttuuriarvoiltaan arvokas paikka**
Esim. maamerkit, historia
- Harrastukset ja viikistyminen**
Vapaa-aika joella ja metsässä

Luontoarvoiltaan arvokas paikka

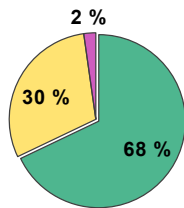
Lisää paikka

Perustiedot vastaajista

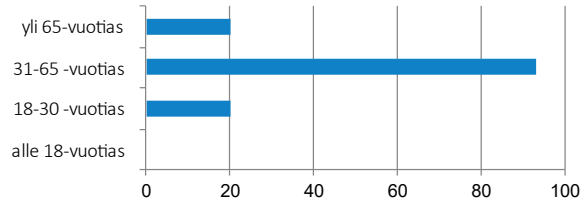
- Kysely oli avoinna: 31.10.2017 - 31.1.2018
- Vastaajien lukumäärä: 295
- Vierailijoiden määrä (mukaan luettuna ne, jotka eivät vastanneet mitään): 571
- Karttapaikannusten määrä: 988

Sukupuolesi (n= 134)

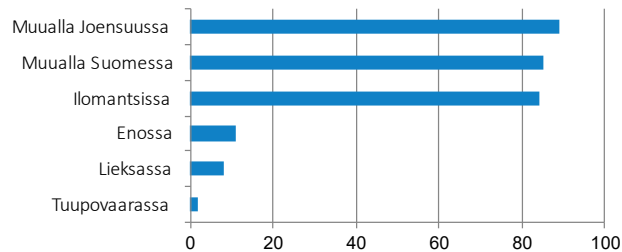
■ mies ■ nainen ■ muu / en halua kertoa

Ikäryhmäsi (n=133)

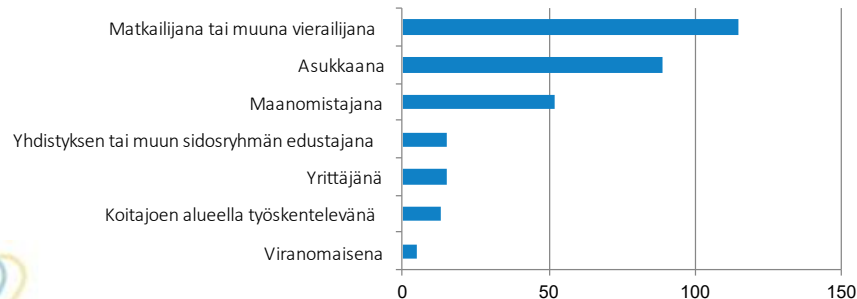

Vastaajien suhde alueeseen

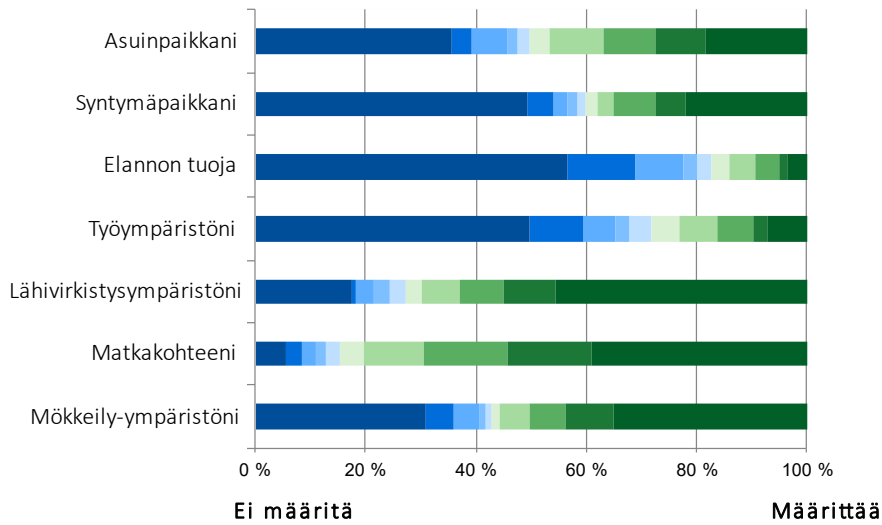
Missä asut / toimit? (n=279)

Missä roolissa vastaat kyselyyn? (n=304)

Mikä on suhteesi Koitajokeen ja sen valuma-alueeseen?

30.8.2022
9

Yhteenveto karttapaikannusten määrästä (n=970)

Mitkä paikat jokivarressa ja valuma-alueella ovat arvokkaita? Mitä näissä paikoissa teet? Mitkä paikat tulisi säilyttää?

2. ARVOKKAAT PAIKAT KOITAJOELLA JA VALUMA-ALUEELLA

Luontoarvoiltaan arvokas paikka

Luontoarvoiltaan arvokkaita paikkoja (n=209) merkittiin kartalle monipuolisesti Kaitajoen meandroivat osuudet suoalueineen (erit. Kesonsuo), koskialueet (erit. Pamilonkosk) sekä Kaitereen saaristo korostuivat. Alueen luontoarvoihin viitattiin mm. lajiston monimuotoisuuden, suojelu- ja maisemaarvojen, erämaisyyden sekä retkeilyn näkökulmasta. Luonnonympäristö koettiin valtakunnallisestikin ainutlaatuiseksi.

”Kaitereen saaristo on tärkeää säilyttää rakentamattomana. Hieno virkistys- ja retkeilyalue, jota voisi tuoda esiin enemmän.”

”Ainutlaatuinen ja monimuotoinen jokiympäristö. Kappale kauneinta Suomea”

”Petkeljärven kansallispuisto. Arvokas harjuluontokohde ja vesistökohde, myös hienoa metsää”

Kulttuuriarvoiltaan arvokas paikka

Kulttuuriarvoja liitettiin sekä rakennettuun ympäristöön että luontokohteisiin (n=145). Erityisesti harjumaismat ja kulttuurihistorialliset kylät (erit. Möhkön ruukki) koettiin arvokkaina. Myös Suomen sotahistoria nähtiin olennaisena osana alueen kulttuuriperimää. Vastaaajien mielestä alueen kivikaudelle asti ulottuvassa kulttuurihistoriassa on yhdessä luonnon kanssa vahvaa matkailunpotentiaalia.

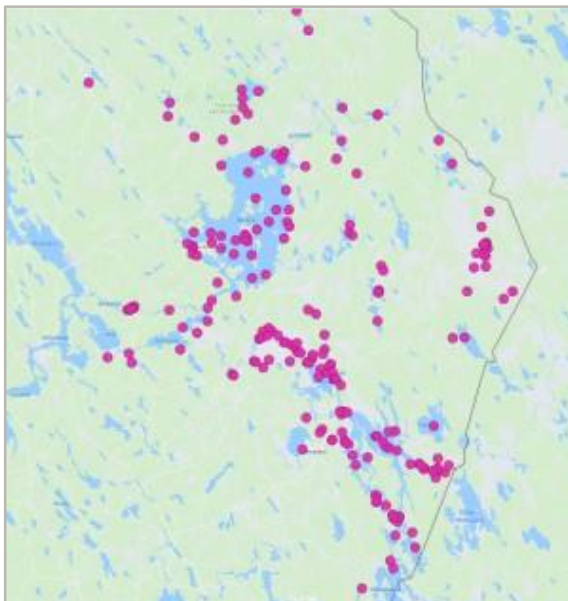

”Kulttuurillisestiarvokkaita ja Suomen itsenäisyyden kannalta tärkeitätaistelutantereita”

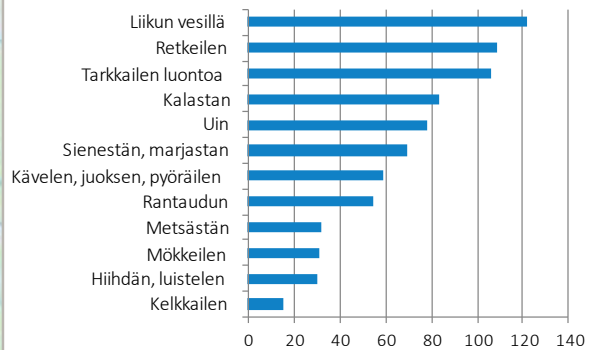
”Hattuvaara ja muut kylät - luonto matkailun vetovoimana.”

”Möhkön vanha ruukki ja kylän läpi virtaavaKoitajoki - arvokas ja kaunis paikka”

Harrastukset ja virkistyminen

Mitä teet tässä paikassa? (n=789)

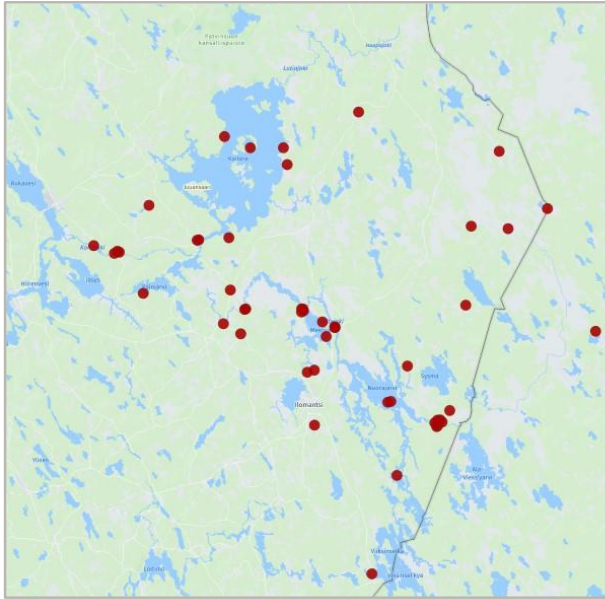

”Koitajokion helppo meloa. Pienet kosket antavat mukavaa vaihtelua”

”Laajalahtikuuluisa kalapaikka.”

”Koitajoenvanha uoma, retkeilyä ja luonnon tarkkailua.”

Kohtaamisten paikka

Kohtaamisen paikkoina (n=56) korostuivat retkeilyyn ja matkailuun liittyvät lokaatiot, kuten nuotiopaikat, majatalot ja matkailukylät Mönkönen ympäristöön merkittiin pisteitä eniten. Lisäksi kesämökkien ja kyläyhteisöjen tapahtumapaikkojen (esim. tanssilava, kyläjuhlat) koettiin tuottavan kohtaamisia.

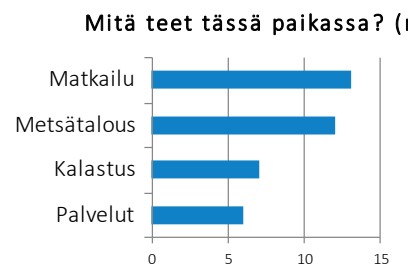

”Pamilon seutu on hyvä retkeilypaikka isommallekin seurueelle. Hyvät puitteet”

”Mantaja ruukin alue, sinne vien useasti mökkivieraita.”

”Viihtyisälähikyliä kohtauspaikkana jossa on kesäaikaan erilaisia tapahtumia”

Taloudelliset mahdollisuudet

Muu (n=5):

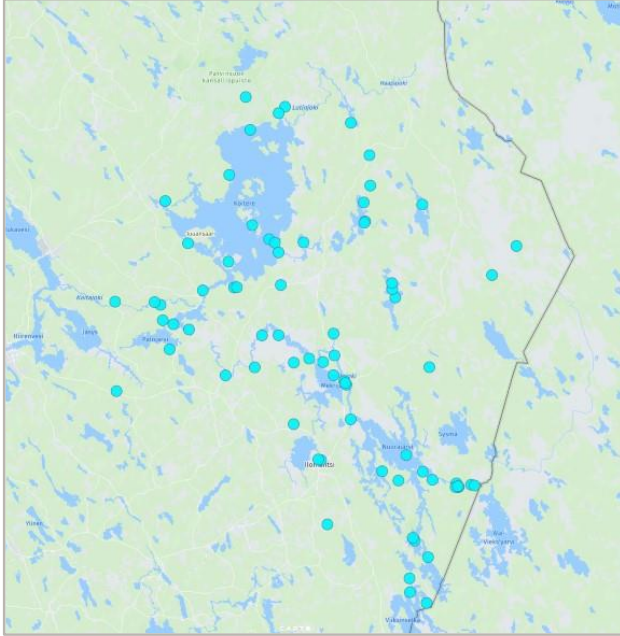
- Kaivosteollisuus
- Turve
- Lakkasuo
- Suuret mahdollisuudet matkailutoiminnalle
- Erityisryhmien luontopalvelut

”Yrityksemme käyttää Ylä-Koitajoen- aluetta luontomatkailuryhmien retkikohteena alueen ainutlaatuisen luontoympäristön takia”

”Mönkönenkoskenpalauttamalla voimakkaampi järvitaimen ja harjuskanta tuo virkistyskalastusalueelle enemmän kalastajia”

Henkilökohtaisesti arvokas paikka

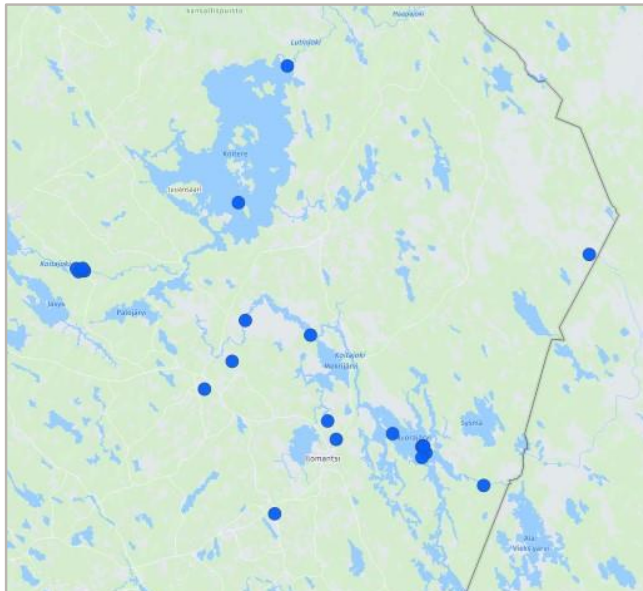
Henkilökohtaisesti arvokkaina paikkoina (n=76) korostuivat luonnonympäristöt sekä omat koti- ja mökkimaisemat. Kartalle merkittyihin paikkoihin liitettiin usein muistoja tai virkistymisen tunteita. Myös itselle mieluisen tekemisen mahdollistuminen (esim. hiihto) teki paikasta arvokkaan. Vastaajat innostuivat kertomaan pitkiäkin tarinoita henkilökohtaisista kokemuksistaan alueella.

"Elokuussa 2008 lähdimme Partalanrannasta soutamaan kohti Lammassaarta, mutta yö yllätti meidät kesken matkan. Oli jo niin pimeää, että jouduimme rantautumaan Yppylään. Iltapalaa nauttiessamme istuimme rannalla tuijotellen pimeyteen koilliseen päin, ja yhtäkkiä taivaalla alkoi näkyä tähdenlentoja. Se oli luonnon ilotulitus, satoja meteoriitteja parin tunnin aikana. Unohtumaton kokemus!"

"Ala-koitajoki kuuluu olennaisena perheeni elämään ja luonnossa liikkumiseen, tuhansia valokuvia, ihania muistoja, rentoutumista, kanoottiretkiä."

Arvokas puu

Arvokkaina puina (n=22) koettiin erityisesti vanhat ja kookkaat puut. Eniten merkintöjä saivat Nuorajärven iäkkäät puut sekä Pamilonkosken harvinainen seitsenhaarainen mänty.

"Isäni syntymäsaunan paikalle kasvanut suuri luonnon mänty."

"Jänissaaressä sijaitsee paljon hienoja vanhoja puita"

"Valtava, vanha petäjä keskellä tulvaniittyä"

Muista syistä arvokas paikka

Avoimia kommentteja (n=16):

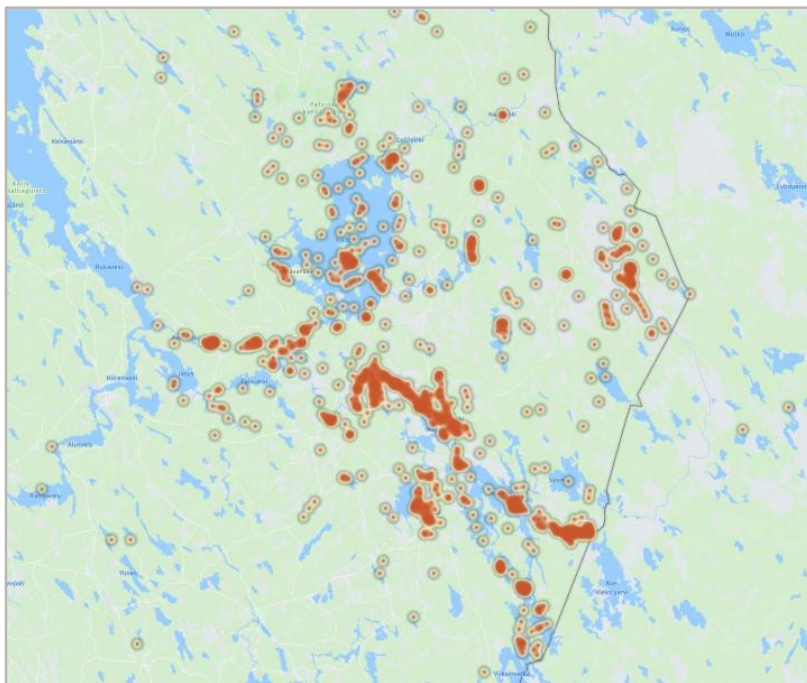
- Mökkeilyäsiellä yli 30 vuotta jädelleen
- Maisemallisestärvokas tienvarsikohte
- Talvisodantaisteluidenrintamalinja
- Mahtava paikka, lyhyt matkaaivaaseen
- Lapsuudenympäristöä
- Koitajoensiiiankutupaikka
- Puustilanperinnebiotoopit
- Maakotka
- Veneranta
- Siian kutupaikka ja nuotta apaja

"Patotieon muisto menneisyydestä ja se on korjattava. Hienot maisemat"

"Koivusuonojitettua aluetta, jota olisi syytä ennallistaa. Aluetta yritettiin saada aikoinaan osaksi kansallispuisto"

Arvokaiden paikkojen tihentymät

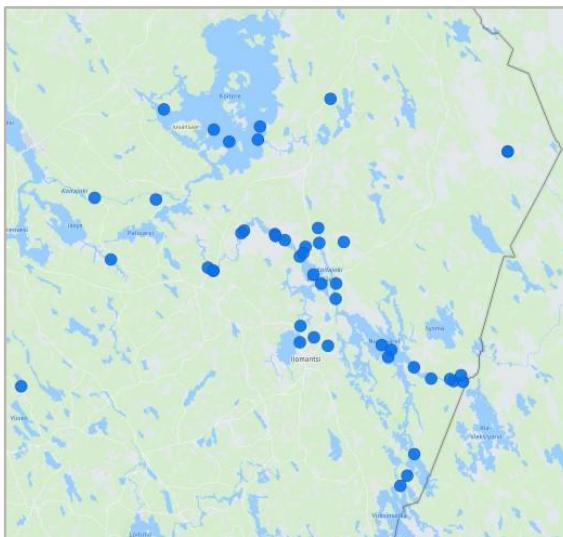

Onko Koitajoenvarressa ja valuma-alueella mielestäsi paikkoja, jotka kaipaivat erityistä huomiota? Onko sinulla muita ajatuksia alueen kehittämiseksi?

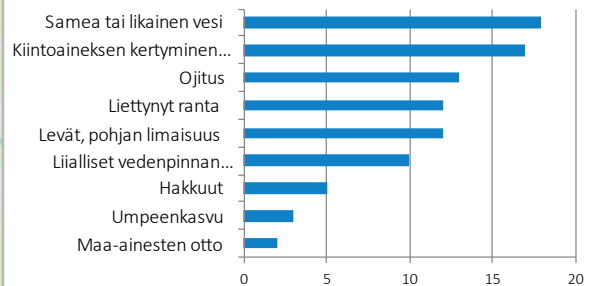
3. KEHITETTÄVÄT PAIKAT KOITAJOEN VARRESSA JA VALUMA-ALUEELLA

Vesistössä ja valuma-alueella havaitsemani ongelmat

Vesistössä ja valuma-alueella havaitsemani ongelmat (n=92)

Muu (n=9):

- Veneriitti olisi korjattava paremmaksi
- Lylykoskenpohjapato onkimisen rajoittaminen
- Vierivät rannat
- Kuhien koko
- Vesikasvien katoaminen
- Hakkuut
- Väylämerkkien huolto.
- Katiskat limottuvat vuorokaudessa.

”Varsinkintänä vuonna on ojitusten vaikutus näkynyt veden sameutena ja liettymisenä”

Kunnostettava paikka

Kunnostettavista paikoista (n=37) vastaajat toivoivat ennen kaikkea kosteikkoalueiden ennallistamista Turvetuotantoalueiden lähellä sijaitsevat liettyneet vesistöt kaipaavat vastaajien mukaan kunnostusta. Lisäksi joillakin ulkoilualueilla oli kunnostuksen tarpeita (esim. polut tai laavu).

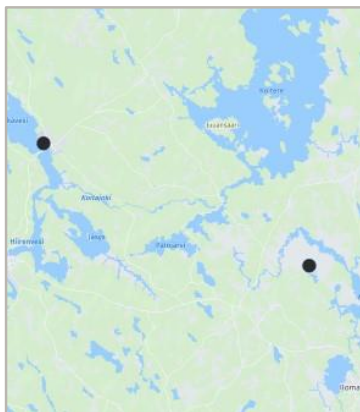
”Lylykosken pato kulkukelpoisemmaksi myös ylävirtaan!”

”Koivusuon palauttaminen luonnontilaan olisi maamme merkittävimpiä yksittäisiä ilmastonsuojelutekoja. Lisäksi sillä olisi iso merkitys suoluonnon suojelulle.”

”Vanhan turvetuotantoalueen ennallistaminen lintukosteikoksi!”

Ilmanlaatu- ja meluongelmat

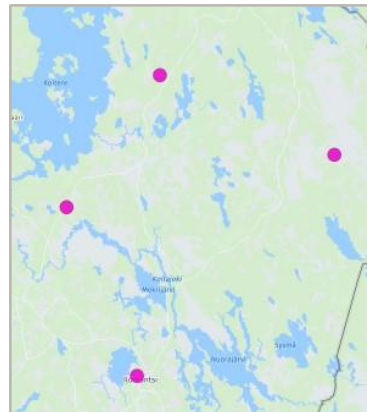
Ilmanlaadun ongelmat (n=2)

”Tehtaan päästöjoittain”

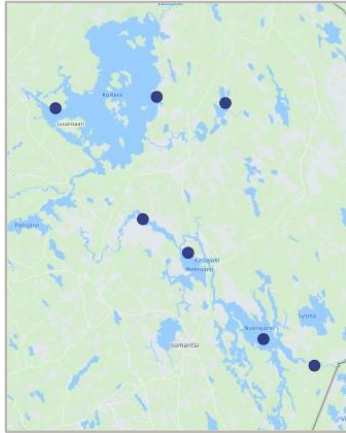
Meluisa paikka (n=4)

”Moottorikelkkaura häiritsee Koitajoen virkistyskäyttöä hiljaisena alueena. Kelkkojen melu kuuluu Hanhikosken autiotuvalle asf.!”

Rantautumisen haasteet ja eroosio

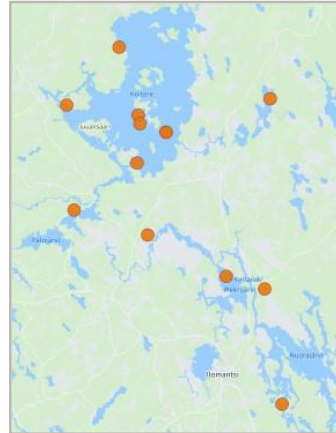
Paikka jossa haluaisin päästä helpommin rantaan (n=7)

"Päivynhiekkakon koko Koitereen paras hiekkaranta! Tosin pohjassa on kantoja ja juurakoita, jotka pitäisi poistaa. Rannalla on muutama kivi, joten rantautumispaikka pitäisi merkitä"

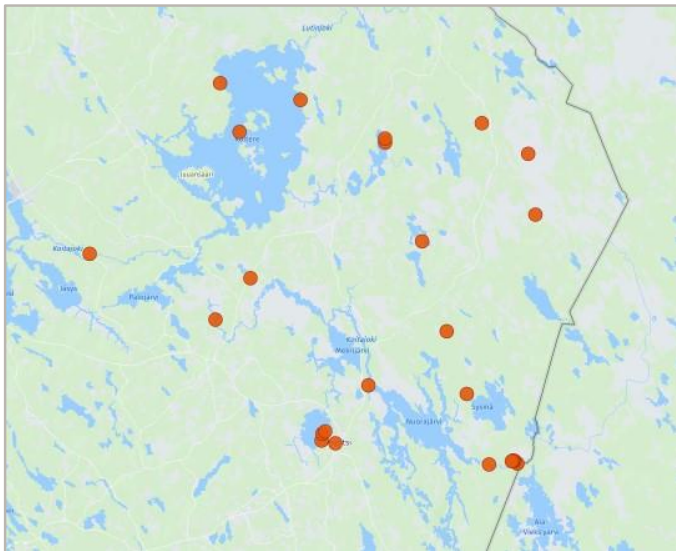

Maaston kuluminen, eroosio (n=13)

"Koitereenrantaeroosio nakertaa monen kesämökkiläisen rantaa, vaikkakin on normaalia vedenkorkeuden muutosten olleessa suuria. Esimerkiksi Rissanranta."

Yhteentörmäykset eri toimintojen välillä

Yhteentörmäyksiä kuvaavat merkinnät (n=24) hajaantuvat kartalle Vastauksissa korostuu metsätalouden, kaivotoiminnan ja turvetuotannon ristiriitaisuus suhteessa alueen luontoarvoihin. Ekologisten arvojen lisäksi vastaajat ovat huolissaan tuotannon vaikutuksesta alueen virkistys- ja matkailukäyttöön Vastauksissa viitataan lisäksi kaavoituksen ongelmiin

"Saarten aukkohakkaus on tuhonnut monet sieni- ja marjapaikat ja maiseman"

"Kaavatontitja kivikautinen asuinpaikka"

"Turvetuotantovaraus maakuntakaavassa. Uhka alapuoliselle vesistölle ja Möhkönkoskien virkistyskalastusalueelle"

Muut kehitysehdotukseni alueelle

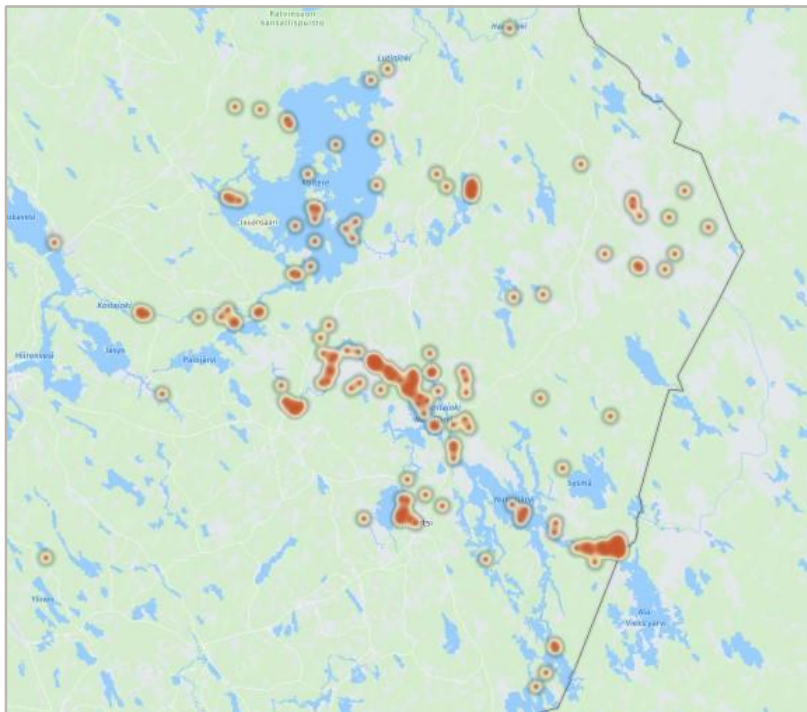
Muita kehitysehdotuksia (n=35) merkittiin eniten Kesonsuonja Mõhkõn alueelle. Koko alueella vastaajat ehdottivat mm. seuraavaa:

- Veneenlaskupaikka Harkkojärvelle
- Alueen retkeilyreittien kunnostus (pitkospuut kuntoon, selkeämpi viitoitus)
- Joen alkuperäisen kalaston palauttamista on jatkettava ja siihen pitää panostaa myös rahallisesti
- Koitereensäännöstelyrajojen pienentäminen
- Kartat pitäisi saada ajan tasalle. Vesillä liikkujilta pitäisi saada palautetta, että missä kohdin kartassa on virheitä.
- Koitajoenvanhasa uomassa tulee säilyttää mahdollisuus melontaan, vaikka poikastuotantoalueita rakennetaan (vuolaimpaan virtaan jätettävä melottava väylä).

“Voisikosoilta tulevia vesiä vähentää ja suodattaa, ja metsien lannoitusta rajoittaa alueilla, joista lannoitteet valuvat vesistöön?”

Kehitettävien paikkojen tihentymät

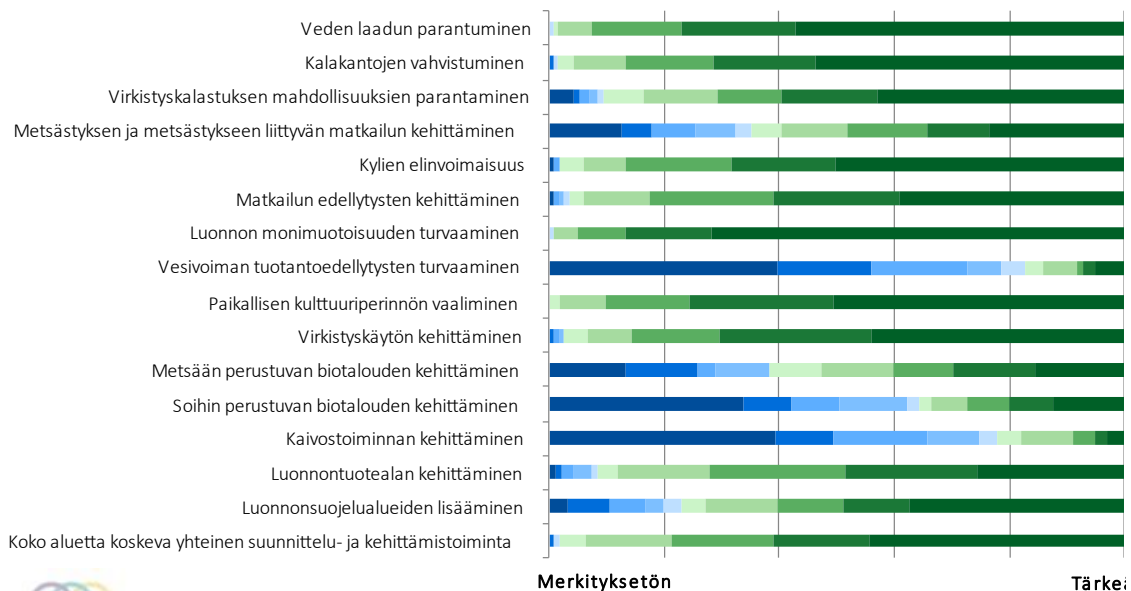

Vastaajien näkemyksiä tulevaisuuderkehityskohteista

4. KOITAJOKI JA SEN VALUMA-ALUE TULEVAISUUDESSA

Kuinka tärkeänä pidät seuraavia seikkoja alueen tulevaisuuden kannalta?

Minkä muun koet tärkeänä alueen tulevaisuuden kannalta? (n=29)

POIMINTOJA AVOVASTAUKSISTA

Toimijat ja elinkeino

- Kestävä kehitys kaiken toiminnan lähtökohta, ei tarpeettomia toiminnan rajoituksia. Nykyisten ja tulevien elinkeinojen toimintaedellytysten tukeminen ja huomioiminen , työpaikkojen ja toimeentulon kannalta .
- Paikallisten oikeuden nauttia veden ja metsän antimista, oli se kalastus, metsästys tai marjojen ja sienten keruu. Edellä mainittujen kieltäminen ei ole ratkaisu, paikalliset osaavat itsekin pitää huolta ympäristöstään ilman rauhoituksia ja kieltoja.
- Aktiivinen vuoropuhelu toimijoiden kesken
- Asukkaiden ja yrittäjien kuuleminen. Onkimisen salliminen Möhkön kylän alueella.

Kulttuuri ja matkailu

- Uusien luontomatkailuun perustuvien yritysten syntyminen
- Odottaisiin kulttuuriperintöhankkeiden kehittävän Ilomantsin seutua. Toivoisin kivikautisen historian ja myös Koitajoen vanhuuden korostuvan alueella.
- Kalastusmatkailun kehittäminen. Vaatii toimenpiteitä koskialueiden kunnostamiseksi
- Joitain perinnetapahtmia voisi olla, vaikka uittoon liityen .

Ekologisettekijät

- Luonnollisten kalojen vaellusreittien palauttaminen
- Vanhoja metsiä tulisi suojella. Todella vanhoja metsiähän on alueella vähän kaskeamisen ja muun ihmistoiminnan vuoksi.
- Turvetuotannon jättämisen humuksen vähentäminen. Veden laadun parantaminen.
- Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja ympäristön säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisena.

30.8.2022
31

Avoimet vastaukset

5. TÄMÄN HALUAISIN VIELÄ SANOA KOITAJOEN JA VALUMA-ALUEEN KEHITTÄMISESTÄ

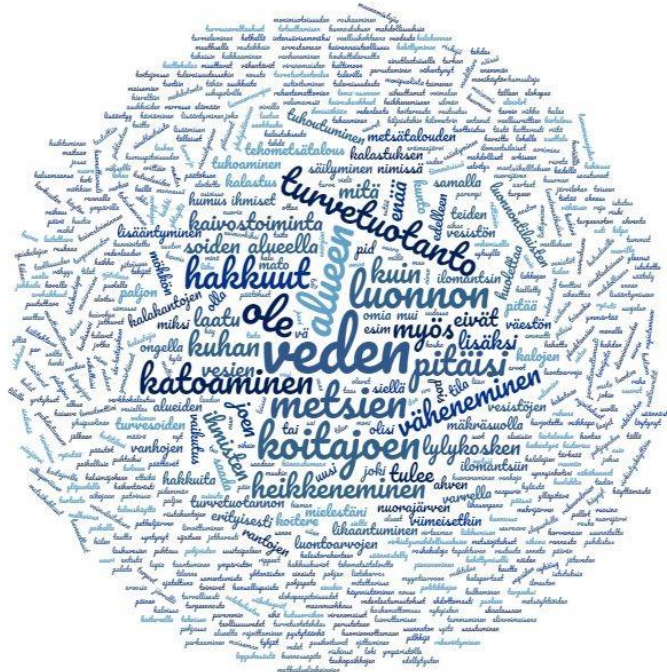

Minkä näet suurimpana mahdollisuutena alueella? (n=82)

30.8.2022
33

Mikä sinua huolettaa alueella? (n=85)

30.8.2022
34

Näkemyksiä Koitajokeen ja valuma-alueeseen liittyvistä mahdollisuuksista ja huolenaiheista

SUURIMMAT MAHDOLLISUUDET

- Luonnon puhtaus ja hiljaisuus, kauniit maisemat
- Luonto- ja kulttuurimatkailu (lähempänä Eteläsuomea kuin Lappi, Venäjän läheisyys)
- Erämaaretkeily, kalastus ja muu virkistys
- Tarjoaa luonnonvaroja (esim. metsätalous taloudellisesti merkittävä ja ylläpitää alueen infrastruktuuria)

YLEISIMMÄT HUOLENAIHEET

- Teollisuus (turvetuotanto, kaivostoiminta, metsätalous) vahingoittaa luontoa ja haittaa virkistystoimintoja
- Veden laadun heikkeneminen ja luonnon monimuotoisuuden hupeneminen (esim. kalakannat)
- Elinvoimaisuuden säilyminen muuttoliikkeen suuntautuessa alueelta pois
- Asukkaiden/mökkimistajien oikeudet (huomiointi päätöksenteossa, kiinteistöarvon heikkeneminen)

VASTAAJIEN RISTIRIITAISET NÄKEMYKSET KOITAJOKEEN JA VALUMA -ALUEESEEN LIITTYEN

- Asukkaat/matkailijat vs. talous/yhteiskunta
- Suojelu vs. toimintojenyhdistäminen
- Kuhan vs. lohen istuttaminen
- Käytännössä vastaaja puolustivat yhtenäisiä arvoja alueen kehittämisessä

Vastaajien vapaa sana (n=27)

- Haluan valumavesien tulevan puhtaampana järvi- ja jokivesiin. Vesien puhtaus auttaa palauttamaan jokiin ja järviin hyvän planktonsisian, järviäinen ja harjuskannan.
- Koko Koitajoki pitäisi imuroopata puhtaaksi pohjassa lilluvasta humuksesta. Imuroopattu turvejäteläjittettävä riittävän kauan joesta.
- Ettei hankkeesta muodustuisi minkään yksittäisen "lahkon" temmellyskenttä, ja että alueella toimivien ihmisten olosuhteet huomioitaisiin.
- Ilman paikallisten sitouttamista kehittämiseen, mikään kehittäminen ei onnistu kunnolla.
- Hattuvaaran aito karjalaiskylä on häviämässä, se kuuluu alueen kokonaisuuteen. Historia vain kaikille tiedoksi hyvällä infolla.
- Julkinen liikenne kuihtuu, eivätkä sellaiset ihmiset, joilla ei ole omaa autoa, pääse Ilomantsiin. Juna olisi mukava kulkuväline, kun kerran on ratakin.
- Matkailua voisi ja kannattaisi kehittää, mutta sen on tapahduttava hallitusti ja ympäristöä (sekä luontoa että asukkaita) kuunnellen.
- Elinkeinomahdollisuuksia on, valokuitu/laajakaista voisi tuoda uusia elinkeinoja, välttämättä ei vielä tiedetä mitä ne ovat.
- Petkeljärven alueen Muikun kutualueiden ennallistaminen.
- Toivoisin, että vesien laatua ja kalastorakennetta tutkittaisiin mahdollisuuksien mukaan varsinkin Koitteen alueella.
- Koitajoesta tiedetään ylipäätään hyvin vähän. Edes sen olemassaoloa ei tunneta. Siis tunnettavuutta voisi lisätä.
- Suurin ongelma on mielestäni suuri vedenpinnan korkeusvaihtelu, joka irrottaa rannoilta irtoainesta, muutoinkin matalassa vesistöissä veden vaihtelu aiheuttaa paljon poikkeavia virtauksia.
- Mustanjoen hatelot tulisi saada soidensuojelun täydennysohjelmaan. Olen valmis osallistumaan käytännön suunnitteluun.
- Hienoa että on tällainen hanke, suuret kiitokset! Lienee maksanut melkoisesti. Toivottavasti Koitajoki saa arvoisensa kohtelun!
- Nuottaus perinnettä tulisi vaalia ja puhdistaa siian ja muikun kutualueita imurooppauksella. Nuotan vedolla on aikoinaan pidetty kutualueet puhtaana lietteestä. Nuotta apajat tulisi kartoittaa ja kalastus historiaa dokumentoita.
- Raikkaasta ilmasta ja puhtaudesta pitää kiinni!

Liite 7. SOVIKO-hanke osana Koitajoen ja Koitereen alueen yhteistoimintaa

Tämän tekstin on koostanut Jukka Sihvonen Itä-Suomen yliopistosta

Taustaa

Suomessa vuosina 2000-2003 tehdyn vesien tilan arviointikriteerien perusteeksi määriteltiin luonnontila, mikä on painoarvoltaan vahvempi kuin pelkkä veden käyttökelpoisuus ihmisen näkökulmasta. Pintavesien luokitus perustuu edelleen vesistöjen ekologiseen tilaan ja ne luokitellaan ihmistoiminnan aiheuttaman muutoksen perusteella. (Mitikka 2015). Pintavesien tarkkailu on yleensä hallintoviranomaisten ja vesistöön vaikuttavien toiminnan harjoittajien, kuten kaivos- tai metsäyhtiöiden, lupakäytäntöjen vastualueella. Silloin, kun vesiekosysteemien parantaminen laajennetaan vapaaehtoisuuden ja kansalaisia osallistavien käytäntöjen alueelle, tullaan hallintakysymysten pariin. Toimijajoukko kasvaa. Vesien suojelussa laajemman joukon yhteistyön suuntaviivat on asetettu hoitosuunnitelmiin. Euroopan unionin pinta- ja pohjavesien suojelun suuntaviivat kiteytettiin vuonna 2000 EU:n vesipuitedirektiiviin (VPD) 2000/60/. Direktiivi painottaa vesien suojelun ja kestäväen käytön turvaamisen paikallisia lähtökohtia. Tavoitteena on vesien hyvä tila EU:n alueella. Se suuntaa direktiivin tavoitteen vesienhoidon suunnitteluun. Jäsenvaltioiden tulee laatia alueellisiin ja paikallisiin oloihin soveltuvia toimenpideohjelmia. Olennaista on, että kansalaiset ja vedenkäyttäjät voivat osallistua hoitosuunnitelman laatimiseen ja olla tietoisia toimenpiteistä ennen niitä koskevia päätöksiä. Ideana on luoda viranomaisten, eri toimijoiden sekä kansalaisten välinen yhteistyön järjestelmä. (EUR-lex 2000) Suomessa vesipuitedirektiivi sisällytettiin vuonna 2004 kansalliseen lainsäädäntöön vesienhoitolakia koskevien säädösten yhteydessä. Vuoden 1961 vesilain kokonaisuudistus saatiin päätökseen vuonna 2011 ja uusi vesilaki (587/2011) tuli voimaan 2012 tammikuussa (Ympäristöministeriö 2012). Puitedirektiivi suojaa veden laatua, vesimuodostelman tila ei saisi laskea luokkaa alemmas, ainoastaan veden laatu voi laskea kiitettävästä hyvään. Direktiiviä voidaan vesimuodostelman yhteydessä soveltaa velvoittavana estämään myös sellaisten hankkeiden toteuttaminen, joiden ympäristövaikutukset uhkaavat vesimuodostelmien heikentymistä. Tällöin oleellista olisi kiinnittää huomio myös eri toimijoiden vesiä kuormittavien yhteisvaikutusten hallintaan. (Belinskij, ym. 2018, Belinskij & Soinen 2020.)

Pohjois-Karjalan ELY-keskus julkaisi vuonna 2011 Pohjois-Karjalan vesienhoidon toimenpideohjelman vuosille 2010 - 2015. Se sisälsi tietoa pinta- ja pohjavesien tilasta sekä niitä muuttavista ja kuormittavista tekijöistä vesiensuojelukeinot huomioiden. Toimenpideohjelma ehdotti heikentyneiden vesien tilan parantamista ja erikseen maa- ja metsätalouden aiheuttaman kuormituksen vähentämistä ja vesistöjen kunnostamista. Lähtökohtana oli vesienhoitoa tarvitsevien kohteiden tunnistaminen. Ohjelma korosti, että jatkossa vesienhoidon toteutuksessa tarvitaan aiempaa ”yksityiskohtaisempaa suunnittelua sekä edelleen hyvää alueellista ja paikallista yhteistoimintaa”, mikä tarkoitti myös erilaisten vaihtoehtoisten toiminta-, osallistumis- ja rahoitusmallien kehittämistä. (Mononen ym., 2011) Malmilouhinnan, turpeen noston ja metsänhakkuiden ympäristöarviointien avulla voidaan haittoja tunnistaa ja paikoin vähentää. Mutta, laaja-alainen ja pistemäinen luonnonvarojen hyödyntäminen tuottaa yhteisvaikutuksia, jotka muuttavat tai uhkaavat muuttaa vesiekosysteemejä. Niihin liittyvien ristiriitojen selvittäminen ja ratkaiseminen vaatii monenlaisten huolien kartoittamista ja niiden asiayhteyksien ymmärtämistä sekä myös laajemman toimijajoukon keskusteluja. Pohjois-Karjalan ELY-keskus oli jo aiemmin halunnut integroida metsäyhtiöitä, turvetuotantoa ja muita toimijoita yhteistyöhön.

Ilomantsissa luonnon ja ihmisen talouspohjaisten toimintojen yhteensovittamisen tavoite asetettiin jo 1990-luvun alkupuolella. Tutkijoiden ja asiantuntijoiden 1980-luvulla alkaneiden töiden tuloksena pääosin Ilomantsin alueelle perustettiin vuonna 1992 Suomen ensimmäinen UNESCO:n Ihminen ja biosfääriohjelmaan (Man and Biosphere, MAB) kuuluva biosfäärialue. Sen tavoitteissa alueellisesti kestävä kehitys autetaan monitieteisen tutkimuksen sekä laajan paikallislähtöisen yhteistoiminnan avulla. Uusi toiminta aiheutti alkuun ennakkoluuloja, biosfäärialueen ideaa ei tunnettu. Biosfäärialue asetti luonnonvarojen hyödyntämiselle selkeät aluekohtaiset ehdot, mutta niin, että niissä painotetaan paikallisten toimijoiden yhteistyökykyä. Ympäristölähtöisen kehittämisen sisältönä oli myös elinkeinojen toimintaedellytysten tarkastelu ja vahvistaminen. Lähtökohtaisesti paikalliset ihmiset haluttiin mukaan kehittämistoimintaan. Biosfäärialueiden toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, niillä ei ole hallinnollista erityisasemaa

(Eisto & Hokkanen 1997, 167; Eisto 2009, 100). Biosfäärialue tarjosi kuitenkin perustan sellaiselle luonnonvarojen käytön suunnittelulle, joka osallistaa luonnonvarayrityksiä ja muita paikallisia toimijoita mukaan suunnitelmiin. Ajanjaksolla 2015 – 2022 toteutettu Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen hallinnoima Freshabit Koitajoki LIFE IP hanke sisälsi resursseja ja toi mahdollisuuden toimijoiden vapaaehtoisen yhteistyön kehittämiseksi. Vuonna 2016 Pohjois-Karjalan ELY-keskus kutsui alueen suuret luonnonvarayhtiöt ja metsäorganisaatiot osallistumaan Koitajoen valuma-alueen vesienhoitotyöhön.

Yhteistyöryhmään tulivat mukaan Endomines Oy:n, Vapo:n, Tornatorin ja UPM Kymmene Oy:n, Toiratorin sekä Suomen Metsäkeskuksen ja Metsähallituksen edustajat. Ryhmä täydentyi Ilomantsin kunnan, Koitajoen kalastusalueen, Pohjois-Karjalan metsänhoitoyhdistyksen, Möhkön matkailuyhdistyksen ja Ilomantsin museosäätiön asiantuntijoilla sekä jokivarren asukkaiden edustajilla. Perustamiskokouksessa 26.10.2016 ryhmä nimesi itsensä Koitajoki-Koitere yhteistyöryhmäksi ja linjasi tärkeäksi tavoitteeksi selvittää raaka-aineita tuottavien toimintojen vaikutukset ekosysteemipalveluihin Koitajoen valuma-alueella. Sen lisäksi yhteistyöryhmä teki päätöksen yhteistyön laajentamisesta. Yhteistyöryhmän kumppaniksi tuli kansalaisia, yhdistyksiä ja yrityksiä yhteen kokoava Koitajoki-Koitere ympäristöfoorumi; 'kohtaamispaikka', jossa kansalaiset, yritysten edustajat ja eri organisaatioiden toimijat voivat yhdessä keskustella ja käsitellä ympäristöhuolia sekä etsiä niihin ratkaisun lähtökohtia. Tämä Koitajoki-yhteistyöhön sisälsi myös kysymyksen: kuinka käsitellä ympäristöhuolia ja ratkaista paikkakohtaisia vesistöongelmia suuremman joukon yhteistyöllä? Vesiympäristö on tekijä, jonka tilaan ympäröivä luonto ja siihen kohdistuvat toimet vaikuttavat. Samalla veteen latautuvat kaikkien alueella toimivien, asuvien ja liikkuvien ihmisten näkemykset, toiveet, tavoitteet, sekä kiistat. Tätä varten avattiin rinnakaistavoite; jatkuvaan yhteistoimintaan perustuvan ympäristökiistoja, näkökulmaeroja esiin nostavan ja yhteistä ratkaisua hakevan toimintamallin kokeileminen ja kehittäminen. Siihen paneuduttiin soveltavalla, Maj ja Tor Nesslingin säätiön rahoittamalla, tutkimuksella. Itä-Suomen yliopiston SOVIKO-tutkimushanke (sovittelu ja yhteishallinta ympäristöpäätöksenteossa – kokeilu- ja kehittämishanke luonnonvarojen käytön yhteensovittamisessa) tutkimushanke oli mukana Koitajoki-Koitere-foorumin perustamisvaiheessa ja toiminnassa välillä 1.1. 2017 - 31.12. 2018¹.

SOVIKO-hankkeen peruskuvaus (mikä on SOVIKO ja mikä on hankkeen tarkoitus?)

Tutkimuksen lähtökohtana oli ympäristöhuolien tunnistaminen ja niiden yhteiskäsittelyn kehittyminen. Tutkimushanke seurasi yhteistyötavoitteiden rakentumista, nosti esiin haitallisiksi koettuja ympäristön muutoksia ja pyrki tukemaan eri ryhmien keskinäistä vuoropuhelua fasilitoiduin menetelmin.

SOVIKO-hankkeen lähtökohtaisena tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa sovittelun ja yhteishallinnan menetelmien mahdollisuuksista suomalaisessa ympäristösuunnittelussa ja -päätöksenteossa. Hankkeessa pyrittiin myös kartoittamaan luonnonvarojen käyttöön liittyviä kipupisteitä ja etsimään uusia toimintamalleja erilaisten intressien yhteensovittamiseksi. Hankkeessa tutkittiin myös oikeudellisen sääntelyn (esim. erilaisten lupa- ja kaavoitusprosessien) suhdetta vapaaehtoisin osallistumis- ja neuvotteluprosesseihin luonnonvarojen hallinnan viitekehyksessä.

Kuinka luonnonvarojen hyödyntäminen voidaan sovittaa yhteen muihin luonnonkäytön arvoihin hyväksyttävällä tavalla? Se vaati myös yhteisen käsityksen siitä, mitä vapaaehtoisuus ja ympäristöohjaus tarkoittavat suhteessa lakisääteiseen ja millainen vapaaehtoisuuteen perustuva toimintakäytäntö muodostetaan yhdessä kansalaisten kanssa. Hankkeessa tarkasteltiin sitä, millaiseen vapaaehtoiseen yhteistyöhön osalliset ovat valmiita sitoutumaan alueella, jossa on lukuisia jokiveteen vaikuttavia, mm. elohopean määrää lisääviä, pitkäaikaisia päästölähteitä.

Koitajoella turvetuotannon aiheuttamat vaikutukset juontavat 1970-luvun alkupuolelle, jolloin määrätietoinen turpeen hyödyntäminen Ilomantsissa alkoi (Albrecht 2018). Mustosen & Mustosen (2018) mukaan tutkimuksissa Koitajoen alueella on todettu korkeita kalojen elohopeapitoisuuksia. Kalojen elintarvikekäytön pitoisuusrajojen ylitykset kohdentuivat Pamilon voimalaitoksen yläpuolisiin vesistöihin. Korkeat elohopeapitoisuudet ovat tyypillisiä tummavetisissä humusyhdisteitä sisältävissä vesistöissä, niissä olosuhteissa elohopea kiinnittyy helposti orgaaniseen ainekseen. Elohopean määrää vedessä lisäävät tekoalaiden perustaminen, vedenkorkeuden säännöstely, turvemaiden kuivatus ja maanmuokkaus metsäalueilla. Luonnontilaisilta turvemailta elohopeaa ei niinkään huuhtoudu vesistöön. (Mustonen & Mustonen 2018,35) Vesien suojeleminen kannalta myös metsien ojitukset ja niiden vaikutukset vaativat

¹ Tutkijat: Lasse Peltonen, Hilka Heinonen, Lari Karreinen, Tero Mustonen, Eerika Albrecht

edelleen ratkaisuja. Luonnonvarakeskuksen vuonna 2018 julkaistujen tutkimusten mukaan vanhojen ojitusalueiden kuormitus ei välttämättä vähene ajan myötä. Kaikista metsätalouden vesistövaikutuksista suurin osa aiheutuu vanhoista ojituksista. (Luke 2018).

Yhteistyön tutkimuksen yhtenä teoreettisena lähtökohtana oli yhteisen tietopohjan rakentaminen luonnonvesiä koskevan hallinnan kontekstissa. Paikallisten asukkaiden kanssa toimiminen vahvistaa kontrollia ja luottamusta ja näin vuorovaikutus voisi myös estää väärinkäytöksiä ja välinpitämätöntä toimintaa. Luottamus ja kontrolli yhdistävät sosiaalisen lakisääteeseen. Kun luottamus menetetään, niin se johtaa kontrollivaatimuksiin ts. 'legimiteetin mittaukseen'. (Konttinen ym. 2018, 76.) Sosiaalisen toimiluvan sisällöissä korostuvat demokratian, yhteisön ja kestävyuden näkökohdat. Vesiekosysteemien laadun ylläpitämisen yhteydessä toimintojen vaikutusten hyväksyntä on siis huomioitava laajasti sekä ympäristölliseltä että sosiaaliselta kannalta. Eri tutkimusten mukaan ympäristökiistojen ratkaisu vaatii osapuolien kohtaamisia ja koko toiminnan ajan jatkuvaa keskusteluyhteyden ylläpitämistä. Dialogiaan perustuva erimielisyyksiä ja kiistoja paljastava yhteistoiminta on oppimisprosessi (Owen & Kemp 2012). Holley & Mitchamin (2016) mukaan dialogin avulla voidaan rakentaa yhteistä tietopohjaa. Onnistunut pitkäaikainen kansalaisosallistuminen perustuu fasilitoituihin, kaikille avoimiin, tilaisuuksiin, joissa käsiteltävät kysymykset perustuvat yhteiseen tiedonkeruuseen ja dialogisiin käytäntöihin. Toimintapa vahvistaa sosiaalisen toimiluvan prosessia. (Holley & Mitcham 2016, 22-24.) Yhteinen tiedonkeruu sisältää sekä tieteellisiä tutkimuksia että kokemuksellisia tietoja (Karl ym. 2007, 25). SOVIKO-hanke siis pohjusti toimintamallia, jonka avulla voisi yhdessä tunnistaa sekä ennakoita ympäristöongelmia sekä kukin toimija reflektoida omia toimintatapojaan suhteessa ympäristöön kuin yhteisöön.

Minkälaisia menetelmiä ja työmuotoja yhteistyön aikana on käytetty ja mihin näillä on pyritty?

Tutkijat osallistuivat Koitajoki-Koitere-foorumien toimintaan. Tutkijat olivat heti alusta alkaen mukana yhteistyöryhmän kokouksissa, joissa pohdittiin yhteisvaikutusten käsittelyä ja suunniteltiin uutta yhteistoiminnan mallia. Tutkijat osallistuivat sekä Koitajoki-Koitere -yhteistyöryhmän kokouksiin, että ympäristöfoorumien tilaisuuksiin ajanjaksolla 1.1. 2017-31.12. 2018. Tutkimusta tehtiin toimintatutkimuksen lähtökohdista (esim. Kuula 1999, Lukka 2001, Palviainen 2004). Toimintatutkimuksen kulkua ei yleensä voi suunnitella täysin ennalta, sillä kun tavoitteena on käytännöllisen tiedon tuottaminen, niin kehittämisprosessin tapahtumat ja havainnot vievät tutkimusprosessia eteenpäin. Koitajoen yhteistyöryhmän toimintaan kuului ympäristöfoorumissa käsiteltävien teemojen määrittely ja ympäristöhuolien vastaaminen. Tutkijat osallistuivat myös, toimintatutkimuksen keinoin, teemojen määrittelyyn, mutta määrittelivät itsenäisesti tutkimusongelmat. Yhteistyöryhmä ideoi valuma-alueella ilmenevien ongelmien käsittelyn yhteistä toimintatapaa. Tutkijoiden tehtävänä oli kriittisesti analysoida toimintaa ja käsitteitä, ja sitä kautta auttaa työryhmää laajentamaan näkemystään ja tunnistamaan ongelmia. Fasilitoiduissa keskustelu- ja työryhmätilaisuuksissa käsiteltiin luonnonvarojen hyödyntämisen aiheuttamia vaikutuksia. Yhteistoiminnan tavoitteena oli 1) ympäristöhuolien ja -ristiriitojen vuorovaikutteinen ratkaisu sekä 2) vapaaehtoisen yhteistyön vahvistaminen eri toimijoiden välillä. Se vaati ympäristövaikutusten ja huolien konkreettista paikallistamista.

Toimintatutkimuksen avulla pyrittiin syventymään siihen, mihin asioihin ja toimintoihin ihmiset haluavat valuma-alueella muutoksia ja miten yhteistyöryhmä pyrki ristiriitojen käsittelyä edistämään. Tutkijat tekivät toimijahaastatteluja ja havainnoivat yhteistyöryhmän ja ympäristöfoorumien ryhmäytymistä ja toiminnan organisoitumista. Lisäksi keräsivät ja analysoivat Koitajoen valuma-alueen luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvää dokumenttiaineistoa. Ympäristöfoorumien tilaisuuksissa tutkijat keräsivät Koitajoen vesistön tilaa koskevia havaintoja ja muuta kokemuksellista aineistoa. Foorumiin osallistuneet kansalaiset esittivät näkemyksiään Koitajoessa ja sen ympäristöissä tapahtuneista muutoksista ja tekivät ehdotuksia veden laatua parantavista ja suojelevista toimenpiteistä. Aineistosta luokiteltiin vesiympäristöä koskevia kokemuksia ja luonnonvarojen hyödyntämisestä aiheutuvia huolia sekä niihin vastauksia odottavia kysymyksiä. Tutkijat esittelivät tuloksia yhteistyöryhmän kokouksissa ja sitä kautta auttoivat tunnistamaan yhteistyöhön liittyviä ongelmia. Ongelmien syitä tulkittiin myös historialähtöisesti. Tutkijat ideoivat yhdessä Freshabit -hankkeen koordinaattori Hannu Luotosen kanssa Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa selvittävän hankkeen, jonka Eerika Albrecht toteutti vuonna 2018².

² Albrecht, Eerika (2018). Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvajana. Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

SOVIKOn tutkimushankkeessa huomio kohdistettiin siihen, että jokivesistön yhteydessä ympäristö, luonnonvarojen hyödyntäminen ja vesistöympäristön muuttuminen kulminoituvat sosiaalisina ja kulttuurisina sekä paikallistaloudellisina kysymyksinä. Foorumien ideana oli nostaa esiin Koitajoen valuma-alueen erilaiset arvot; ekologiset asiayhteydet, mutta myös asumisen, muiden elinkeinojen ja luonnon ja kulttuurimaiseman kontekstit. Tätä varten SOVIKO esitti yhteistyöryhmälle kaikille avoimen digitaalisen karttakyselyn toteuttamista. Koitajoen arvojen kartoittaminen - kaikille avoin digitaalinen Maptionnaire -karttakysely, toteutettiin Freshabit-Life - hankkeen kustantamana ajanjaksolla 30.10. 2017 – 11.2. 2018.. Karttavastauksia kertyi 970 kappaletta. Tämä tiedonkeruu /kyselyaineisto oli ensimmäinen askel Koitajokea koskevien huolien sekä kansalaisille tärkeiden kohteiden esiintuomisessa. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin yhteistyöryhmän toiminnassa ja ympäristöfoorumien ohjelmissa. Karttakysely johti konkreettisemmän yhteistyön organisointiin.

Toimijahaastatteluissa tuli esiin, että foorumi on tai voisi olla hyödyllinen ristiriitojen käsittelyssä. Esimerkiksi maankäytön yhteydessä matkailun ja metsätalouden yhteydessä sovittelulle koettiin olevan tarvetta. Korostettiin myös jokivarren alueiden erilaiset tarpeet. Ylä-Koitajoen ongelmat ovat paikoin erilaisia kuin Ala-Koitajoen. Koitajoen kalastusalueen hallinta-alue päättyy tekojärveen, ja siitä alaspäin siirryttäessä alkaa Pielisjoen kalastusalue. Huomiot vahvistivat paikallisten katselmusten kohdentamista ja konkreettisen toiminnan merkityksiä, tärkeyttä. Haastatteluissa tuli esiin, että foorumitoimintaa koskeva tieto ei ollut edennyt kaikkien yhtiöiden tai organisaatioiden sisällä. Sellainen viestintäkulttuuri hidastaa yhteistoiminnan kehittämistä. Foorumi nähtiin paikallisena vahvuutena, mutta vain, jos siihen saadaan enemmän mukaan paikallisia asukkaita sekä yhtiöiden edustajia. Tässä mielessä se myös mainittiin yhteistyöryhmää tärkeämpänä.

Jokivarren kylien edustajat toivat esiin, että turvetuotanto on taloudellisesti merkittävää, mutta ympäristö- ja vesistövaikutusten kannalta hallitsematonta. Metsätalous nähtiin tärkeänä, jatkuvana elinkeinona, mutta sen ongelmana veteen ulottuvat ympäristövaikutukset sekä maisemien muutokset. Kaivostoiminnan yhteydessä korostettiin työpaikkojen tuomia tuloja kuntatalouteen, mutta samassa yhteydessä mainittiin myös huolet ja pelot louhinnan ja rikastuksen pitkäaikaisista vesistövaikutuksista. Kaikkiaan jokivarressa odotukset kohdistuivat yritysten ympäristövastuulliseen toimintaan.

Minkälaisia kokemuksia ja anteja yhteistyöstä on ollut SOVIKO-hankkeelle?

Ympäristöfoorumeja järjestettiin kaikkiaan kolme kertaa vuosien 2017–2018 aikana. Yhteistyöryhmä kokoontui neljä kertaa ajanjaksolla 2017–2019. Koitajoki-Koitere -foorumit järjestettiin fasilitoijan vetäminä tilaisuuksina. Tällä tavoin saatiin esiin valuma-alueella asuvien ja toimivien ihmisten ympäristökokemuksia ja paikannettiin Koitajoen ympäristön tilaan liittyviä ongelmia.

Freshabit Koitajoki -hankkeen ensimmäinen yleisötilaisuus Koitajoki-Koitere foorumi (28.1. 2017) kokosi paikalle lähes viisikymmentä kuulijaa. Tilaisuudessa esiteltiin ensin Freshabit Koitajoen tavoite ja toiminta, Koitajoki-Koiterefoorumin idea sekä tutkimus-hankkeen rooli. Sen jälkeen jakauduttiin viiteen työryhmään: 1) vesistö ja kalastus, 2) metsätalous ja ympäristö, 3) suoluonto ja turvetuotanto, 4) mökkeily ja vapaa-aika, 5) kaivostoiminta. Työryhmissä tuotiin esiin havaintoja, kokemuksia, ongelmia ja toimenpide-ehdotuksia. Koitajoen veden laadun osalta huoli kulminoitui humukseen, kiintoainekseen ja turvepölyyn, jotka ovat vuosikymmenien ajan päätyneet jokeen ja kasautuneet haitallisesti kalojen elinympäristöihin ja kutupaikkoihin, mikä on uhka erityisesti siika- ja lohikaloille. Näistä ympäristöhuolista tuli seuraavien yhteistyöryhmän kokousten ja ympäristöfoorumien keskeinen juonne, jotka tiivistetyksi seuraavassa.

Yhteistyöryhmän kokous 11.4. 2017

Yhteistyöryhmä kokoontui käsittelemään tammikuun ympäristöfoorumin palautteita. Koitajoen tilaa ja kalastuksen edellytyksiä päädyttiin parantamaan Freshabit Koitajoki-projektin resursseilla ja kunnostustoimenpiteillä. Sellaisia ovat Ala-Koitajoen vesisammalsiirrot, Ala-Koitajoen valuma-aluekunnostus, ja laajemmin Koitajoella planktonsiian kutualuekunnostukset, mätitutumukset sekä raivausnuottatutumukset. Epäselväksi vielä jäi se, miten edellä mainitun projektin ulkopuolella oleviin kysymyksiin tartutaan. Päädyttiin siihen, että Koitajoen koskevaa tietoutta, kokemuksia ja havaintoja voidaan kerätä digitaalisten kartta-kyselyn avulla.

Ympäristöfoorumi 23.8. 2017

Ympäristöfoorumin työryhmissä käsiteltiin kalaston ja virtavesien tilaa, turvetuotannon vaikutuksia ja latvavesien kiintoaineksen hallintaa. Turvetuotannolle vaadittiin turvetuotantoalueiden jälkikäsitteilyn hoitamista kosteikkojen rakentamisella, metsityksellä ja viljelyksillä. Yhteistyöryhmän idea, Koitajoen arvojen kartoittaminen, kaikille avoimella digitaalisella Maptionnaire -karttakyselyllä, esiteltiin. Foorumin osallistajat pitivät ideaa hyvänä ja kysely päätettiin toteuttaa. Lokakuussa 2017 yhteistyöryhmän sihteeristö avasi 'Koitajoki nyt ja tulevaisuudessa' - Maptionnaire karttakyselyä varten verkkosivun ajanjaksolle 30.10. 2017 – 11.2. 2018. Karttavastauksia kertyi 970 kappaletta. Kysely toteutettiin Freshabit-Life - hankkeen kustantamana.

Yhteistyöryhmän kokous 28.3. 2018

Yhteistyöryhmä perehtyi Maptionnaire-karttakyselyn tuloksiin. Vastauksissa korostuivat samat huolenaiheet kuin ympäristöfoorumeissa, mutta nyt kohdennetusti. Vastauksissa huolenaiheet koskivat ojituksia ja aluevarauksia. Karttakyselyn vastauksissa mainittiin, että ojalinjoja on tehty suoraan vesistöön. Kuvausten mukaan joen pohjassa on paikoin noin 20-30 sentin kiintoaineskerros. Kalastajien ongelmana on katiskojen ja verkkojen nopea limoittuminen. Yhteistyöryhmä totesi, että kyselyn pohjalta voidaan edetä ongelmapisteen paikkakohtaisiin katselmuksiin yhdessä vesiekologian asiantuntijoiden kanssa.

Yhteistyöryhmä 25.5. 2018

Kokouksessa tavoite suunnattiin Koitajoen ongelmapaikkojen yhteiseen selvittämiseen. Pidettiin tärkeänä, että edellisen vuoden Freshabitissa tehtyjen valuma-alueen kunnostustöiden seuranta- ja väliarvioinnin tuloksia julkaistaan. Se auttaisi kehittämään myös vesiekologian asiantuntijoiden ja muiden asiaa seuraavien tahojen yhteistoimintaa. Yhteistyöryhmä perusti digitaalisessa karttakyselyssä paljastuneiden ympäristöhuolien käsittelyä varten temaattiset alatyöryhmät. 1) Vesistö- ja valuma-aluekunnostusryhmä (Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Koitajoen kalastusalue, Tornator, UPM, Vapo Oy, Metsähallitus) 2) Metsätalousryhmä (Suomen metsäkeskus, metsänhoitoyhdistys, Tornator, UPM, Iloimantsin kunta), 3) Kulttuuriympäristö- ja maisema – työryhmä (Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Iloimantsin museosäätiö, Iloimantsin matkailuyhdistys). Alatyöryhmien tehtävänä on maastokatselmusten tekeminen yhdessä eri toimijoiden kanssa. Ryhmät voivat kutsua mukaan vierailevia asiantuntijoita. Yhteistyöryhmän tehtäväksi asetettiin alatyöryhmissä tehtyjen havaintotietojen ja toimenpide-ehdotusten kokoaminen ja niiden esittäminen, yhteiskäsittely sekä palautekeskustelu ympäristöfoorumissa.

Koitajoki – Koitere -foorumi Iloimantsissa 28.11.2018

Järjestyksessään kolmannen Koitajoki-Koitere-foorumin ohjelmassa olivat metsänkäsittely ja luontomatkailu Koitajoen valuma-alueella sekä Freshabit Life- hankkeen tulostarkastus ja toiminnan jatkovaiheet. Foorumi käsitteli Freshabit valuma-alueen kunnostuksia ja vaihtoehtoja metsänkäsittelyyn ja painotti kosteikkojen ja laskeutusaltaiden merkitystä. Kemera-rahoitus mainittiin tärkeänä tässä yhteydessä. Ympäristöfoorumin loppukeskustelussa tuotiin esille, että tavoitteissa on edettävä konkreettiseen tekemiseen. Tilaisuudessa esiteltiin alatyöryhmät ja päätettiin katselmusten aloittaminen.

SOVIKO-hankkeen näkökulma

Tutkimushankkeelle yhteistyöryhmän ja foorumitoiminta toi tietoa alueen toimintakulttuurista ja aiemmasta yhteistyön historiasta. Kysymyksessä oli erilaisia toimijoita vuorovaikutukseen vetävä prosessi, jonka oppeja, havaintoja ja tuloksia on hyödynnetty niin opetuksessa yliopistolla kuin jatkohankkeissa. Käytännönläheinen kokeiluun perustuva lähtökohta painottui myös toiminnan kehittämiseen. Siinä mielessä tutkijoiden, yhteistyöryhmän ja foorumiin osallistuneiden keskinäinen vuorovaikutus toimi hyvin. Varsinaisia ympäristökokemuksiin perustuvia kipukohtia ja havaintoja ei yhteistyöryhmän kokouksissa silti päästy jäsentyneesti avaamaan. Yhteistoiminnan näkökulmasta ongelmana oli yhteistyöryhmän kokoonpanon vajuus. Asukkaiden, luontojärjestön ja myös voimayhtiön edustajia ei ollut kutsuttu ryhmään mukaan. SOVIKO toi tämän esiin heti ensimmäisen kokoontumisen yhteydessä. Näin ollen yhtiöiden toimintoja kritisoivat näkökulmat ja havaintojen perustelut puuttuivat kokouksista. Ympäristöä ja toimijoita koskeviin ristiriitoihin ei päästy ryhmän kanssa kunnolla syventymään. Yhteistyöryhmän osalta tilaisuudet jäivät niiltä osin pinnallisiksi. SOVIKO järjesti kylläkin erillisen matkailun ja metsätalouden keskinäisiä jännitteitä käsittelevän tilaisuuden Möhkössä, jossa Tornatorin metsänkäsittely oli johtanut kiistatilanteeseen. Möhkön kyläyhdistyksen, luontomatkailuyrittäjien ja metsäyhtiön välinen ristiriita heijasti samalla yleisempää luonnonvarakäytön suunnittelun ongelmaa; viestintää ja toimintatavan arvioimattomuutta. Kiistassa yhdistyivät niin luonnon- kuin kulttuuriympäristöä

koskevat ongelmat ja niiden tulkinnat. Möhkön ruukkikylässä sijaitseva sotahistoriallinen maisemapolku oli tuhoutunut Tornatorin metsänhakkuissa. Matkailuyhdistyksellä oli huoli jäljellä olevien sotahistoriallisten kohteiden säilymisestä. Yhdistyksen tavoitteena oli kehittää pitkiä maisemareittejä, mutta epävarmuus yhtiön hakkuusuunnitelmien sisällöistä ja metsien käsittelystä oli vienyt pohjan pitkäjänteiseltä kehittämiseltä.

Tutkimushankkeelle matkailun intressien ja metsätalouden tavoitteiden yhteensovittamisen pyrkimys tarjosi mahdollisuuden ongelman taustan ja luonteen selvittämiselle sekä dialogin rakentamiselle. Tilaisuutta pohjustettiin tutkijoiden, metsäyhtiön ja matkailuyhdistyksen alustavilla erillisillä keskusteluilla huhtikuussa vuonna 2019. Näiden tietojen pohjalta järjestettiin Möhkön matkailuyhdistyksen ja – Tornator Oy:n –keskustelutilaisuus Möhkön kylässä 17.5. 2019 Tilaisuuteen kutsuttiin yhteensä kymmenen henkilöä Ilomantsin matkailuyhdistyksestä, Möhkön kyläyhdistyksestä, Ilomantsin luontoyhdistyksestä sekä metsäyhtiö Tornatorista. Fasilitoimalla johdetussa tilaisuudessa tehtiin maastokatselmus. Heti sen jälkeen osallistujat keskustelivat ja purkivat avoimesti kiistakysymyksiä tutkijoiden kanssa.

Tornatorin näkemyksen mukaan Ilomantsissa metsätalous oli ollut erityisen hyvin sopusoinnussa muiden tahojen kanssa. Yhtiön palautekanavien tiedoissa ristiriitoja ei ollut esiintynyt. Yhtiön edustajien mukaan sertifikaatit ja auditoinnit olivat pitäneet huolen siitä, että toiminta on hyvällä tasolla. Keskustelutilaisuudessa siitä oltiin eri mieltä. Keskustelutilaisuus johti lopulta alustavaan päätökseen kerran vuodessa järjestettävästä yhtiön ja matkailuyrittäjien keskinäisestä keskustelupäivästä.

SOVIKOn havaintoja: Tornatorin näkökulma on valtakunnallinen ja suuria kokonaisuuksia koskeva. Paikalliset ratkaisut tehdään paikallisten suunnittelijoiden voimin, joten avainkysymys on, miten paikallistasolla saadaan yhteistyö sujuvaksi (Joensuunkin toimisto henkilökuntineen on liian kaukana). Virallisten palautekanavien kautta Tornatorille tuleva tieto tulee liian myöhään, vasta kun vahinko on jo tapahtunut. Tornator kyllä tiedottaa hakkuistaan virallisten vaatimusten mukaisesti, mutta tieto ei välttämättä saavuta juuri niitä tahoja, joihin hakkuut vaikuttavat. Oleellista olisi, että molemmat osapuolet saisivat ajoissa tiedon toistensa suunnitelmista, jotta voisivat ennakoida tulevia tilanteita: avainasemassa vuorovaikutuksen kehittäminen paikallisesti, luottamuksen rakentaminen puolin ja toisin. Olennaista on huomioida, että Ruukkikylän läheisyydessä olevien eri luonnonvarojen hyödyntäminen vaikuttaa jokiveden laatuun, metsäympäristöön ja maisemaan ja sitä kautta kulttuuri- ja luontomatkaillen edellytyksiin (Sihvonen & Heino 2020).

Lopuksi

Karttakyselyissä ja ympäristöfoorumeissa kirjatut ympäristöhuolet johtivat yhteistyöryhmän pohtimaan, millainen yhteistoiminnan muoto vahvistaisi alueen vapaaehtoista vesienhoitoa. Digitaalisen karttakyselyn sisältämät havainnot ja toiveet vauhdittivat paikkakohtaisten katselmusten toteuttamista. Se vei yhteistyön yhtiökeskeisestä sidosryhmätoiminnasta kohti jokikeskeistä sidosryhmäajattelua, jossa jokainen jokeen sidoksissa oleva toimija joutuu arvioimaan sekä oman toimintansa vesistövaikutuksia että suhdetta muihin paikallisiin toimijoihin. Loppu on kiinni etenkin yritysten ja metsänomistajien tahdosta osallistua laajemman toimijajoukon keskusteluihin ja panostaa enemmän vapaaehtoihin suojelutoimenpiteisiin. Foorumin institutionalisoituminen riippuu siitä, kokevatko ihmiset tällaisen toimintamallin olemassaolon merkitykselliseksi.

Toisaalta, kun yhteistyöryhmä eteni käytännössä, niin samalla se toimi myös konventionaalisesti. Foorumin toimintaa koskeva viestintä ei suoraan välittynyt kaikille kyläyhdistyksille. Yhteistyön näkökulmasta ongelmallista oli myös se, että Ilomantsin kunnanhallinto vetäytyi alun jälkeen yhteistyöryhmän toiminnassa taka-alle. Toimivaltaisena jäsenenä valinta on erikoinen, kun Koitajokeen vaikuttavat toimet tapahtuvat Ilomantsin kunnan alueella. Haastatteluissa tuli esiin, että ympäristöfoorumin osalta myös kunnanhallinnon sisäinen viestintä on ollut vähäistä. Ongelmana mainittiin myös se, että kunnan politiikkaa johtaa liian pienet piirit. Esiin nostettiin myös se, että Ilomantsissa ei enää uskalleta käydä ympäristökysymyksiä koskevaa avointa keskustelua. Ilomantsissa yhteistyöryhmän ja ympäristöfoorumin yhteistoiminta nosti kuitenkin näkyville paikallisia ympäristöhuolia.

Koitajoen yhteistoiminnallinen kokeilu loi eri intressiryhmiä yhdistävän toimintamallin, joka voisi mahdollistaa viranomaisten, yritysten, kansalaisten ja tutkijoiden yhteiset keskustelut. Foorumitoiminta on ollut järkevä avaus, joskin

on kysyttävä; mikä on sen vaikutus, jos luonnonvarayhtiöt, kansalaiset ja järjestöt eivät jatkossa käy avointa keskustelua? Ympäristöhuolien tausta on sekä valuma-alueen luonnonkäytön historiassa että nykypäivän luonnonvarojen hyödyntämistavoitteissa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat ympäristövaikutukset ovat pitkäkestoisia tai luonteeltaan yllättäviä. Sen vuoksi vesien hoidon yhteistoiminnallisessa kehittämisessä painottuvat yhä vahvemmin metsäluonto, kallio- ja maaperäperä sekä niihin liittyvät sääntelyn tavoitteet. Sen liittyen yritysten ympäristövastuut tulee paikallistasoilla osoittaa uusien keinoin. Vapaaehtoinen yhteistyö, joka perustuu säännöllisin väliajoin tehtävään kansalaisia, yrityksiä ja organisaatioita yhdistävään ympäristötiedonkeruuseen, mahdollistaisi kokemuksellisen ja tiedepohjaisen seurantatiedon yhdistämisen. Se myös edesauttaa ristiriitojen avointa käsittelyä. Tällaisen toimintamallin avulla voidaan mitata myös erilaisten toimenpiteiden hyväksyttävyyttä. Onnistuessaan vahvistaa informatiivista ohjausta luonnonvarojen hallinnassa.

Tiedonkeruu ja sen käsittely edellyttävät vahvempaa julkista resursointia. Koitajoelle sovellettu digitaalisen karttakysely on vain lähtökohta, joka auttaa havaintojen ja tietojen keräämisessä. Suositus ja vähimmäisvaatimus on, että se ja ongelmia käsittelevä ympäristöfoorumi tulisi toistaa määräajoin.

Viitteet:

- Albrecht, Eerika (2018). Ilomantsin luonnonvarojen käytön historiaa Koitajoen ympäristön tilan muutosten kuvaajana. Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- Belinskij, A., Aroviita, J., Kauppila, J., Kymenvaara, S., Leino, L., Mäenpää, M., Raitanen, E., Soininen, N. (2018). Vesienhoidon ympäristötavoitteista poikkeaminen –perusteet ja menettely. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 42/2018. Valtioneuvoston kanslia. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160921/42-2018-Vesienhoidon%20ymparistotavoitteista%20poikkeaminen.pdf> (luettu 30.6. 2018)
- Belinskij, Antti, Soininen, Niko (2020). KHO:n Finnulp-päätös (KHO 2019:166) ohjaa sopeutuvampaan lupien muuttamiseen ja yhteisvaikutusten hallintaan. Edilex 2020/2. Oikeustapakommentti 17.1. 2020. <https://www.edilex.fi/artikkelit/20434> (luettu 25.1. 2020)
- Eisto, Ilkka, Hokkanen, Timo (1997). Taigametsän uudisraivaajat. Teoksessa Pertti Rannikko ja Nora Schuurman (1997), Elämisen taika taigalla. Ihminen ja luonto Pohjois-Karjalan biosfäärialueella. Joensuun yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 120. Joensuu.
- Eisto, Ilkka (2009). Kylläpä kestää. Paikallisesti kestävä kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 101. Joensuun yliopistopaino.
- EUR-lex (2000). Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista. Virallinen lehti nro L 327 , 22/12/2000 s. 0001 – 0073. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0060:FI:HTML> (luettu 30.6. 2018)
- Holley, Elizabeth A., Mitcham, Carl (2016). The Pebble Mine Dialogue: A case study in public engagement and the social license to operate. Resource Policy 47 (2016) 18-27. https://www.researchgate.net/publication/284796758_The_Pebble_Mine_Dialogue_A_case_study_in_public_engagement_and_the_social_license_to_operate (luettu 30.6. 2018)
- Karl, Herman A, Susskind, Lawrence E. , Wallace, Katherine H. (2007). A Dialogue, Not a Diatribe: Effective Integration of Science and Policy through Joint Fact Finding. Environment Science and Policy for Sustainable Development 49(1) · January 2007. https://www.researchgate.net/publication/265272081_A_Dialogue_Not_a_Diatribe_Effective_Integration_of_Science_and_Policy_through_Joint_Fact_Finding (luettu 30.6. 2018)
- Konttinen, Esa, Salo, Miikka, & Möttönen, Sakari (2018). Turvetuotannon sosiaalisen toimiluvan menetys Saarijärven reitillä. Alue ja ympäristö. 47: 1 (2018) ss. 62-78.
- Kuula, Arja (1999). Toimintatutkimus. Kenttätöytä ja muutospyrkimyksiä. Vastapaino, 1999.

- Luke (2018). Metsäojitus tiukan tarkastelun alla – kokonaiskuva vesistövaikutuksista kirkastuu tutkimuksen edetessä. <https://www.luke.fi/metsaojitus-tiukan-tarkastelun-alla-kokonaiskuva-vesistovaikutuksista-kirkastuu-tutkimuksen-edetessa/> (luettu 12.1. 2019)
- Lukka, Kari (2001). Konstruktiivinen tutkimusote. <https://metodix.fi/2014/05/19/lukka-konstruktiivinen-tutkimusote/> (luettu 30.6. 2018)
- Luotonen, Hannu (2016). Freshabit Koitajoki – vesien tilaa ja monimuotoisuutta parannetaan yhteistyöllä 2016 – 2022. Pohjois-Karjalan ELY- keskus. Hannu Luotonen 03.03.2016. <https://ely-keskus.prod.ambientia.fi/documents/10191/14501660/Freshabit.pdf/2313d988-2ecc-4fd7-9139-a7eef2e8be26> (luettu 4.4. 2018)
- Metsähallitus (2020). Freshabit LIFE IP – veden valtakunnassa tapahtuu. <https://www.metsa.fi/projekti/Freshabit/> (luettu 30.11. 2020)
- Mitikka, Sari (2015). Pintavesien yleinen käyttökelpoisuusluokitus. Suomen ympäristökeskus 2015. ympäristö.fi 7.12.2015 https://www.ymparisto.fi/fi-fi/kartat_ja_tilastot/vesien_tila (luettu 30.11. 2020)
- Mononen, Paula, Niinioja, Riitta, Rämö, Anita, Ranta, Panu (2011). Pohjois-Karjalan vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2010-2015. Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 1/2011.
- Mustonen, Tero, Mustonen, Kaisu (2018). Koitajoen erämaataloudet muuttuvassa ympäristössä. Osk.Lumimuutos. <http://www.lumi.fi/sivut/wp-content/uploads/2018/05/release-koitajoki-150518.pdf> (luettu 20.12. 2018)
- Owen, John, R., Kemp, Deanna (2012). Social License and Mining a critical Perspective. Resource Policy 2012. (luettu 30.6. 2018)
- Palviainen, Simo (2004). Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä : toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 70. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Sihvonen, J., & Heinonen, H. (2020). Möhkön ruukkikylä kulttuurikohteena ja luonnonvarojen muuttuva arvostus. Tekniikan Waiheita, 37(4), 55–70. <https://doi.org/10.33355/tw.88911>
- Ympäristöministeriö (2012). Uudistunut vesilaki 2011. Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset. Helsinki 2012, ympäristöministeriö https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41464/YMra1_2012_Uudistunut_vesilaki.pdf?sequence=2&isAllowed=y . (luettu 3.4. 2018)